

TÖB-DER yayınları 1

6F

İsmail Hakkı Tonguç

İŞ ve
meslek
eğitimi

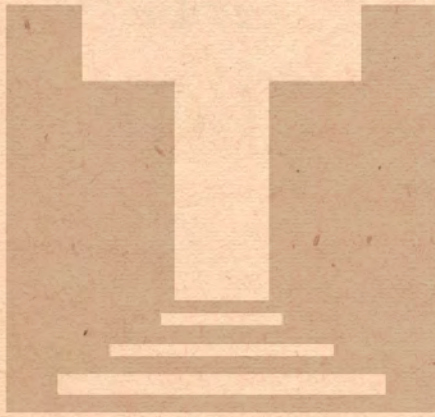
TÜSTAV

KARADENİZ
DEV - GENÇ
TARİHİ ŞUBESİ

TÜSTAV

TÖB - DER Yayınları : 1

TÜSTAV

Kapak : İSİS

Dizgi - Tertip : BAŞARAN MATBAASI

Baskı : ARZU MATBAASI

Yayın Tarihi : Ocak 1974

İSMAİL HAKKI TONGUÇ

İŞ VE MESLEK
EĞİTİMİ

TÜSTAV

TÖB - DER Yayınları

TÜM ÖĞRETMENLER BİRLEŞME
ve
DAYANIŞMA DERNEĞİ

G. Mustafa Kemal Bulvarı 14/1 — 12
Yenişehir — ANKARA

YENİ BASKIYI YAPARKEN

İsmail Hakkı Tonguç (Tonguç Baba), tüm yapıtları, düşünceleri, önerileriyle ülkemizin, özellikle köyümüzün sorunlarına çözüm yolları getiren ve bunları uygulamaya geçiren, işe dönüştüren yapıcı, eşsiz, büyük bir Türk eğitimcisiydi. Onun düşünceleri, yapıtları, yarattıkları, somut olarak ortaya koydukları bugün de ülkemiz için başvurulacak, vazgeçilmez, dipdiri, taptaze, tükenmez kaynaklardır. Bu, yarın da böyle olacaktır. Bu bakımdan Tonguç'u, bu büyük eğitimcimizi tanımak, araştırmak, onun düşüncelerini öğrenmek, çözümlmek, yorumlamak, bunlardan sonuçlar çıkarmak, birtakım yeni verilere varmak kaçınılmaz bir gereksinmedir.

Dün, Türkiye öğretmenlerinin tek büyük örgütü olan TÖS, bu gereksinmeyi duymuş, bu açıdan bakarak bir «Tonguç Araştırma Enstitüsü» kurulmasına karar vermişti. Bu araştırma enstitüsü, tezelden Tonguç'un tüm yapıtlarının yeni baskılarını da yapacaktı. Ama, TÖS döneminde türlü nedenlerle sözügeçen enstitü kurulamadı. Bir gereksinme olan bu güzel girişim bir tasarı olarak kaldı. Ve böylece de Tonguç'un kitaplarının yeni baskıları yapılamadı. Bu kez Türkiye Öğretmenlerinin bugünkü örgütü olan Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) bu amacı gerçekleştirme yoluna

girdi. İlk iş olarak da Tonguç'un ilk öz yapıtı olup 1933 de yayınlanan, onun toplumsal, ekonomik, eğitim-bilimsel düşüncelerinin özünü yansıtan, Köy Enstitülerine kadar varan gelişiminin ipuçlarını veren «İş ve Meslek Eğitimi» adlı bu çok önemli yapıtının yeni baskısını yapmaya karar verdi. Elimizde bulunan bu yapıt, böyle bir düşünce ve gereksinme sonucu olarak yeni baskıya hazırlandı.

Tonguç gibi devrimci bir düşün adamının, bir büyük eğitimcinin -Batıdan, çağından öğrendikleriyle Türkiye gerçeklerinin sağlam, köklü bir biçimde araştırılıp gözlemlenmesinin bir biresimi (sentezi) olan temel görüşü esas kalmak koşuluyla- kendisini sürekli yenileştirdiği, düşüncelerini olgunlaştırıp yetkinleştirdiği, geliştirdiği bir gerçektir. Tonguç, gelişimini dil konusunda da göstermiştir. Dildeki devrimci oluşuma ve gelişmeye koşut olarak Tonguç'un yapıtlarının dili de arılaşmıştır. Sonraki yapıtlarında bu gerçeği apaçık görürüz. Nedir ki dil devriminin henüz başladığı yıllarda Tonguç'un yazıp yayınladığı «İş ve Meslek Eğitimi» yapıtının dili, bilimsel yapıtların bir gereği de olarak, bugün eskimiştir. Bu dilin bugünkü ve yarınki kuşaklarca kolay anlaşılamayacağı kuşkusuzdur. Bu yönden yapıtın dilini sadeleştirmek gereksinmesi kendiliğinden doğdu. Özellikle kimi sözcükleri ve terimleri arılaştırmak. Bundan dolayı özüne, yapısına dokunulmaksızın dili arılaştırıldı.

Yapıtın dilinin arılaştırılmasında, bugünkü ve de yarınki kuşakların anlayacağı bir biçime sokulmasında yardımlarını esirgemiyen öğretmen arkadaşlarımızdan Osman K. Akol ile Muzaffer Gürses'e ve yapıtın baskıya hazırlanmasında emeği geçen tüm arkadaşlara, teşekkürü bir borç bilir, büyük eğitimci İsmail Hakkı Tonguç'u bir kez daha saygıyla anarım.

Ali BOZKURT
TÖB-DER GENEL BAŞKANI

ÖNSÖZ

İncelenen konunun ancak bir taslağı halinde bulunan bu küçük kitabımın bir çok kusurları, eksiklikleri bulunduğunu biliyorum. İş ve meslek eğitimi konusu daha çok ve uzun süre üzerinde çalışılmak gereken önemli bir eğitim konusudur. Fakat şimdiye kadar bizde, bu soruna değgin -küçük ölçüde de olsa- bir inceleme yapılarak yayımlanmadığını düşünerek ve bu alanın henüz işlenmemiş olmasından cesaret alarak bu denemeyi yayınlıyorum.

İleride ikinci baskısını çıkarmak mümkün olursa, o zaman kitabıma şimdiki temel düşünceleri genişletecek ve güçlendirecek bir çok belge ve inceleme sonuçları eklemeye çalışacağım.

Kitabı yazarken, konuyu incelerken yardımlarından yararlandığım sevdiklerimle, saygı duyduğum kişilerin hepsine teşekkür etmeyi bir ödev sayarım.

Kitapta anlaşılmayan ya da eleştirilmesi gereken noktalar varsa bu yönleri eleştirerek yardımda bulunmalarını okuyuculardan rica ederim.

Ankara : 15.3.1933

İ. HAKKI

İŞ KAVRAMI

A. EKONOMİK ANLAMDA İŞ KAVRAMI

1 — Tarihsel gelişimi :

İş ve meslek olmadıkça hayatı sürdürebilmek mümkün değildir. İş ve meslek sorunu yalnız bireysel hayatın temel ödevlerinden birini oluşturmakla kalmaz. Genel olarak toplumsal ve ekonomik hayatın öz noktasını, eğitimin de temel noktalarından birini oluşturur. Ekonomistler, «İş dünyayı yöneten genel bir yasadır.» (8) derler. Sürekli bir iş olmadıkça insanlığın mutlu olamayacağı, gelişip evrimleşmeyeceği de bir gerçektir. Aslında ekonomik bir hayat geçirmek; insan ihtiyaçlarının giderilmesine hizmet edecek eşya ve değer yaratmak amacı ile etkinlikte bulunmak yani iş yapmak demektir.

Gerçi iş kavramına ilişkin henüz türlü görüş açıları gözönünde bulunduğu sürece onun yerinde bir tanımını yaparak incelememize daha kesinlikle girişmeye pek de olanak yoktur. Buna rağmen işi hayatsal ihtiyaçlarımızın doğurduğu bir zorunluk olarak

kabul etmek gerekir. Aslında iş'in özellikle etkinliğin kökeni, hayatı sürdürmek içgüdüsüne kadar gider. Ve bu suretle en ilkel biçimde yapılmış iş şekli olarak giyecekleri, yiyecekleri sağlamayı ve insanı koruyan barınağı hazırlamayı buluruz. Hayatı sürdürbilmek içgüdüsünün bu pek ilkel biçimdeki iş şekilleri yanında hayatın ilk durumlarına etken olan süs yönünü de görürüz. Sonra en önemli yaşam gereksemelerinden «savunma ve saldırma araçlarının (yay, ok) bulunduğunu» (2) ve bu suretle iş yapma araçlarının ve fırsatlarının çoğaldığını gösteren belgelere rastlarız.

Göçebelerin yurt tutmaya, insanların tarlayı işlemeye başladıkları andan buyana iş daha karışık biçimler alarak hızla gelişmeye başlamıştır. Doğa adamı, kulübesini beklenmedik tehlikelerden korumaya, yurt tutan çiftçi de -gelecek kuşakları düşünerek- konutunu daha güvenilir bir şekilde kurmaya erişmiştir. İş, bu ve buna benzer başka girişimlere uygun bir şekil alması dolayısıyla daha sağlam ve başarılı, daha bilinçli, daha hesaplı yapılmaya başlanmıştır.

«İlk zamanlardaki savaşlarda, tutsak alınan insanlar kayıtsız şartsız yok edilirken, tarımla uğraşmaya başlanınca bu gibi tutsakların çalışmalarından tarım işlerinde yararlanmak düşüncesi doğmuştur.» (3). Wundt'e göre, «Böylece kültür için atılan ilk adımlar, derhal tutsakla efendileri arasındaki sosyal eşitsizliği doğurmuştur.» Bu sosyal eşitsizlik, aynı zamanda, işin ekonomik gelişmesine de etken olmuştur. «Tutsak efendisinin malı olduğu için her işi yapmayı kabul ediyordu. Hatta o zamanlara kadar kadınlara yaptırılmakta olan işleri bile o yapıyordu.» (Seipel).

Herkesin çalışmasına gerek kalmayınca, hiç kuşkusuz yavaş yavaş işten kaçılmaya başlandı. Doğa

toplumları yanında iş aslında «varolma ve hayat mücadelesi için bir araç» iken ilk çağda bazı sınıflar için bir yük olmaya başladı.

İlk kez dinsel telkinler, inançlar ve buyruklar dolayısıyla işe değgin gözlem ve kavramlarda önemli değişmeler başlamıştır. Dinlerin gelişme ve yayılmasından sonra da iş töresel bir anlam kazanmıştır: «İş soylulaştırıldı, başkaları için hizmet ve ödev sayılarak yapılmaya başlandı. Bireyin topluma karşı yapmaya zorunlu olduğu bir ödev sayıldı» (3). Muhammedin ortaya koyup yaydığı müslümanlık dininin temel ilkelerini gösteren ayet ve hadislerden bir kısmı, bu yargımızı belgeliyecek niteliktedir.

İsa'dan aşağı yukarı 750 yıl sonra asılzadelerin ve derebeylerin çıkarı için yapılmakta olan tutsakca işler azalmıya başladı. Türlü iş alanlarında çalıştırılan tutsaklara, işlerine karşılık bir şey vermek yoluna gidildi. Onlar da eşya ya da toprağa sahip olmak hakkını almaya başladılar. Bu hakla birlikte onlara az da olsa özgürlük de verilmiş oluyordu. Görülüyor ki, artık çalışan insana, emeğine karşılık bir şey verilmekte ya da bir çıkar sağlanmaktadır. Aslında Seipel, «Ekonomik üretim ve iş denince bundan yarar elde etmeyi anlamak gerektir ve b. b...» der. Görülüyor ki, artık iş değer kazanma yoluna doğru gitmektedir.

Onbeşinci yüzyıldan sonra -Batıda- derebeylik yönetimi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamış, bunun yerine de büyük devletlerin temelleri atılmıştır. «Bundan başka onbeşinci yüzyıl coğrafi buluşlar yüzyılıdır. Amerika 1492'de bulunmuştur.» (1) Ekonomik olayların gelişmeye başladıkları bu yüzyılda ekonomik düşünceler de ortaya atılarak iş'e daha kapsamlı ve daha geniş bir anlam verilmeye başlanmıştır. Örneğin Merkantilist'lerin şu temel dü-

şünceleri bakışlarımızı üzerine çekici niteliktedir :
1) Para en büyük servettir, 2) Ekonomik etkinlikleri düzenleme işine devlet karışmalıdır. Merkantilist'ler 15 inci yüzyıldan 18 inci yüzyıla kadar «Sistem Merkantil» denilen bir ekonomi dönemi yapmışlardır.

18 inci yüzyılın son çeyreğinden bu yana Fizyokrat'lar işe koyularak ekonomik olayları tümünden incelemeye başlamışlardır. Onlar iş kavramına tümüyle ayrı bir anlam vermeyi başarmışlardır. Rousseau ve Montesquieu gibi o devrin filozof ve devrimcileri tarafından ortaya atılan devrimci düşünceleri ekonomi alanına da Fizyokrat'lar getirmiş oluyordular. Onların düşünceleri özet olarak şunlardır :
1) «Doğal düzen, bir tanrısal düzen, insanlara en çok mutluluk verecek bir düzen demektir». «İnsan yasalarına ve düzenlerine gerek yoktu; bırakın yapsınlar (Laisser Faire) demek yeterdi». 2) Fizyokrat'lar yalnız yer yuvarlağının zenginlik doğurucu olduğunu, yalnız toprağın üretime yaradığını iddia etmekte, öteki alanlara verilecek emekleri tümünden verimsiz saymakta idiler». (Hasıl-ı safî = Le Produit net, kuramı).

Orta çağın iş kavramı tarihiyle çok ilgili olaylarından biri de tam anlamıyla organize edilmiş esnaf kuruluşlarıdır. Bizim tarihimizde -ileride meslek kavramı konusunda biraz daha geniş olarak açıklayacağız- «Osmanlı Türkleri tarafından yapılan esnaf örgütü (4) bugün bile ilgi ile incelemeye değer tablolar gösterir. Bu örgütün sayesinde, işe -devletin- de yardım ve koruyuculuğundan az da olsa yararlanarak -geleneksel- kentsel bir nitelik alması için ilk temeller verilmiş oluyordu. Nitekim bu ilke Merkantilizm döneminde hemen uygulama alanına geçirilmişti. Fizyokratların düşünceleri ile de iş, biraz daha çok özgürlüğe kavuşuyordu.

A. Smith'in ekonomik sistemidir ki, ilk kez iş kavramına tümüyle ayrı bir anlam vermediği başarılmıştır. O, aynı zamanda «doğa yasası» düşüncesini de çok yetkin bir biçimde açıklayarak bilime düzenli bir sistem getirmeyi başarmıştır. A. Smith : «Her ulusun yıllık işi her yıl tükettiği hayata gerekli ve yararlı bütün maddeleri kendisine hazırlayıp sağlayan ilk sermayedir. Ve daima bu maddeler ya doğrudan doğruya işinin ürününden ya da o ürün ile öbür uluslardan satın aldığı şeylerden ibarettir.» (5) diyerek, işi servetin gerçek kaynağı yapmıştır. Ve bu düşüncenin içerdiği sonuçları da şu tarzda derhal meydana çıkarmıştır: «Mademki zenginliği doğuran kamunun işidir, o yalnız toprak değildir. O halde üretici olan iş yalnız bir sınıfın -tarımın- değil belki bütün sınıfların; bütün ulusun işidir. Bir ülkede meydana gelen zenginlik orada çalışanların tümünün ortak işlerinin verimidir. Bundan dolayı artık verimsiz sınıf, -ancak işsizler verimsizdir- üretici sınıf farkı yoktur» «İnsan toplumundaki iş ortaklığı, özel bir biçimde kendiliğinden (Spontanément) gerçekleşmiştir. Bu özel biçimde iş bölümüdür. (5)

A. Smith ve düşünce arkadaşlarının dahil buldukları ekonomi mesleğine (liberalizm mesleği) denilir. Onların görüşlerine göre iş, ekonomik ilginin merkezini belirler. Ancak bu anlamdan sonradır ki, bilimsel bir şekilde ulusal ekonomi kurulmaya başlanmıştır.

Yalnız 19 uncu yüzyıla kadar üretim küçük girişimler halinde yönetilmekte idi. Oysa 19 uncu yüzyılda üretim makine ile elde edilmeğe başlanınca dünya ekonomik hayatının ufuklarında pek önemli sosyal sorunlar belirdi. O zamana kadar işverenle işçi arasında ayırım pek açık değilken birdenbire işçi aleyhine bir ayırım ortaya çıktı. Sosyal sınıflar kapitalistler ve işçiler diye ikiye ayrıldı. Bu iki sı-

nının sosyo-ekonomik durumları birbirinden tek farklı olduğu için gelirlerin bölüşümündeki eşitsizlik bir çok düşünürlerin ilgilerini çekmeğe başladı. «Bu eşitsizliğin en büyük nedeni sayılan mülkiyeti ortadan kaldırmak ve insan etkinliğinin eksenini değiştirmek eğilimleri uyanmıştır.» (1) İşte bu görüş yanlısı olan ekonomistlere (sosyalistler) denilir. «Sosyalistler arasında görüş bakımından pek çok ayrılıklar bulunduğundan bir sosyalizm ekolu değil, türlü sosyalist ekolleri vardır.» (1) Sosyalizmin ortak görüşleri özet olarak şöyle açıklanabilir :

1 — «Onlara göre sosyal geçimsizliğin nedeni malların sınırlı ve sömürücü bir sınıf elinde toplanmasıdır. Çareyi, mülkiyetin ve onun doğal sonucu olan ücret usulünün kaldırılmasında bulurlar.»

2 — «Genellikle sosyalist ekolleri kamu kesiminin ödev ve yetkilerinin genişletilmesine eğilimlidirler.» (1)

Sosyalistlerin en aşırısı Karl Marx'ın iki ekonomist görüşü vardır. Bunlardan birincisi konumuzla ilgili olduğu için bu ilkeyi kısaca yazalım: «Fazla iş = Sur - Travail ve artı - değer = Plus - Value kuramı». İşle meydana gelen değer sermayecinin ürünleri satmakla elde ettiği değerdir. İşin tüketim değeri ise gündelik suretiyle işçinin aldığı değerdir. Bundan zorunlu olarak şu sonuç çıkar ki, ikisinin arasındaki fark sermayecinin elinde kalır. Sermayeci, ürünü on saatlik iş (meydana getirilen değer) hesabıyla sattığı halde işçiye beş saatlik işin karşılığını (tüketilen değer) veriyor ve fazlayı alkoyuyor. Marx'ın sonradan pek ünlü olan deyimini ile artı-değer dediği bu fazladır. Bundan şu sonuç çıkıyor demektir: Sermayeci işçinin on saatlik işini cebine atıyor ve ona beş saatlik iş ödüyor. Diğer deyimiyse işçi sermayeciye bedava beş saatlik iş yapıyor.»

«Ödenilmeyen ve artı-değeri vücuda getiren bu beş saatlik fazla işe K. Marx artı-değer diyor.» (6)

Sosyalizm öğretileri taraftarlarıyla Liberalizm öğretisi taraftarları arasında bazı ortayolcu ekonomik düşünceler yanlısı olanlar da çıkmıştır. Bunları ekonomistler (müdahaleci öğretiler) adı altında toplarlar.

Şimdiye kadar verilen pek kısa tarihsel açıklamadan da anlaşılacağı gibi, gitgide iş ile çalışmak ya da etkinlikte bulunmak kavramları arasında sıkı bir bağlantının var olduğu dikkati çekmektedir. Aslında kuramsal ulusal ekonomi biliminin önemli hizmetlerinden biri de işi bir değer olarak tanıması, o kavramı bilimsel bir biçimde incelemesidir. Bugün bu incelemeler kesin olarak tamamlanmış değildir. Felsefe ve Sosyoloji Öğretmeni M. Servet bey, iş kavramı hakkındaki türlü kuram ve tanımları inceleyen değerli bir makale yayınlamıştır. (7)

Zamanımızın mekanik olarak rasyonalize edilmiş ekonomik iş sistemleri, işin eğitim görüşü açısından pek önemli olan kişiliği geliştiren değerini körletmektedir. Bundan dolayı edilgenlik = Passivitaet yerine, insanın yaptığı işte etken = aktiv olmak ilkesinin konulması çareleri aranmaktadır.

Gençlerde bir etkinlik uyandırmak suretiyle onları eğitmek deneyimlerini, iş okulu akımı denilen eğitim hareketinin başlangıç döneminde bulabiliriz. Bu hareket her öğrencide ruhsal ve bedensel etkinlik uyandırmayı, başka bir deyimle söylemek gerekirse, iş yaparak bir şey öğretmeyi ön plâna alan bir eğitim yöntemidir. Bu ilkenin en karakteristik noktası da öğrencinin kendi kendine etkinlikte bulunmasını sağlamaktır. Bu ilkeye göre düşünülecek olursa, iş kavramı pedagojik bir anlam kazanmıştır diyebiliriz. Öğretim ve eğitim etkinliğinin amacı da

okulu - ileride açıklıyacağımız - pedagojik anlamda işin uygulandığı bir iş yurdu haline getirmektir.

2 — Ulusal Ekonominin Gelişim Koşulları

Doğa, insanların bütün gereksinmelerini sağlamaz. Onun için insan kendi gereksinmelerini plânlı işle gidermek zorundadır. Hayatımızı sürdürebilmek, giysi, konut, yiyecek, diğer gerekli şeyler gibi gereksinmelerimizi karşılamaya bağlıdır. Onun için «Her insanın işi, bir ihtiyacı gidermek için doğanın her şeyini istediği şekle getirmek amacına yönelmelidir» denilebilir. Şimdi ekonomik anlamda iş kavramının daha kapsamlı bir deyişi olan ulusal ekonominin gelişim koşullarını kısaca gözden geçirelim:

1 — **NÜFUS** : Her ulusal ekonominin gelişimi ulusal topluluğa mensup her bireyin çalışmasına ve onları çevreleyen doğanın müsaadesine bağlıdır. Ulus bireylerinin doğal yeteneği, karakter ve huyu da ekonomik hayatın gelişimine etkindir. Ulus bireylerinin çokluğu yani nüfusun fazlalığı bir toplumun gücünün belirtisidir. Bu nüfus bolluğu, kabilelerin gelişimi için de en uygun olanaktır. Nüfus fazlalığı, insanları daima yeni yeni uğraşlar ve etkinlik olayları aramaya sürükler ve zorlar. Nüfusun köy ve şehirlere dağılışı ekonomik örgütün belirli biçimler almasına etken olur. Yiyecek gibi en önemli ihtiyaçların memleket içinden sağlanıp sağlanmaması o memleketin yabancı memleketlerle bağlılığının derecesini belirler.

Avrupa ekonomi topluluğunda gerçekten de Türkiye -ülkelerin alanları düşünülünce- nüfusca çok fakirdir. Gelişigüzel bir kaç ülkeyi karşılaştıralım. (11)

Alanı (Km)	Memleketler	Nüfus
I. 760.000	Türkiye	VIII. 13.500.000
II. 551.000	Fransa	III. 41.500.000
III. 505.000	İspanya	VI. 22.300.000
IV. 469.000	Almanya	I. 62.000.000
V. 448.000	İsveç	X. 6.100.000
VI. 388.000	Polonya	V. 30.000.000
VII. 310.000	İtalya	IV. 40.000.000
VIII. 295.000	Romanya	VII. 17.200.000
IX. 248.000	Sırbistan	IX. 12.800.000
X. 244.000	İngiltere	II. 45.500.000

Aslında daha çok önce Ratzel, nüfus yoğunluğu ile ekonomi ve özellikle kültür düzeyinin sıkı ilişkisini tanıtlamıştı. Son zamanlarda da F. Oppenheimer adındaki ekonomist :

(Theorie der reinen Ekonomie U. Politik) adlı eserinde nüfus çokluğundan sosyal gelişim için ve bunun sonucu olarak ekonomik sistemde ve kültür hayatında ne gibi değişiklikler doğacağını eksiksiz olarak açıklamıştır. Nüfus yoğunluğu ne kadar fazla olursa, ortak ihtiyaç da o kadar fazla olur, ortak ihtiyaç ne kadar fazla olursa, iş bölümü ve işte eksiksizlik olanağına da o kadar fazla yaklaşılır ve buna zorunluluk duyulur.

Bir köyün çok az ortak ihtiyacı, yalnız az ve işte uzmanlaşmamış zanaatkâra ihtiyaç gösterir ve ancak onu barındırabilir. Aynı zamanda nalbant, montör, kilitçi olan yalnız bir demirci ustası, orada hem ortak ihtiyaçları gidermeye, hem de kendi ekmeğini çıkarmaya yetebilir. Tıpkı bunun gibi küçük ölçüde ortak ihtiyaç, yalnız ilkel bir tekniğe gerek gösterir ve onunla yetinir. Nüfusu az olan bir bölgede yapılan demiryolu, masraflarını kapatamaz.

Makine ile büyük ölçüde üretim de ancak pazarı geniş ve müşterisi çok olan yerlerde mümkündür. Makine üretimini, büyük ölçüde ticaret işlerini, geniş ölçüde iş bölümünü doğuran nüfus yoğunluğudur. İş bölümü de teknik kurumların yaşamasının en başta gelen koşuludur.

Bundan dolayıdır ki, endüstri, büyük ticaret, teknik, nüfusu bol şehir birbirine bağlıdır. Bunların bir araya gelmesinden doğan hayat insanlara sürekli şu düşünceleri verir ve şunları da söyler : «Sen düş görmeyeceksin! Kendini hareket ettireceksin, mafsallarını kullanacaksın! Dikkat et! Dikkatli ol! Hemen tut; iş güçlerinin yarışması onu dürtter, reklâmlar onun isteklerini uyandırır, onun sokaklarda attığı her adım kendisi için şöyle bir gözlem dersi olur: «İnsan hayatı bir mücadeledir.»

Nüfusun çok kalabalık olduğu büyük şehirlerde, tekniğin ve materyalizmin başarısının birer belirtisi olan zafer anıtları yapılarak bu yengi (galibiyet) kutlanır. Fakat bu yaşam, yalnız insanların varlık koşullarını değiştirmekle kalmaz, gerçek insanı da bütünü ile değiştirir, düşünüş şekillerini de, alışkanlıklarını da değiştirir. Eleştirme yeteneğini de artırır. Karşılaştırmalara olanak sağlayan binlerce araç bireyin eleştirme yeteneğini ve karşı çıkma niteliğini kesinleştirir. Bunun için bir masanın çevresine eğlenmek için toplananları, kulüplerde ya da toplantılardaki görüşmeleri, basının eleştirilerini hatırlamak yeterlidir. Gerçek demokrasi yaşamı içinde eleştirici anlayışın gerekli bulunduğunu kabul etmek gerektir.

2 — **DOĞA** : Dış doğa insanların gelenek ve görenekleri, etkinlikleri üzerine etkiler yaparak, onlarda etkinlik eğilimlerini durdurur yahut az veya çok bir şekilde geliştirir. Doğal kaynaklarının zenginliği, insanları toprağa kuvvetle bağlar. Bir ülke-

nin iyi kara ve deniz yolları, coğrafi konumu dolayısıyla dünya ulaşım yolları ile ilişkisi, o ülkenin gelişmesinin derecesini belirleyen önemli öğelerdendir. Bu saydığımız niteliklerden yoksun olan ülke toprakları geniş, verimli de olsa ekonomik yönden kolay yükselemez. Gerçi «Ülkemiz tarım ülkesidir. Nüfusumuzun % 70'i çiftçidir ve ihracatımızın % 60-70 bölümü tarım ürünlerine aittir.» (13) Her türlü tarım yapmağa elverişli topraklarımız vardır. Fakat itiraf etmek gerekir ki, bu değerli tarım öğelerinden henüz gerçek anlamıyla faydalanılamamaktadır. Çoğunluğu, en kaçınılmaz ve hayati ihtiyaçlarını bile en-aza indirmek koşuluyla- zorla sağlayabilmektedir. Bu kitlenin konutu, giyeceği, yiyeceği, günlük hayat koşulları, doğa ile ve toplumla mücadele yöntemleri yakından incelenince, feci tablolarla karşılaşmanın olanağı yoktur. Bunun nedeni, bizde çiftçi sınıfının henüz -geniş anlamıyla- doğaya egemen olamamasıdır.

Onların ekonomik etkinlik araçları ve yöntemleri ilkindir. Son yükselme yüzyıllarının araçlarını henüz gerektiği gibi kullanamadığımız için doğadan en yüksek yarar sağlıyamamaktayız. Türkiye'de eğitim işinin özellikle örgütü ile uğraşanları ilgilendirmesi gereken en önemli sorunlardan biri de hiç kuşkusuz bu sorundur. Nüfusumuzun % 70'ini oluşturan ve hayatları doğrudan doğruya doğayla ilgili bulunan çiftçi sınıfı nasıl eğitilmelidir? Büyük şehirlerin hayatına, klâsik eğitilmiş aydın kesim denilen kesimin ihtiyaçlarına göre örgütlendirilen okul sistemi üretici bir sınıfın ihtiyaçlarına ne derece uygun gelebilir? Dünya ekonomik dengesine uyarak hayat koşullarını değiştirmek zorunluğunda olan çiftçi sınıfı teknikle nasıl donatılmalıdır ki, bunlar ileride doğaya egemen bir öge haline gelebilsin? Bizde bu konular ve bunların ilgilendikleri

diğer konular henüz plânlı bir biçimde işlenmiş değildir. Bugünkü eğitim ve okul sistemimiz ulusal yapıya göre kurulmuş bir sistemden çok, Avrupa toplumları yapısına göre yapılmış örgütlenmenin kopyası görünümündedir.

3 — DEVLET VE EKONOMİ : Devlet erki, içten ve dıştan etkiler yaparak, ekonomik hayatın gelişmesine ya da durgunlaşmasına neden olur. Bundan dolayı Osmanlı Türkleri tarihinde ülkenin ekonomik hayatına karşı kendi elimizle yaptığımız kötülöklere rastlarız. Gafil Osmanlı padişahları, tantanalı bir saray hayatı geçirebilmek için kapitülasyon denilen ticaret sözleşmeleriyle dış borçlar yaparak memleketin ekonomik hayatını yüzyıllarca felce uğratmışlardır. Öneminden dolayı kapitülasyonlar sorununa değgin biraz açıklama yapalım. Bu konuya ilişkin bir Fransız yazarının (Kapitülasyonlar) adlı eserinden alınmış en önemli noktaları aşağıda gözden geçirelim. Söz konusu eserin yazarı diyor ki :

«Sultan İkinci Mehmet Bizans İmparatorluğunun yıkıntısı üzerine kurduğu tahta oturduğu halde Rahip (Ginadiyos'a) ruhbanlık sıfatının simgesi olan Asa'yı teslim ederken, Onu Ortodoks ulusların ruhani başkanlığına atamıştır.»

Yazara göre :

«Kurani Kerimin engelleyici sert yargularının sözü edilen yenilmiş uluslara tümenden uygulanamayacağını anlayan Fatih, söz konusu halkın hukuk ve uygarlık işlerini kendi temel inançlarıyla uzlaşan kimi koşullara uydurmak ve özel hayatlarıyla vicdanlarına ilişkin işlere ve konulara kesinlikle karışmamak gibi akıllıca bir yol tutmuş ve izlemiştir»!!!...

Yine aynı yazar :

«Fatih Sultan Mehmed'in Bizans halkına karşı gösterdiği soyluluğu Suriye'de galip gelen Araplar Hıristiyanlara karşı daima gösterememişlerdir» diye yakınıyor.

Yazar şu noktayı da itiraf etmektedir :

«Geçim yolları ticaret olan bütün uluslarla kıyı kentle-

rinin tümü, halkı paraya ve saltanata düşkün olan İtalya Cumhuriyetleri, Venedik, Ceneve, Piza, Floransa, Amangi, Barsilon ve özellikle Marsilya gibi önemli ticaret merkezleri, doğu iskelelerinde ticarethaneler ve pazar yerleri kurmak ve açmak konusunda birbirleriyle sanki yarışmakta idiler.

O sıralarda Marsilya'nın ticarî önemi en yüksek noktasına çıkmıştı. Sözü edilen kent hemşerilerinin malı olan sayısız gemiler bütün denizlerde dolaşarak Marsilya'ya hesapsız zenginlikler getirmekte idiler. Venedik ve Ceneve kentleri doğu ile yeni ticari ilişkiler kurmaları yüzünden çok yarar sağladılar.»

Yazara göre :

«İslâm Hükümetleri arasında Hıristiyan dünyası ile en önce anlaşılan hükümet Mısır idi. Bunun arkasından da Mısırluların onayladıkları antlaşma, Sultan İkinci Süleyman'ın da onayından geçmiştir. Bu ilk ticarî nitelikteki uyuşma antlaşması, 21 Eylül 1528 yılında İstanbul'da yapılmıştır.»

İlk kapitülasyon, 1535 tarihinde, Kanuni Sultan Süleyman'la Fransa Kralı Birinci François arasında yapılmıştır. Bunun arkasından çeşitli tarihlerde yapılan kapitülasyonlar, bu birincinin daha ağır ve daha genişletilmişleridir. Birinci kapitülasyona göre aleyhimize daha çok hükümler taşımaktadırlar. Onun için burada yalnız birinci kapitülasyonun konumuzla ilgili maddelerini gözden geçirmekle yetineceğiz :

Birinci madde, iki hükümdar adına imza edilen kapitülasyonun kapsamına daırdır. Bu maddede uyuşmanın iki hükümdar yönetiminde bulunan «bircümle Krallıklara, imaretlere, eyaletlere, kal'alara, beldelere, limanlara, iskelelere, merkezlere, adalara, özet olarak şimdi kullanımlarında (tasarruf) bulunan ve gelecekte kullanımlarına geçecek olan bütün yer ve mevkilerin kapsamı» olduğu yazılıdır.

İkinci madde, «iki hükümdara ait memleketlerde uyruklarının yasaklanmış eşya ayırık olmak üzere, her türlü mal ve eşyayı satın alma ve satma ve değiştirme ve karadan ve denizden taşımakta tam anlamıyla özgür olacaklarına» değindir.

Beşinci maddeye göre, «Fransa uyuğundan olan tüccar ve öbür iş adamları ceza maddelerinden dolayı dahi Osmanlı uyuğu kişiler tarafından Kadıların ve bunun gibi adli örgütlerin önüne çağırılıp sorguya çekilmeyeceklerdir.»

Altıncı madde de, «Fransa uyuğundan olan tüccar ile yanlarındaki memurlar ve hademe ya da öbür kişiler din ve mezhebe ilişkin konular ve sorunlardan dolayı Kadılar, Sancak Beyleri ve Subaşılar tarafından yargılanamayacaklardır; rahatsız ve tedirgin edilemeyeceklerdir. Bu gibi sorunları çözümlmek hakkı Babîâliye ait olacaktır» biçiminde saptanmıştır.

Yedinci madde hükmüne göre, «Fransa Kralı uyuğundan olup Osmanlı topraklarında oturan ve gezip dolaşanlarla gemilerde bulunan tayfalar zorla yakalanıp ağır işlerde ya da angarya işlerinde kullanılamayacaklardır. Yine bunlara ait, ister büyük ister küçük olsun, deniz taşıtları ile içlerinde bulunan silâh ve savaş gereçlerine el konulamıyacak ya da sahiplerinin isteği dışında kullanılamayacaklardır.

Onbeşinci maddeye göre, Osmanlı Hükümdarının egemenliği altında bulunan ülkelerde, on yıl süreyle aralıksız oturan Fransız uyuğu bu süre sonunda her türlü vergi ve yükümlülüklerden kurtulmuş olacağı gibi, bunlar kendi oturdukları yer yöresinde olan toprağa bakmak ve devlete ait toprakları gözetmek, tersanelerde ve angarya işlerinde çalışmak gibi zor ve zahmetli işlere katılmaya zorunlu olmayacaklardır.

Onaltıncı madde, iki hükümdar arasında yapılan bu andlaşmadan, başka ülkelerin de yararlanabileceklerine değgin dir: «Fransa Kralı Papa ile İngiltere ve İskoçya Krallarının hayat boyu dostları ve sürekli müttelikleri diye nitelediğinden onlar istedikleri halde bu andlaşmaya katılmak yoluyla onun hükümlerinden yararlanma hakkını elde edebileceklerdir.»

Yukarıda önemli maddeleri gösterilmiş olan bu andlaşmalar yoluyla yabancıların ne derece egemen ve kendilerine

çıkar sağlıyan bir duruma geldiklerini de yine yazardan öğrenelim :

«Anılan ayrıcalıklar sayesinde tam anlamıyla Osmanlı ülkesinde en çok ayrıcalığa erişmiş ulus halinde bulunan Fransa, çok geçmeden doğu iskelelerinde ticaret yönünden çok önemli bir yer tuttu. Kral Fransuva doğudaki konsolosları bizzat seçip atayan ilk yabancı hükümdardır. Bu durum konsolosların şeref, itibar ve nüfuzunu o derece artırdı ki, aslen Fransız olmayan bir takım Hıristiyan uluslar bireyleri dahi Fransız uyruğuna önceden tanınan ayrıcalıklardan yararlanmaya ve Fransız konsoloslarının himayeleri altına girmeye başladılar.»

İkinci Kapitülasyon 1569 tarihinde

Üçüncü Kapitülasyon 1581 tarihinde

Dördüncü Kapitülasyon 1597 tarihinde

Beşinci Kapitülasyon 1604 tarihinde

Altıncı Kapitülasyon 1673 tarihinde

Yedinci Kapitülasyon 1740 tarihinde imza edilmiştir.

«Bu andlaşma o zamana değin yapılan andlaşmaların tümünü özetliyor birleştirip topluyor. Söz konusu andlaşmanın en çok göze çarpan noktası Fransızlara karadan ve denizden Tuna ve Karadeniz ticaretini açan 59 uncu maddesidir.»

1838 yılında Türkiye ile Fransa Cumhuriyeti arasında yapılan ticaret sözleşmesi de şimdiye kadar Fransa uyruğuna verilmiş olan hukuk ve ayrıcalıkların sonsuza değin yürürlükte ve geçerli olacağını gösteren bir kapitülasyondan başka bir şey değildir...

1861 tarihinde iki hükümet arasında bir ticaret andlaşması daha yapılmıştır. Bu da tıpkı eski andlaşmalar gibidir.

1839 tarihinde Gülhane Hattı ve 1856 tarihinde Islahat Hattı Hümayunu yayınlanarak Türkiye'nin yönetim biçiminde ve iç örgütlenmesinde düzenlemeler yapılmağa girişilmişti.

İşte bu tarihlerden sonradır ki, kapitülasyonla-

ra Türkiye tarafından itiraz edilmeye başlanmıştır. Babıâli, 7 Temmuz 1869 tarihinde İstanbul'daki yabancı elçilere vermiş olduğu bir muhtıradaki kapitülasyonların uygulanmasında yapılan kötüye kullanmaları kesinlikle protesto ediyordu. Bütün bunlara karşın Türkiye, kapitülasyon belâsından, Lozan Barışının imzası (24 Temmuz 1923) tarihine kadar tûm den kurtulamamıştır. Burada Lozan Barışını yapmayı başaran Cumhuriyetçi Türk devrimcilerini saygı ile anmak bir ödevdir.

Kapitülasyonlar hakkındaki ş u bilgiler, Osmanlı Hükümetinin Türkiye ekonomik hayatında ne feci bir rol oynadığını göstermeye yeterlidir. Demek ki, ekonomik hayatın gelişmesinde en önemli bir etken de devlettir. Hele devletin dış ve iç borçlanmalarda olduğu gibi malî durumu, savaş ve isyan sorunlarıyla ilişki derecesi düşünülünce, birer ekonomik kurum olan tarım, ticaret ve sanayi hayatına ne müthiş etkiler yaptığı kolayca anlaşılabilir. Osmanlı imparatorluğunu yönetenlerin büyük hatalarından ve talihsizliklerinden biri de ardı arkası kesilmeyen savaş ve isyanlar sorunudur. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin yayınladığı (Tarih) dizisinin üçüncü cildinin sonunda Osmanlı Devleti tarihinde vukua gelen savaş ve isyanlar tarih sırasıyla pek mükemmel bir şekilde gösterilmiştir. Bu korkunç tablo şöyle özetlenebilir : Bağımsız Osmanlı Devletinin kuruluş tarihi olan 1299 tarihinden, uğursuz Sevr Andlaşmasının imza tarihi olan 10 Ağustos 1920 tarihine kadar geçen altıyüz küsur yıl içinde, 104'ü aşkın savaş ve isyan olmuştur. Savaşların, isyanların ekonomik hayatı nasıl kökünden sarstığını, tanığı olduğumuz I inci Dünya Savaşından ve sonuçlarından anlayabiliriz.

Bu ve bunlara benzer sosyo-ekonomik olaylardır ki, çağdaş gelişme olanağı bulmuş toplumlar birey-

lerini türlü adlar altında ekonomik ve sosyal nitelikte birlikler, partiler kurarak devleti yönetenlerin istedikleri gibi hareket etmelerine engel olacak önlemler almaya sürüklemiştir.

4 — **SERVET** : Ekonomik anlamda servet, insanların ihtiyaçlarının giderilmesine yarayan az bulunan ve mülk edinilebilen eşya demektir. «Bu eşya bireyler tarafından tasarruf altına alındığı zaman özel servet, toplum ya da devlet tarafından tasarruf altına alındığı zaman kamu malı, kamu serveti demektir. Fakat her ikisi de türlü koşullar içinde mülk edinilen yararlılardan başka bir şey değildir.» (1) Servet kişisel hayatın gelişmesine, ekonomik etkinliğin fişkırmasına etken olan önemli etmenlerdendir. Önemli ve tutumluca davranmak yoluyla servetin olumlu rolü arttırılabilir. Bireyler, mülk edindikleri servetlerin niceliğine göre sınıflara ayrılırlar.

Servet deyiminden, yalnızca maddî şeyleri mülk edinme anlamını çıkarmamalıdır. Serveti, maddî ve maddî olmayan servet diye ikiye de ayırırlar. «Doktor bize sağlık, öğretmen bilgi, yargıç adalet, polis güvenlik, şair, ressam ve şantöz güzellik beğenisi sağlar. Bu nitelikler de maddî eşya gibi az bulunur yararlı ve mülk edinilme yeteneklerini taşırlar.» (1) «Ekonomist Landry'nin haklı olarak gösterdiği gibi, alâmeti farika, buluş belgeleri (ihtira beratları) hukuku, bir ticarethanenin ünü ya da alacakları ve borçları gibi kimi nitelikler vardır ki, bunlar hiç olmazsa genel dilde servet kelimesiyle anlatılamaz. Bunlar servetin maddî olmaktan başka niteliklerini taşırlar.» (1)

Kişisel servetle kamu servetinin durumuna göre ekonomik hayatın şekillerinde büyük değişmeler ortaya çıkar. Bir ülkede demiryolları, tramvaylar, ticaret gemileri, maden sanayii vb. gibi servet araç-

larının devletin ya da kişilerin elinde bulunması o ülkenin ekonomik hayatının gelişiminde önemli rol oynayan etmenlerdir. Türkiye'de özellikle son zamanlarda ekonomik kurumlar yavaş yavaş devletleştirilmektedir. Devlet Demiryolları ve limanları Tekel ve bunun gibi. Bu kurumlarda türlü şekillerde çalışacak olan gelecek güçleri yetiştirmek ve eğitmek için henüz rasyonel önlemler alınmamıştır. Bu noktalara ileride meslek kavramı konusunda da ayrıca değinilecektir.

Özel servetle kamusal servetin amaca uygun bir şekilde bölüşümü, sorunu bütün ekonomik incelemelerin öz noktasını teşkil eder. Bu sorun arkasından bir çok sosyal, ekonomik, siyasal ve felsefi sorunları da sürükleyip getirir. İşte bu sorunları toplumun yapısına en uygun gelecek bir şekilde çözümlenmeyi başarmış olan toplumlar, ekonomik hayatlarını düzenleyerek olagan ve bolluklu bir hayata kavuşabilirler. Bu tür sorunlar, zamanımızda bir çok toplumları uğraştırmaktadır. Onlardan korkmamak, çözüm yollarını arayıp bulmaya girişmek zorunluğu vardır. Onları çözümlenmekten korkmak, toplumun bilinci ile çözümlenmesi gereken sorunları bilinçsiz olayların eline bırakmak demektir. Osmanlı tarihinin yazdığı önemli yanlışlardan biri de işte bu korkaklık değil midir? Tarih, Mutlakiyetle yönetilen toplumlarda bu sorunların köklü bir şekilde çözümlenemediğini, ya da zorba hükümdarın isteklerine göre birer biçim aldıklarını yazar. Demokrasiye dayalı devletlerde halkın kendi işini kendine gördürmek ilkesi egemen olduğu için toplum, en çapraşık sanılan sorunları bile kendi yapısına uygun gelebilecek bir biçimde çözümlenme yollarını bulur. Aslında ideal bir kişi de ancak bu tür sorunların içinde yetiştirilebilir.

5 — BİLİM VE TEKNİK : Yeterince çok de-

ğer elde edebilmek, her insanın işinin etkili olacak bir biçimde yapılmasına bağlıdır. Bundan dolayıdır ki, bilim ve tekniğin önemi, ekonomik hayat için değer biçilemeyecek derecede büyüktür. Çünkü insan iş gücünün arttırılmasına yarayacak araçlar, bilim ve tekniğin birer ürünüdür. Burada şöyle bir örnekle sorunu daha canlı ve açık bir biçimde anlatmak olanağı vardır : «Almanya'nın bütün nüfusu örgü ve dokuma işlerini elle yaparak bir yıl çalışsa nüfusun ancak bir yıllık ihtiyacına yetecek üretimi elde etmeyi başarabilir. Fakat diğer bütün ekonomik alanlardan vazgeçilse de orada; yiyecek, ulaşım ve yapı işleri için bile bir tek boş el bulmak mümkün olmazdı. Başka bir noktayı işaret etmek gerekir ki, bugünkü teknik sayesinde eşya, artsız arasız ucuzlamaktadır. Bu durum toplumu oluşturan insan kitlesinin hayat düzeyinin artsız arasız yükselmesine etki etmez mi?

Avrupa bilim ve tekniği açısından düşünülerek Türkiye bilim ve teknik hayatı ile Avrupa hayatı arasında karşılaştırmalar yapmağa kalkacak olursak, üzüntüyle belirtelim ki, çok acıklı tablolarla karşılaşmak zorunda kalacağız. Bir memlekette bilim ve teknik hayatının gelişmesine yarayan, bilim ve teknik kurumlarıdır. Bu açıdan Türk bilim ve teknik tarihiyle ilgili bir kaç önemli noktayı yazalım :

1 — «Avrupada Üniversite kuruluşu XII. yüzyılda başlıyor. Bologn ve Paris Üniversitelerinin kuruluş tarihi 1100-1150 tarihlerine çıkar. Bizde hemen yediyüz yıl sonradır ki Saffet Paşa 1869 Maarif Nizamnamesiyle tasarladığı Üniversiteyi (Darülfununu) pek alçakgönüllü bir şekilde açabiliyor.» (9)

2 — Avrupada matbaanın bulunuşu 1436 tarihindedir. Bizde, «ilk matbaa 1729 tarihinde işe baş-

lamıştır» (10). Yani 293 yıl sonra. Bizde ilk gazete 1831 tarihinde çıkmıştır.

3 — Genel bilgi ile birlikte meslekî ve teknik bilgi verecek nitelikteki önemli kurumlarımızın kuruluş tarihleri şöyledir :

1795 tarihinde Mühendishanei Berrii Hümayun (Kara Harb Okulu)

1827 tarihinde Mektebi Tıbbiye (Tıp Fakültesi)

1834 tarihinde Mektebi Harbiye (Harb Okulu)

1858 tarihinde Mektebi Mülkiye (Siyasal Bilgiler Okulu)

1868 tarihinde Galatasaray Lisesi

1860 tarihinde Sanayi Mektebi (Islahhane)

1874 tarihinde Sanayii Nefise Atölyesi (Mektebi) (Güzel Sanatlar Okulu) (9)

1893 tarihinde Halkalı Ziraat Mektebi Alisi ve Bursa Ziraat Mektebi. (10)

Şimdiye kadar verilen bilgidен -konumuzun özelliği dolayısıyla- şu başlıca düşünceleri çıkarmak gerekir. Her kişinin kendi varlığını sürdürebilmek için harcamak zorunda olduğu bir çaba vardır. Bu çabaya iş diyoruz. Bu çabadan aynı zamanda hayat yoluyla eğitimi de anlamamız gereklidir. Bu biçim eğitimin niteliği, bireyi ruhça ve bedence güçlendirerek ona geçimini sürdürmeye yarayacak olumlu ve yararlı bilgiyi kazandırmak ve bu hayatın gerektirdiği pratik becerileri öğretmek biçiminde anlatılabilir.

Toplum bilimi açısından bakılınca hayat yoluyla eğitim, yetişmekte olan kuşağı, toplumun ihtiyaçlarına göre hayat yoluyla eğitmekten başka bir şey de değildir. Pedagojik toplum bilimcisi C. Weiss bu noktayı şöyle açıklar:

«Hayat yoluyla eğitim, sosyal değerlendirme ile birlikte bir de eğitime yarayan öğretme kurumunun ve teknik çalışmanın düzeyine bağlıdır. Genellikle ve bir kural halinde ekonomi biçiminin (meyve toplamak, ilkel tarım, avcılık, hayvan besleyiciliği, ilkel zanaat ve bunun gibi işlerin) uygulamasını yapan ve bunun için dar bir iş tekniğinin içinde çaba harcayan ilkel toplumlarda eğitim ve hayatî işler bir bütün teşkil ederler. Çocuk güç ve yeteneklerinin elverdiği ölçüde babasının ya da annesinin iş tekniği içinde bedence büyür.

Çocuğun bu hayata edilgen bir biçimde katılması ilerler, o bu hayatta oyun biçiminde fakat gitgide ciddileşen deneyimlerle güçlerini geliştirerek günlük işe sarılır ve sonunda aracısız kendisini iş hayatının içinde bulur. Bu üretken iş alıştırmalarına ve pratik iş eğitimine bağlılık az da olsa zamanımıza kadar gelebilmiştir.» (12)

Özü yani kökeni dolayısıyla bütün eğitimin, geleneksel hayat düzenine bağlı ve onun bir sonucu idi. Bütün bölümlerinde özdeşlik ve eşitlik bulunan toplum, rütbe toplumu haline gelince çocuk babasının ve çırağı bulunduğu ustanın mesleğine geçmek yoluyla iş eğitimi kazanmaya başladı. Ne zaman ki meslekler daha çok bilgi edinmeyi ve bu bilgiyi bir sistem içinde kullanmayı isteyerek daha karmaşık bir hale gelmeğe başladılar, ondan sonra artık plânlı bir mesleğe hazırlanma dönemine de gereksinme doğduğu için ustanın yanında çıraklık yaparak bir mesleğin bütün gereklerini öğrenmeye ve bu biçimde eğitilerek hayatta tutunabilmeğe olanak kalmadı. Mesleği ve iş eğitimini de vermek için özel kurumlar (okullar) kurmak zorunluğu ortaya çıktı. Bu suretle iş eğitimi yepyeni bir yüz gösterdi. 19 uncu yüzyıldan bu yana genel eğitim veren okulların amaçlarında ve yöntemlerinde değişiklikler baş-

ladı. Bireyin ilgisi toplumun ilgisi sayıldı. Dünya ekonomi yüzyılı, ulusal ekonomiye ve bireylerin bu açıdan eğitimine gerek gösterdi. Bundan dolayı ekonomik anlamda işle birlikte pedagojik anlamda iş de önem kazandı. Çünkü genel eğitim veren okulda iş ilkelerine dayalı öğretim yapmak, çağdaş toplumların ülküsü oldu.

B. PEDAGOJİK ALANDA İŞ KAVRAMI

1 — İş ve eğitim kavramı :

1 — EĞİTİMİN TANIMI: Günlük dildeki iş kelimesinden; bir çaba, bir ödev ya da bir sonuç anlaşılır Mekanik, hayvanın yaptığı, insanın yaptığı işten sözedilir. Bu gibi işler de : «1) Ekonomik-mesleksel, 2) Meslek dışında kalan (temayülî işler) diye ikiye ayrılır.» Bu iki tür iş, en kolay mekanik ve bedensel işlerden başlayarak en yüksek ve karmaşık zihinsel iş aşamalarına kadar gidebilir. Bu işler de yaratıcı ya da bir işin tekrarı = reproduktiv nitelikte olabilirler.

Eğitim bilimi, -son zamanlarda- pedagojik anlamda işin açık ve kesin tanımını yapmak için çok çaba harcamaktadır. Bu incelemelerin en önemli sonuçları aşağıda açıklanmaya ve böylece pedagojik anlamda iş kavramı tanımlanmaya çalışılacaktır.

Eğitici iş kavramı incelenirken -herşeyden önce- öğretim ve eğitimden ne anladığımızı bilmek zorundayız. Paulsen, Gauding, Kerschensteiner, Kriek, J. Dewey gibi pedagoklar öğretim ve eğitimi açıklarken bir noktada birleşirler : Öğretim ve eğitim demek, «Bir insanın bizzat biçim kazanması» (15)

demektir. Bütün eğitim «Çocuğun kişiliğini öğretim ve eğitimin temeli sayar». Öğretim ve eğitimin son amacı: «Değer kazanmış kişiyi, değer taşıyan toplumdaki» (15) etkinlikte bulundurmadır. Onun içindir ki, her insan kendi eğitimini ilgilendiren ve yardım edici nitelikte bulunan herşeyi kendi kendine yapmalıdır. Başka insanlar ona yalnız yardımcı nitelikte hizmetler görebilirler. «Özünde bütün eğitim insanın kendi kendini eğitmesidir». (15) «Eğitim, kendi kendine çabada bulunmaksızın yalnız, gelişme de» değildir. Kerschensteiner, «Zanaat sahibi, çiftçi, sanatkâr, bilgin ve bunların hepsi belirli ödevleri kendi kendine yapmak sayesinde gerçek insanca gelişimin en yüksek kademesine erişebilirler, insan ancak ve yalnız işi dolayısıyla insandır». (16) der.

Prof. J. Dewey'in eğitim tanımları da incelenecek olursa bu tanımlara göre de, kendiliğinden etkinliğin önemli bir öğretim ve eğitim amacı olması gerekeceğine hükmederiz. J. Dewey diyor ki : «Eğitim, en geniş anlamıyla, hayatın sosyal sürerlik aracıdır». «Varlığın devamı için uğraşmak hayatın kendi doğası gereğidir. Varlığın devamı ancak sürekli yeniliklerle sağlanabileceği için, hayat kendiliğinden bir yenilik sürecidir. Beslenme ve üreme dâhil hayat için ne ise eğitim de sosyal hayat için odur. Bu eğitim başlangıçta da bireyler arasında bir aktarıştan ibarettir. Aktarış deneyime, ortak bir mülk halini kazanıncaya kadar, katılma sürecidir.» «Genç mensup olduğu zümrelerin etkinliklerine azar azar katıldıkça yeteneği ortada bilinçli bir amaç bulunmaksızın, gittikçe daha geniş ve daha içtenlikli bir eğitsel biçimlemeye kavuşur.» (17)

2 — KENDİ KENDİNE ETKİNLİK : Şimdi kendi kendine etkinliğin ne demek olduğunu inceleyelim. Bu konuyu en çok inceleyenlerden biri olan A. Fischer onu şöyle açıklar : Kendi kendine et-

kinlik; 1) Kökü, kökeni «özgür ben» de gizli olan, 2) Bu benliğin bir ifadesi bulunan ve ifadesini teşkil eden, 3) Kendiliğinden biçimlendirme ile biçimlendirene etki yapan etkinlik demektir.» (15)

Kerschensteiner'e göre öğretim - eğitim ile uğraşanların bu çözümlene ve tanımı bilmeleri gereklidir. Fakat bu tanımı tümünden doyurucu bir tanım olarak da kabul etmemek gerekir. O, bunun tartışmasını da yaparak kavramı daha karmaşık bir hale getirir. Gerçekten kendiliğinden etkinlik kavramı henüz pek açık ve kesin bir biçimde tanımlanmamıştır. Pedagojik iş psikolojisinin bu ve buna benzer bir çok sorunları vardır ki, bunlar üzerinde henüz yeterince çalışma yapılmadığı bir gerçektir.

Kendiliğinden etkinliğe, Gaudig ve arkadaşları «Kendi kendine etkinlik» başka bir deyişle «özgür etkinlik» demişlerdir. Kendiliğinden özgür etkinliğin iş kavramı ile ilişkisi nedir? Ve nasıldır? «Kendiliğinden etkinlik; oyun, spor, uğraşı ve iş olabilir» 1) Oyun, yalnız oyun oynamak için yapılan bir etkinliktir. Oyunda bir eser meydana getirmek ya da bir maksadı gerçekleştirmek amacı yoktur. 2) Spor, güç ve yeteneklerimizi artırmak için yapılan etkinliktir. Onun temel amacı, rekor yani birinci gelmektir. 3) Uğraşı; bir eser için çalışmaktır. Fakat bu öyle bir çalışmaktır ki, işe istek kalmayınca hemen durur. 4) İş, bir eser meydana getirmek amacıyla kendi kendine güçlükleri yenerek ve yorgunluğu göze alarak ve bilerek yapılan ciddi etkinlik demektir.» (Kerschensteiner).

İş, özgür ya da kimi koşullara bağlı kalınarak yapılır. Sonradan -yeri geldiği zaman açıklanacağı gibi- kimi koşullara bağlanmakla yapılan işin de pedagojik önemi vardır. Fakat en değerli olan iş, kendiliğinden ya da özgür etkinlikle yapılan iştir. Bu tür

işe eğitimci Gaudig «Özgür zihinsel okul işi» adını bulmuştur.

Pedagojik anlamda işten ne anlarız? Eğitici işin; ekonomik - mesleksel, ekonomi dışı - eğilime bağlı işle ortak bir niteliği vardır. Pedagojik işler, tıpkı bu tür işler gibi, «ciddi konular» üzerinde «ciddi etkinlik»tir. Oysa oyunda böyle bir karakter yoktur ve daha çok gayri ciddî bir hal göze çarpar. Onun içindir ki, Gaudig'in okul çalışmasına «öğrencinin mesleği» demesi pek yersiz bir terim değildir. Bununla birlikte pedagojik iş, mesleksel ve eğilime bağlı işten ayrılır. Onlar aynı nitelikte iş türleri değildir. A. Fischer pedagojik işin şu önemli nitelikleri üzerine dikkati çekmek ister: «Pedagojik iş bir sporcunun alıştırılmalarına (antramanlarına), dindar bir insanın sabırlı tapınmalarına, bir sanatçının tablosunun ya da eserinin başındaki incelemesine benzer, çünkü bu etkinliklerin hepsinde spor, din, sanat eğitimine ilişkin sürekli bir ruh uygunluğu ve hayat adama niteliği vardır» der.

Eğitsel işin en önemli ve temel noktasını «işe ilişkin yaşanırlar ve anılar» teşkil ederler. İşe ilişkin yaşanırları ve anıları çözümleme ve incelemekle Kerschensteiner, A. Fischer'le birlikte O. Scheibner'de çok uğraşmıştır. Kerschensteiner işe ilişkin yaşanırlar ve anı olarak -herşeyden önce «bir eseri mükemmel» bir hale getirmek olgusunu bulur ve bu düşüncesini şöyle belirtir: «Her mükemmel hale getirilmiş bir işde, sürekli yinelenen yaşanırlardan zihinsel varlığın toplamını geliştirmek konusunda çok yararlanır. Eğitim bu suretle sınırsız denecek kadar çok şeyler kazanır.»

3 — PEDAGOJİK İŞİN NİTELİKLERİ : O. Scheibner iş yaşanırlarının özelliklerini ve işin eğitsel ödevini gözönünde tutarak pedagojik işin niteliklerini teşkil etmesi gereken kimi isteklerde bu-

lunur: Doğallık, hayata yakınlık, esere uygunluk, bağımsızlık, tutumluca hareket, yarar. 1) Bir iş isteğinin gelişim çizgisine, kişisel özelliğine uygun olduğu takdirde doğaldır. 2) Bir öğrenci işle karşılaştığı andan, bütünleştirilmiş bir işin eleştirisi anına değin kendi kendine hareket etmiş ise işinde bağımsızlığı sağlamış demektir. 3) Bir iş yapılırken bu işin gerektirdiğinden çok iş enerjisi (kuvveti) sarfedilmemiş ise o vakit işte tutumluca hareket edilmiş olur. 4) Bir iş yapılırken hayatın istek ve konuları gözönünde tutularak hareket edilmiş ise bu işin hayata yakınlığı vardır. 5) Bir malzeme yalnız kendi amacına uygun bir biçimde işlenmiş ise o işte esere uygunluk vardır. 6) İşin oluş biçimi yalnız etkinlik için değil de değerlerle dolu bir biçimde anlam ve değer kazanarak sürdürülmüş ise yararlı ve eğitim için değer dolu demektir.

Burada eğitsel işin iki türünü daha sözkonusu etmek zorunluğu vardır: Kerschensteiner'in de sözünü ettiği gibi, bedensel işle zihinsel iş arasındaki ayırım pek açık bir biçimde değildir. Çünkü «En üstün bir biçimde zihinsel etkinlik olmadıkça bedensel iş olmaz, tıpkı bunun gibi en üstün bir biçimde bedensel etkinlik olmadıkça da zihinsel iş yapılamaz.» (18)

Çalışanların kişisel özgürlüklerinin ve bağımsızlıklarının derecesini gözönünde tutarak O. Scheibner'in yaptığı bölümleme de önemlidir. O, olan, ödev olarak yapılan, etkin üç tür işten söz açar.

1) Olan işe örnek olarak öğrencinin edilgen bir durum alarak öğretmenin anlatışını dinlemesini söyleyebiliriz.

2) Öğrenci zorunlu olarak yapılan işte bilincini toplu biçimde kendi işine ayıramaz. Soru sorulduğu zamandaki haller gibi.

3) Öğrenci etkin işte devam ettiği sürece etkin bir haldedir, etkin iş de iki aşamaya ayrılır :

a) Etkin işin ilk aşamasında bulunan öğrenci ister bir iş konusunu bir eşyaya uygulasin, ister bir iş örneğini çok ya da az özgür olarak taklit etsin yalnız etkinliktedir.

b) Etkin işin yüksek aşaması (Spontav) = kendiliğinden etkinliği ifade eder. Öğrenci bu aşamada kendi amacına ve plânına kendi gücüne göre kendi seçtiği yolu izleyerek çalışır.

Olan, zorunlu yapılan işlerle bir takım etkin işlere; bağlı işler de denilir. Buna karşı bir de özgür iş vardır. Bununla birlikte, işin bu iki biçimi arasında pedagoji için önemli daha bir takım iş türleri ve dereceleri de vardır.

2 — Pedagojik Alanda İşin Yapılış Yolu :

1 — İŞİN YAPILIŞI : Pedagojik alanda iş kavramı tanımlanıp açıklandıktan sonra (işin oluşumu) yani (yapılış yolunu) inceleyebiliriz. O. Scheibner bu konuyu incelemeyi iş okulunun öğretim yönteminin temeli sayar. Onun görüşüne göre, işin yapılışı dört önemli aşamaya ayrılır: 1) Amaç belirlemek, 2) İş yapılacağı zaman kullanılacak araçları da gözönünde tutarak bir plân tasarlamak ve saptamak, 3) Yapılacak işi türlü evrelere ayırmak, adım adım gerçekleştirmek ve bu evreleri birbirine bağlamak, 4) İşin sonucunu denetlemek, düzenlemek ve ondan yararlanmak.

Bir iş yapılacağı zaman o işin amacını belirlemek, işin oluş biçimi olayın en önemli aşamasıdır. Bu hale, işe konu bulmak da denilebilir. Hayatta çoklukla insanlar işin amacını belirlerken ya da belirledikten sonra uygularken bir çok güçlüklerle kar-

şlaşırlar. Çocuklar ve gençler de tıpkı yetişkinler gibi, bu tür güçlükleri duyarlar. Çünkü onlar bu amacı belirlemeye girişir girişmez kimi zaman belirli bilgi ve beceri noksanlığı, kimi zaman çözemeyecekleri karşıkomalarla ve kimi zaman vicdan muhalefeti, kimi zaman da ister istemez heyecan verici karma karışık bir olay ile karşı karşıya kalırlar. İyi yönetilen iş eğitiminin ödevi; öğrenci bu tür güçlüklerle uğradığı zaman onlara yardım ederek bu güçlükleri yenmelerini sağlamaktır. Fakat bununla birlikte aşırı okul devrimcilerinin istedikleri gibi, öğretim, tümünden (fırsatlara göre öğretim) biçimini de almamalıdır. Çünkü ne hayatın rastlantılara bağlı olarak sürdürülmesi, ne de anı yönsemelere göre davranmakla gerçek bir eğitim uygulamanın olanağı vardır. Toplu bir biçimde öğretme ve ders uygulanmadıkça, gerçek eğitime olanak yoktur. Bununla dersin konusunu doğal bir biçimde amaçlandırmayı olanaksız bir hale de getirmemelidir. Öğrenci herhangi bir biçimde hayatı bir güçlük duyacak olursa, onun mutlaka ve ders yoluyla giderilmesi de pek mümkün değildir. Bu gibi noktalar, çocukların belleklerine yer ederler ve uygun bir fırsat ortaya çıkınca, bu noktaya yeniden dönerek güçlükler yenilir. Fakat bununla sadece tabii ve hayatı güçlüklerin yenilmesi, en değerli öğrenci işidir, anlamı da anlaşılmalıdır. Hiçbir ders konusu yoktur ki, bu konu işlenirken yeni sorular ve sorunlar ortaya çıkmasın. Aslında iyi bir öğretmen ve iyi bir dersin en önemli ödevi, öğrenciyi derste sürekli olarak yeni yeni ödevler ve iş ihtiyaçları ile karşılaştırmak ve güçlükleri plânlı bir ders çalışması ile çözümlenektir.

İş amaçlandırmak ve konulandırmak için öğrencinin ilgisini uyandırmak, en önemli işlerden birini teşkil eder. Aslında Herbert zamanından be-

ri, öğretim yönteminin önemli ödevlerinden biri ilgiyi uyandırmak ve beslemek sayılır. İş okulu da kendiliğinden etkinliğin konu ve önemli amaçlarından biri olarak ilgiyi kabul eder. Yalnız, ilginin değişik türleri vardır: 1) Fonksiyonel = eylemsel ilgiler denilen ilgileri söz konusu edelim. Bu tür ilgiler onları oluşturan eşyadan çok «konu alma, işleme ve biçimlendirme» eylemine bağlı ilgilere dir. Bu ilgilerin kökleri yönsemelerde, özellikle çocuk oyunlarında ve iş okulunda saklıdır. 2) İş amaçlandırmak ve biçimlendirmek için en önemli ilgilere erkek ve kız çocuklarda özellikle 14 yaşına kadar gelişmiş bir halde bulunan kişisel ve sosyal ilgilere dir. Bu tür ilgilerden doğan iş amaçları eğitim için çok önemlidir. Bu ilgiler kişisel yönsemeler, korkular, hükmetme girişimlerine, topluma yararlı olmak, ortak işler yapmak gibi arzulara bağlı oldukları için kuvvetli ilgilere dir. 3) Öğretim ve eğitim etkinliğinin geliştirilmesi dolaşısıyla son zamanlarda bulunan üçüncü bir tür ilgi vardır. O da, «Eşyaya göre düzenlenen iş ilgisi»dir. İş araçlarına göre ortaya çıkan bu ilgi, o araçların niteliğini tanımamıza ve bu suretle iş araçlarına ve işe zihinsel değer kazandırmamıza yardım eder.

2 — İLGİLER : İş amaçlandırmak yönünden önemli olan bir nokta da ilgileri çoğaltmak konusudur. Kerschensteiner üç tür (ilgi çoğaltma) yasasından söz açar: 1) İlgiyi dallandırma, 2) Hatırlamayla ilginin çoğaltılması, 3) Yan etkilerle ilgi değişmesi. Bir çocuğun elişlerine olağanüstü merakı vardır. Bu isteğin doyumunu için fizik araçları yapmaya başlar, bir süre sonra onu, kuramsal fizik sorunları ile uğraşır görürüz. İşte bu hal ilginin dallanmasını, şubelenmesini ifade eder. Bir öğrenci, kendiliğinden tarihî bir kişiyi incelemekle uğraşmaktadır. Derhal başka kişileri de hatırlayarak onları da incelemeye başlar. Bu hatırlama ilginin çoğaltma-

sına örnektir. Bir öğrenci, iyi bir not almak amacıyla, olağanüstü meraklı bir biçimde matematikle uğraşmaktadır. Yavaş yavaş not almak hevesi unutulur, kaybolur. Onun yerine doğrudan doğruya matematik sorunları ile uğraşma ilgisi yer alır. Bu da yan etiklerle ilgi değişmesine örnektir. Öğretmenin ödevi, şimdiye kadar tanımlanan ve çözümlenen bu ilgi türlerine göre öğretimi düzenleme, yönetme ve öğrenciye yardım etmektir.

3 — İŞİ AMAÇLANDIRMAK : İşin amacı doğru olarak saptandı, sonucu düşünüldü, iş için gerekli enerji harekete geçirildi mi sıra bir iş için iş plânı yaptırmaya gelir, bunun için öğrenciyi eleştire eleştire iş yaptırmaya alıştırmadan daha iyi bir çare yoktur. Çünkü plândaki bir hata, iş yapılırken kendini gösterir ve zamanı yokeder. Ve bizi işi yeniden, tekrar yaptırmaya zorlar. Varsayalım ki, iş dersinde yapılacak bir eşya vardır. Onun için iş plânını saptayacağız. O takdirde bu eşyayı yaparken kullanacağımız malzemeyi ve niteliklerini eşyanın tek tek parçalarını bütün eşyanın kısımlarına göre ölçü oranlarını, uygulama sırasında rastlanacak tek başına olayları, ne suretle yapılacağını, kullanılacak aletleri ve bu aletlerin hangi sıraya göre kullanılacakları, işin tümünün tek tek gruplara ayrılması ve bunun gibi halleri gözönünde tutarak plânı yapmak gereklidir. Örneğin şöyle bir konu düşünelim : Okulun Mors telgraf makinesi aleti işlemiyor, bunun nedeni nedir? Bu konuya göre iş plânı: Önce akümülatörü, iğneyi, aracın bağlı bulunduğu akım tellerini kontrol eder ve kontrol aracı olarak Voltmetre, Multiplikator, ampulden, elektrik zilinden yararlanırız. Konu, tarih dersini ilgilendiren bir konu ise; konuya ilişkin bilgiyi nerede bulup alacağımızı düşünürüz. (Başvurma kitapları, bilimsel makaleler ve tasvirler) Konunun işleneceği çevredeki tarihsel eser-

ler gözetlenip incelenerek bunlardan yararlanmak; işin bir tarihsel haritaya gerek ve ihtiyaç gösterip göstermediği gibi... Böyle bir plânın öğrencinin kuvvetlerini nasıl harekete geçirebileceğini düşünebilirsiniz. Bu suretle, daha önce elde edilmiş bilgiyi kullanmak, eski gazetelerden yararlanmak, birleştirici muhayyileyi faaliyete geçirmek, kritik düşünmek fırsatı ortaya çıkar. Bazen çarçabuk ve kolayca iyi bir plân yapmak mümkündür. Bazen de iyi bir plân yapabilmek için yorucu araştırmaya, denemeler yapmaya, taslak halinde resimler düzenlemeye, bazı değişikliklere başvurmak zorunluğu duyulur. Aynı iş konusu için iki ve daha çok plân yapılmış ise bunlardan en iyisi seçilerek uygulanmalıdır. Çoklukla tamamlanmış bir plân uygulanırken onu değiştirmek ya da ona eklemeler yapmak gereği de duyulur. Bazen de plân işe başlanıp iş bölüm bölüm tamamlandıkça meydana gelir. Çünkü işi yapacak kimse (öğrenci ya da öğretmen) bu işte kullanacağı malzemenin niteliklerini bilmiyebilir. Onun için tanımadığı malzemeyi ne gibi tekniğe uyarak işliyeceğini önceden kestiremez. Bu gibi hallerde öğretmen öğrenciye yardım etmelidir. Bu yardım da türlü biçimde olabilir. Kimi zaman öğretmenin eleştirici bir kaç söz söylemesi, kimi zaman da plânı yapan öğrencinin işine müdahale etmesi gerekir. Çok güç konulara dair yapılacak plânlarda öğretmen, plânın iskeletini, öğrenci de ayrıntılarını işleyerek o işin plânı yapılabilir. İşin bu aşaması da bundan önceki aşaması gibi özel surette uğraşmayı gerektiren bir eğitim işidir. Plân uygulaması değişik biçimlerde düşünmeyi ve terimlere ilişkin etkinliği, çalışmayı, vicdanî hareket etmeyi, bilgiyi bir noktada toplama-yı, kendiliğinden sorumluluk duymayı gerektirir. Her bilgi, bilim alanına ilişkin bir plân uygulanırken kendi özelliğine uygulama biçimlerine gerek gösterir.

Örneğin; hayvanlar, doğa, insan bilgisine, fizik ve kimya, yurt bilgisi dersleri ile ilgili incelemelere ilişkin iş plânı uygulanırken, birbirinden ayrı ayrı biçimlerde davranılır. İş okulu ilkelerine göre davranılırken, bu tür olayları önemsiz sayıp geçmemek gerektir

Öğrenci, bu aşamada, kendi yaptığı iş dolayısıyla kendi durumunu anlar. İşinde eleştirilebilecek zayıf, başarısız noktalar görür. Bu haller dolayısıyla öğrenciyi, yaptığı işi eleştire eleştire yapmaya alıştırmak gerektir. Onun içindir ki, işin bu aşaması, eğitsel değer taşıyan bir çok olayların ortaya çıkışına neden olan bir alandır. Bir işi, çocukların kendi kendilerine eleştirmelerine yarayacak araçlar sunlardır: Öğretmenin örnek olabilecek sözleri ve eserleri, öğrenci kitapları, bilimsel eserler, zanaatlar ve güzel sanatlarla uğraşan sanatçıların eserleri, aynı zamanda işin kısa bir yol izleyerek yapılıp yapılmadığını düşünmek gerektir. Eleştiri ile birlikte işin belirli bir düzen içinde yapılıp yapılmadığını da düşünmek gerektir. Bu arada çocuğun zihinsel gelişim aşamaları ile işin düzenlenmesini düşünmeli ve karşılaştırmalıdır.

TÜSTAV

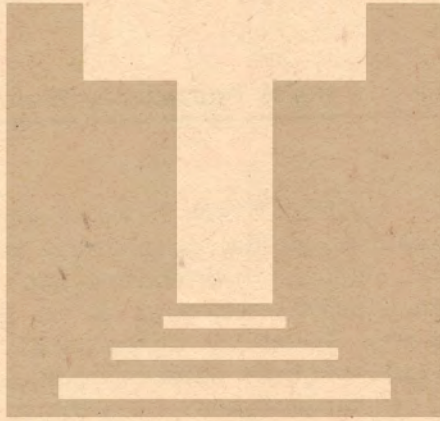
Öğretim ve eğitimde pedagojik işi temel alan iş okulu düşüncesini şu olaylar sürekli tehdit ederler :

- 1) MANUALİSİM (Elbecerileri-elisleri) denilen yalnız el çalışmasına dayalı öğretim ve eğitim.
- 2) PRODUKTİONALİSİM denilen ve eğitimin bütün ödevini yalnız zihinsel üretime dayamak isteyen eğitim biçimi.

3) İyileştirme kültürü denilen (olay, kavram ve denemelere çok önem vermeyen) kültürü beslemek.

4) Türlü reform olaylarını (işokulu) deyimiyle açıklamaya çalışmak. (İhtimal bunun nedeni bir çok renklere boyanmış olan (iş) kavramına dair henüz yeterince inceleme yapılmamasındadır.)

TÜSTAV

MESLEK KAVRAMI

1 — İkel ve Doğal Topumlarda Meslek Kavramı :

1 — İLKEİ İNSAN: Meslek kelimesinin anlam ve kapsamına dair değişik görüşlere rastlanır. Bu kavramın niteliğini belirtebilmek için meslek düşüncesinin tarihsel gelişmesini kısaca gözden geçirmek gerekir. Üzüntüyle söyleyelim ki, bu konuyu bugün tam anlamıyla bilimsel bir biçimde inceleyebilmek de olanak dışıdır. Bu yargıya, konu üzerinde değerli çalışmalar yapmış olan Dunkmann da katılır. Bununla birlikte bizim burada vereceğimiz tarihsel bilgi asıl amaç değil, meslek kavramının niteliğini açıklamak için bir araçtır. Onun için şimdiye kadar yapılmış olan tarihsel incelemelerden yararlanılarak meslek kavramı üzerine açık görüşler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

En ilkel insanın bir günlük hayatını gözden geçirerek ilk insansal uğraşılara dair bilgi elde etmeğe çalışalım :

«Gerçekten ilkel adam çanak, çömlek ve bunun gibi kap-kaçak sahibi olmadığı için herhalde bir su civarında yer-

leşmek zorunda idi... Hava soğuktu ve ateşe büyük bir özenle bakmak gerekti. Çünkü ateş sönmüverecek olursa yeniden ateş yakmak kolay bir iş değildi. Kullanmadıkları vakit ateşi külle örterlerdi. Ateş yakmak için belki kuru yaprakları bir araya yığıyor ve bunlar üzerinde bir kükürtlü demir parçasını bir çakmak taşına sürtüp duruyorlardı... Bu topluluk kuru otlardan, yosunlardan bir araya getirilmiş bir sedir üzerine toplanmıştı. Kadınlar ve çocuklardan bir bölüğü, ateşi söndürmemek için sürekli yakacak şey toplamakla uğraşıyorlardı. Küçükler büyüklerini taklit edip gidiyorlardı... Bu takımın babası ve sahibi olan dede hiç kuşkusuz ateşin yanında çakmak taşlarını çekiç ile ezerek bir takım aletler yapmakla uğraşıyordu. Çocuklar onu taklit ediyorlar ve bu suretle bilenip sivrilen taşları nasıl kullanmak gerektiğini öğreniyorlardı.

Kadınlardan kimisi iyi cins çakmak taşı aramağa gidiyorlar ve onları, ellerindeki deyneklerin yardımı ile tebeşirlerin arasından çıkarıyor ve kampa getiriyorlardı. Ateş etrafındaki bu grup arasında hiç kuşkusuz deri hazırlamakla uğraşan bir kadın vardı... Bu aile takımının başka bireyleri bu ateşten uzakta, yiyecek aramak için dolaşıyorlardı. Çünkü aylar ve bunun gibi yırtıcı hayvanlara karşı ancak ateş çevresinde kendilerini koruyorlardı... İlkel adamı genellikle büyük tüylü mamutları, ayı ya da arslanları avlar diye tasarımırlar, fakat bu yabancı adamların tavşan ve fare gibi küçük hayvanlardan başka bir şey avlamamış olmaları çok olası idi. O zaman insan av aramağa çıkmıyordu, aksine kendisi daha kuvvetli canavarlara olup gidiyordu... Bu ilkel yabancı adam hem ot hem de et yiyordu... ve bunun gibi. (19)

50.000 yıl önce yaşamış olan bu insanlar, dönemlerinde soğuklar pek çoğalınca mağaralarda yaşamağa başladılar... Ateşi çok daha önce öğrenmiş görünüyorlardı... Bu insanlar o zamana kadar açık havalarda, su kuyucuklarının yakınında yaktıkları ateş çevresinde toplu bulunuyorlardı... Bu dönem insanları hayvan eti ve hayvan kemiklerindeki iliklerle

besleniyorlardı... Bu adamlar derilere bürünüyorlardı. Bu derileri kadınlar hazırlarlardı. Bu insanlar bizim gibi hep sağ ellerini kullanırlardı.

Herhalde bunların düşünüş biçimleri bizimkinden çok farklı, kaba idi. Bize göre düşünceleri pek az açılmıştı... Belki hiç konuşamıyorlar ya da pek seyrek bir iki kelime kullanıyorlardı... (20)

Doğa adamı denilen insanla kültür adamı arasında bir karşılaştırma yapan Prof. Dr. S. Passarge'nin şu düşüncesi de dikkat çekicidir :

«Doğa adamı her şeyi tümenden kendi deneyimi ve incelemesi ile öğrenir. Bununla birlikte av avlamak ve meyve toplamak ve bunun gibi... konularda ana-babanın çocuğu yönetmesi de yok değildir. Fakat buna karşın önemli olan onun kendi incelemesidir. Doğa adamlarında bellek olağanüstü denilecek bir halde olduğu için onlar anılarında sayısız tabloları toplu bir halde bulundurabilirler. Bu tablolar sistemli bir şekilde düzenlenmiş olmayıp hepsi ayrı ayrıdır. Daha çok birbiriyle bağıntısızdır. Doğa adamı varlığını korumak ve sürdürebilmek için ağır bir mücadeleye katlanarak bütün güçlükleri yenmek zorundadır. O, olağanüstü bir gerçek ve iş adamı olmak zorundadır. Gerçekte o böyledir. Büyük ve doğal akıllılık, kendi çıkarlarını anlamak onun başlıca özelliklerindedir.

Yalnız karşıtların uyumu yasasına uymak zorunluğu dolayısıyla gerçekçi iş ve inceleme adamı olan bu doğa insanı mistik bir düşü olarak kendisini kör eden büyüye dayalı bir hayat yaşamak zorunluğundadır...» (21)

2 — KLÂN : Yukarıdaki birinci belgede Wels tarafından anlatılan sahnedeki doğa adamı, adeta bir hayvan sürüsü gibi hayat geçiren ilk insandır. Zamanla gitgide gelişen bu insan kümeleri, yavaş yavaş sosyal örgütlerin içine girmeğe başladılar. Şimdi biraz daha sosyalleşen Klân dediğimiz ilk ve ilkel sosyal hayatı yaşayan insanları da inceleyelim.

Bu konuda bize en ince yönüyle toplanmış bilgiyi Sosyoloji, Eğitim Tarihi, Uluslar Psikolojisi verecektir. Onun için şimdiye kadar yapılan sosyoloji ve eğitim incelemelerinin bu konuya ilişkin en önemli noktalarını sıra ile gözden geçirelim :

«Klân yoğaltıcı ekonomi = (Economis destruetif) biçimi ile yaşar. Geçimini meyve toplamak, balık ve kara avı teşkil eder. Tarım çok ilkel biçimde kimi klânlarda uygulanır ve totem olmayan bitkilerle sınırlıdır. Klân yılın büyük bir kısmında dağınık olarak yaşar. Ancak sınırlı bir zaman toplanır. Dar bir alanda yoğunlaşır. Bu dağılma ve toplanma uyumlu (Rythmique) bir biçimde ve belirli zamanlarda olur.»

«ALETLERİ: Klânlar meyve toplamak için türlü ilkel aletler kullanırlar. Bu hususta deynek, ucuna ateş bağlı deynek, sepet, ayı ya da balina dışından yapılmış bir tür toplama cihazı, balta v.b... kullanırlar. Bu eşya Klânın ortak malıdır. Bunları ayrı ayrı klânın bireyleri kullanamazlar.»

«Klân'da bütün insanlar eşittir. Sınıf, mertebe ve başkan yoktur. Ayinleri yöneten bir başkan vardır ki buna (Mobung) derler. Mobung'lar başkan değildir. Yani hiçbir hukuki yetkileri yoktur ve ayrı bir aile teşkil etmezler. Klân'da çok ilkel halde bir cinsel iş bölümü vardır. Kadınlar tarlada çalışır, erkekler savaşa giderler. Yaş yönünden de bir iş bölümü başlamış değildir. İhtiyarlar Klân'ın ayinini düzenler. Cezayı belirler.» (22)

«İlkel semiyede -yâni Klânda- tüm birbirinden ayrılmış hükümet organları da yoktur. Olsa olsa ihtiyarlar kurulu, ya da eskiden beri sürdürüle gelen ayinleri tüm bilen, öbürlerinden fazla totem cevherine yakın ve onun feyzinden yararlanır görünürler.»

«Bireyler arasındaki güç, beceri ve yetenek farklarının siyasal hayatta başkanların ortaya çıkması sonucunu verdiği anda dinsel hayat da değişikliğe uğramış olacaktır.»

«İlkel hayatta siyasal topluluğun oluşturulduğu dar çevre içinde iş bölümünün yokluğuna ya da pek az ilerlemiş olmasına göre ailelerin bağımsız bir manevî ve hukukî kişiliği taşıyarak kendisini tanıttırabilmesi ancak bireylerinin çokluğu ile mümkün olabilir. Az bireylerden oluşan kümeler sosyal baskıya karşı direnemezler ki özel varlıklarını gösterebilsinler.»

«Klânın siyasal görünümünü anlatırken göstereceğimiz gibi, ilkel toplumlarda yetki ve nüfuzu olan bir başkanın var olması, kişiliklerin belirmemiş bulunması yüzünden sosyal katların başkanları ile kişileşmesine olanak yoktur. Atalar soyunun bilinmesi, bir gelenek olarak babadan oğula öğretilmesi ve sosyal varlığın o sayede belirmesi ve daha sonra ve gelişmiş bir uygarlık düzeyinde ortaya çıkan bir olgudur.

Bundan başka, toprağın sosyal birliğe temel teşkil etmesi de mümkün değildir.» (23)

«Kümenin birliği ancak bütün bireylerinin taşıdığı ortak ad sayesinde duyulur.» (Din Hayatının İlkel Biçimleri çevirisi cilt 1, s. 335-436).

«Fakat herhalde Totem bütün dinsel hayatın merkezini teşkil eder. İlkel insan onun biçimini vücudu üzerine yaptığı nakışlarla... saçının düzeni ile taklit eylemeye çalışır.»

«Demek ki hukuk açısından yeterlik ve kişilik sahibi olan Klân'dır. Bütün ödevler de ona yönelir. Bireylerin de ancak Klâna mensup oldukları için hakları ve ödevleri vardır. Fakat bir başka açıdan, bu toplumlarda askeri toplumlarda olduğu gibi salt gücü elinde tutan egemen bir başkan aramak boşunadır. Nasıl ki dinsel yetkiyi elinde tutan, idarî ya da adlî işlerde sosyal nüfuz ve egemenliği kullanan bir sınıf ya da kimi kişiler de öylece yoktur. Toplumsal güç de hiçbir kişide özel surette toplanmaz. Her kişi diğerine benzer. Ona eşittir.» (23)

Görülüyor ki Prehistorik kaynaklardan elde edilen bilgiye dayalı hayatî durumlarını inceleyebildiğimiz ve bundan dolayı en «ilkel» sosyal kuruluşlar adını verdiğimiz doğa toplumlarını -yukarıdaki belgelerle saptanan bilgiye göre- henüz meslekî hayat birlikleri teşkil eden toplumlar olarak kabul edemeyiz. Bu gibi toplumlar ve bunların bireyleri türlü işlerde ve sorunlarda birbirine ancak örnek olmuşlardır. Onlar için meslek kavramı bilinmezdi. Onlar, işin bölümlerini aralarında bölüşerek her bölümünü de bir insanın hayatı süresince yapması olayını bilmezlerdi. Hatta A. Fischer, Bücher'in görüşüne karşıt olarak «Akrabalık ilişkilerine göre kurulmuş biraz daha gelişmiş toplumlarda bile örneğin yaşlara, cinsiyete göre organize edilmiş doğal bir iş bölümüne ve bunlardan yararlanarak yiyecek aramak ve elde etmek gibi işlerin yapıldığına dair de kuvvetli belgeler mevcut değildir» der. Bu tür toplumlar için muhakkak ki bir kişinin belirli bir işi aracısız uzun süre yapması, o işte beceri kazanarak sürekli yetkinlik elde etmesi ve bundan toplumun başka üyelerinin yararlanması düşünceleri de bilinmezdi. Onlar, hele kişiliklerin aykırılığı dolayısıyla ve toplumun yararları gereği iyi bir iş bölümüne gerek olduğunu bilmezlerdi. Yiyecek olarak yabani meyve, tohum toplandığı, mağaraların ya da dalların çatıları altında oturulduğu, deri ve bitkilerden giyim malzemesi yapıldığı dönemler bir yana onu izleyen ve teknik yönünden de daha ilerlemiş bir durum gösteren balık ve hayvan tutulduğu, avcılıkla uğraşılmağa başlanıldığı zamanlarda da meslek kavramı ve meslek düşüncesi bilinmezdi. Hatta bir yerde oturarak yapılan çayır işçiliği ve ilkel tarım döneminde bile, yaşamak için bireylerin türlü etkinlik biçimlerini ve ilkel tekniği öğrenmeleri ve türlü iş konuları üzerinde alıştırmalar yapmaları gerektiği halde A. Smith'

in bir kelime ile ifade ettiği kabile konutlarından bile sözedilemez. (*)

3 — AİLE, KABİLE VE İŞ BÖLÜMÜ : Toplumlarda mesleklerin kurulmaya başladıklarını bize en iyi anlatacak olaylardan biri hiç kuşkusuz EĞİTİM olayıdır. Sosyoloji ve zihinsel gelişim olaylarını gözönünde tutarak ayrıntılı bir eğitim tarihi yazmış olan P. Barth : «Doğa toplumlarında eğitim, ailenin ya da ailenin de dahil bulunduğu eğitim, büyük sosyal bir birliğin ödevidir. Bu birliklerde henüz iş bölümü yalnız aile içinde ortaya çıktığı için burada eğitim için yapılmış özel kuruluşu bekliye-meyiz» (24) demektedir. Hayvanî hayat gibi bu dönemdeki beşerî hayat da, birbirinden henüz ayırlamayan ve gruplara ayrılması imkânsız, hayvanî içgüdülerden daha yüksek nitelikte bulunan ve gelenek ile sürdürülen işler ve etkinliklerden oluşan bir birliktir.

Görülüyor ki, ilkel insan henüz, meslek denilebilecek biçimde bir çaba sarfetmemektedir. Bir insan grubunun hayatı için yapılması zorunlu işlerin bir bölümü erkek bir bölümünü de kadın ya da çocukların yaptıklarına dair bazı belirtiler dikkati çekmekle birlikte, onlar henüz meslek adı verilecek biçim ve nitelikte değildir. Bunlara ancak mesleklerin tohumları denilebilir. Bu tohumlar aile ve ailenin de dahil bulunduğu KABİLE dediğimiz sosyal kuruluşun içinde gelişmişlerdir. Şimdi aileye ve ailenin yapmağa mecbur olduğu işlere, kabile hayatına dair yapılan araştırmaları gözden geçirerek meslek

---

(*) Kabile mesleği denilince şu anlatılır: Klân'ın her yetişkin ve değer kazanan bireyi ya da hiç olmazsa yetişkin erkeği; kabilenin hayatına ilişkin işleri bir insanın hayatı süresince kendi ödevi olarak aynı biçimde yapan ve ona dair araştırmalar yapmak zorunda kalan kabile demektir.

tohumlarının bu kurumlar içinde ne suretle geliştiklerini öğrenmeye çalışalım :

«Ailenin gelişim tarihini incelemek, pek ilginç bir deneme olacağına benzer. Hiç kuşkusuz onun değişikliği eğitimde de bir çok değişiklikleri gösterecektir. Ailenin gelişim tarihine ait böyle araştırmalar çoktur.

L.H. Morgan, ailenin türlü kuruluş biçimlerine koşut giden türlü kültür aşamalarını da gözönüne alarak ve bir araştırma yaparak bu olayı göstermek istemiştir. O, toplumun bu doğal dönemlerini altıya ayırır: Bunlardan üçü yabanıllık ve öteki üçü de barbarlık dönemidir. Ve her dönem de belirgin ve gelişmiş bir teknikle kendisini, kendisinden sonra gelen dönemden ayırır. Morgan'ın yalnız açıklayıp yargıladığı, bir örnek vermediği yabanıllık döneminin ilk aşamasında bulunan doğa adamı yiyecek aracı olarak yalnız yabancı meyvaları bilir. İkinci dönemde balık tutulması ve ateşten yararlanılması öğrenilmiştir. Üçüncü dönemde de yay bulunmuştur. Morgan'a göre bütün yabanıllık döneminde ailenin iki biçimine rastlanır: 1) Kan yakınlığına dayalı aile, 2) Kan yakınlığına dayalı olmayan aile.

Morgan barbarlık döneminin başlangıcını toprak ve çamur işleriyle, ikinci dönemini eski dünyada hayvanları evcilleştirmek, yeni dünyada da bahçe işleriyle, üçüncü dönemi de demiri işlemekle niteler. (24)

Meslek kavramının ilk biçimlerini saptayabilmek için incelenmesi gereken en eski sosyal kuruluş ailenin de dahil bulunduğu kabiledir demiştik. Bu konuda meslek eğitimi uzmanlarıyla sosyologların belirgin görüşleri şöyle özetlenebilir :

«Toplum ve devletin temeli; aralarında kan yakınlığı bulunan, ekonomi ve savaş amacıyla birleşen büyük ailelerden oluşan kabilelerdir. Bu tür

kabileler öteki kabilelerle birleşerek soyları, ulusları teşkil etmişlerdir. Bu toplumlarda erkeklerin başlıca ödevi hep savaş ve avcılıktır. Onlar bu arada silâh ve aletleri de yaparlar ve bol bol boş vakit = (Müssigang) geçirir ve oyun oynarlardı. Kadınlar pek özgür olmamak koşulu ile ev işlerine, hayvanlara ve tarlalara bakarlardı. Kabile, çocukları herşeyden önce sonradan geçirilecek hayat alanına yöneltirdi. Genç erkeğe babası, kabilenin başkanı, ihtiyarları, bedensel etkinlikleri becerilikleri, siâhların kullanılmasını, ölümü göze alacak kadar cesareti, kendi seçtiği başkana karşı itaatı ,sadakatı göstererek onu eğitirlerdi. Gencin bu eğitimi alıp almadığı, başarılı olup olmadığı toplum bireylerinin de hazır bulunduğu törenlerde kontrol edilirdi. Kızlar yetişkinleri taklit ederek, onlara yardım ederek bütün ev işlerine ilişkin (yemek yapmak, ekmek pişirmek, örmek, dokumak, tohum ekmek ve ürünü toplamak, hayvan beslemek ve sağmak gibi) işleri öğrenirlerdi. Kızdan istenilen ahlâkî nitelikler herşeyden önce temizlik ve iffetti.» (25)

Kabilenin ekonomik hayatını biraz daha genişçe inceleyelim :

«**KABİLEDE EKONOMİ:** Kabile ekonomisi yönünden büyük bir gelişme gösterir. Toplumun toprağa yerleşmesi, tarımla uğraşma, çobanlık ve sonunda ilkel biçimde doğmaya başlayan küçük sanayi ve ilkel değiş-dokuş biçimleri kabile ekonomisini Klân ekonomisinden esaslı bir surette ayırır. Değiş-dokuş olayı kabiledede başlamıştır.

Üretim kabiledede önemli biçim almıştır. İş bölümü, meslekî etkinlik kabiledede doğmuştur. Bunun için diyebiliriz ki, hayatın başlangıcı kabilededir.»

«**İŞ BÖLÜMÜ :** Sosyal iş bölümü bugünkü anlayışından çok uzak olmakla birlikte ilk kez kabiledede başlamıştır... Kabiledede iş bölümünün iki niteliği vardır :

a) Soydan geçmedir. Belirli mesleklerle uğraşan aileler mevcuttur. Başkanlık, ticaret, dinsel ödevler gibi.

b) Mertebevidir... Yani iş bölümü kabile içindeki hiyerarşiye (aşama sırası) bağlıdır. İşler de buna göre önem kazanır. Tutsak sınıfı oluştukça el işleri bu sınıfa geçer. (22)

Fransız sosyologlarından (Gaston Rişar) toplumları iş bölümüne göre üçe ayırır :

1) Erkek ve kadın ve yaş organik nitelikleri üzerine kurulu iş bölümü...

2) Bundan sonra gelen sosyal tipte ödevlerin bölüşümü uzmanlık, topluma göre değil, yani organik değil tamamiyle ruhsaldır. Fakat bu tür toplumlarda ödev ya da meslek sırf bir aile zümresine bırakılmıştır. Onun dışına çıkamaz.

Buna, soydan geçme adı verilir. Din bu kuruluşu doğrular ve güçlendirir.

3) İş bölümü, bireylere aittir. Her bireyin yaptığı ödev ya da mensup olduğu meslek geçicidir. Ve bir kişi istediği zaman, bir çok kez meslek ve ödev değiştirebilir.

«Yalnız başına bulunan birey bir hiçtir; o, ancak organlaşmış kurumların amaç ve anlamları ile donatıldıktan sonradır ki, bir kişilik kazanabilir.»

«Üretimde güçlülük çoklukla iş bölümüne bağlıdır. İşleyenler yaptıkları işin içerdiği teknik, zihinsel ve sosyal ilişkileri görmedikçe ve işlerine bu tür anlayışların verdiği davranış ile sarılmadıkça iş bölümü de mekanik bir dereceye iner.» (17)

Kabile mesleği hayatı geçiren toplumlarda, iş alanlarının devam edici farklarına, gerçekleştirilmiş iş bölümüne ve sonradan bu yolla bir meslek seçiminin olanak ve zorunluğuna -onun bütün özgürlük ve güçlükleri ile de olsa- rastlanmamakla birlikte, psikoloji ve sosyoloji tekniği açısından düşünülünce yukarıdaki belgelerde de gösterildiği gibi -özellikle insanın bir yerde oturmaya başladığı dönemlerden başlayarak- bu amaca doğru bir gelişmeye temel olabilecek ekonomik uğraşların ve aynı zamanda

birbirine benzemiyen meslek türlerinin gelişmekte olan toplumlarına rastlanmaktadır. En eski biçimde iş bölümü olarak görülebilen şey cinsiyetle ilgili ve yavaş yavaş açık çizgilerle erkek ya da kadın işleri farkına doğru giden iş türleridir. Hayvan bakıcılık ve ilkel biçimde çiftçilik yapan insanlarda bu ayrılık uzun zaman değişmez kalmıştır.

Ekonomik etkinlik alanında yaş farkları (çocuk işleri, ihtiyarların uğraşsızlığı gibi) dolayısıyla uğraşsızlık ne zamanlar ve ne dereceye kadar gözönünde tutularak hareket edilmiştir? Bu noktanın belirlenmesi zordur. Yeni yüzyılın halk bilgisine ilişkin buluşları ve incelemeleri gözönüne getirilince bu noktanın uzun bir tarihi bulunduğu hükmetmek gerekir. Fakat bunun başlangıcını da isabetle belirlemeye olanak yoktur. Özellikle Schurtz ve izleyicileri tarafından ihtiyar sınıflara dair toplanan belgeler bize meslek kavramı incelenirken ihtiyarların bu kavramla ilgi derecelerini anlamaya yarar. İlk dönemlerde ihtiyarlar tarafından yapılan etkinlikler doğrudan doğruya ekonomik olmamakla beraber mesleklerin saptanmasına ve doğuşuna etkin nedenlerden biri sayılabilir. Örneğin ihtiyarların başlıca işleri av gruplarını, mücadele kıtalarını, seyahatları, dinsel dansları yahut kabileye gerekli olan aletleri ve silâhları ortaklaşa yaptırmayı yönetmek biçiminde idi.

Yiyecek aramak ve elde etmek gibi ekonomik nitelikteki uğraşlarla birlikte sosyal düzeni korumak ve sürdürmek amacıyla yapılan, yukarıda söylenen türden yönetim işlerinde insanca etkinliklerin uzmanlık dallarına ayrılmasına bir neden olur. Ortak hayat için yönetsel nitelikteki rolü de bir zorunluk olarak kabul etmek gerekir. «Başlangıçta bu yönetim işi gerçekten (birden yürütme ve yönetme) biçiminde olmuştur.» İlkel düşünüşün mantı-

ğına göre bu birden yönetme ve başarı yönetici durumunda bulunan kişide büyümlü bir gücün varlığı kanısını da uyandırmıştır. Aynı düşünüş sonraları, ihtiyaç ve zorunluk zamanlarından başka zamanlarda da belirli kişilerde ya da ailelerde yönetme güç ve yeteneği mevcut olduğu kanısını doğurmuş ve onlara toplum içinde daha seçkin bir yer hazırlamış ve böylece yönetim tekniğinde deneyimler toplamalarına, yönetici nitelikleri kazanmalarına yer ve fırsatlar hazırlamış ve sonunda bir topluluk için o topluluk üyelerinden birinin başkan olması gerekli ve yararlı olacağı düşüncesi de doğmuştur.

4 — KAHRAMANLAR VE TANRILAR DÖNEMİ VE MESLEKLER : Uluslar psikolojisi konusunu pek mükemmel bir biçimde incelemiş olan Psikolog W. Wundt, Uluslar Psikolojisinin Öğeleri (Elemente der Völkerpsychologie) adlı eserinde, insanlığın gelişim tarihini psikoloji açısından incelemektedir. O, bu eserinde : 1) İlkel insanı, 2) Totemcilik dönemini, 3) Kahramanlar ve tanrılar dönemini, 4) İnsancılığa yükselme dönemini incelemek suretiyle, insanın gelişim tarihini dört önemli döneme ayırmaktadır.

W. Wundt'e göre, birinci ve ikinci dönem uygarlığını yaratan insanlar ilkel sanat, dil, hukuk, kültür konusunda çaba göstererek oldukça yükselmişlerdir. Fakat Wundt, insancıl uğraşların meslek şeklini almasını, insanların mesleklere göre ayrılmaları olayını KAHRAMANLAR VE TANRILAR döneminde bulur. Aslında o, devletin, kişisel mülkiyetin kökeni, siyasal toplumların gelişimini, sabanın bulunuşu ve kullanılması suretiyle tarım, hayvanların evcilleştirilerek ulaşım konusunda onlardan yararlanma, arabanın bulunuşu, sömürgecilik ve ticaret, savaş ve silâhlanma, tutsak ve efendi sınıfının oluşması gibi mesleklerin ortaya çıkmasına neden olabile-

cek olayları da bu dönemin önemli olayları olarak anar.

W. Wundt, toplum bireylerinin mesleklere ayrılışı niteliğini şöyle açıklamaktadır: «Siyasal toplumun gelişimi olayı, genellikle insanların mesleklere ayrılışına etken sayılabilir. Rütbelere ayrılma olayı, mesleklere ayrılma olayının başlangıcı olunca, meslekî ayrılık artık en yüksek noktasına kadar çıkabilir. Siyasal toplumların ilk dönemlerinde meslekî sınıflarda eşitlik vardı.

Bütün özgür insanlar, savaş ve siyaset etkinliklerinde eşit idiler. Bu gibi etkinlikler mesleklere değil rütbelere ayrılışı ifade ederler... Mesleklere ayrılma işinin ilk eğitimi insanlara bundan önceki dönemlerde verilmiştir. İşte bu hazırlık eğitimini almış olanlar şimdi toplumun yeni iş bölümüne uymaktadırlar.» O, bu dönemdeki mesleklere ayrılışın önemli bir noktası olarak bir insanın asıl mesleği yanında bir de yardımcı mesleği bulunduğunu da ayrıca belirtir

W. Wundt'ın yukarıda özetlediğimiz düşüncelerine göre, tam anlamıyla meslek kavramı ve olayını doğa toplumlarından çok, toplumun yapay ya da bilinçli biçimlerinde aramak gerekecektir. Devlet kuruluşundan sonradır ki, bugünkü meslek kavramına -az da olsa- uygun meslekî olaylara rastlanmaktadır.

2 — Toplumun yapay ya da bilinçli şekillerinde meslek eğitimi kavramı :

1 — DEVLET VE MESLEK : Şimdiye kadar anlatıldığı gibi, akrabalık esasına dayalı doğal insan grupları arasında KABİLE MESLEKİ şeklinden başlayarak ortaya çıkan meslekler; bir başkan, hüküm-

dar ya da peygamberin yönetiminde kurulmuş ekonomik, sosyal, dinsel nitelikte insan birliklerindeki RÛTBE MESLEKİ denilen mesleklerin ortaya çıkışına ve tam anlamıyla meslek eğitimine kadar giderler.

Yalnızca doğal eğitimlerle bağlı insan birlikleri, oldukça yüksek düzeyde bir gelişim için yeterli olmamaya başladılar.

Dinsel ya da ekonomik biçimde devlet kurulusundan ve bu yapay birliklere dahil insan grupları, bir başkanın yönetimi altında yaşamağa başladıktan sonra o toplumun başkanı kendine ayrılmış büyük toprakları işletmek için tutsak ya da ücretli işçiler kullanmak zorunda kaldı.

Böylelikle yavaş yavaş, toplumun içinde az şeyi, çok şeyi mülk edinen türlü sınıflarla hiçbir şeyi mülk edinemeyen sınıflar çıkmağa başladı. Devlet sosyolojisi denilen bilim, bize silâhsız bir köylü kütlesinin oturduğu topraklar üzerinde savaşçı ve fetihçi bir kitle yetiştirildiğini ve bu olay dolayısıyla ve miras yoluyla bir rütbe elde edenlerin ortaya çıktıklarını ve bunların yönetici sınıf olarak yetiştirilmek istenildiğini öğretir.

Mülk edinme olayı ile devletin kuruluşu, toplum hayatında meslekî etkinliklerin çeşitlenmesine belli başlı nedenleri teşkil ederler. Fakat bununla birlikte mesleklerin doğumuna en önemli neden olarak da dinin gelişimi olayını kabul etmek zorunluğu vardır. Türlü sosyal incelemelerden dinin gelişimi ile orantılı olarak ruhaniler sınıfı denilen bir sınıfın meydana geldiğini anlarız. Böylelikle geniş anlamıyla ÇİFTÇİLER, SAVAŞÇILAR, HÜKÜMDARLAR, RAHİPLER sınıfı denilen dört önemli meslek erbabını -yapay insan birliklerinde- gözlemliyoruz.

Tarihçi ve Romancı Wels eski sosyal ve mes-

lekî sınıflara dair aşağıda kısaca açıklayacağımız yararlı bilgiyi vermektedir :

«Eski uygarlık topluluklarında hayatî role sahip olarak kalan sosyal sınıflar aşağıdakilere indirgenebilir :

a) Hükümdarlar, aristokratlar, memurlar, subaylar, v.b. sınıflar,

b) Tüccar sınıfları,

c) Şehirlerdeki sanatkârlar sınıfı,

d) Toprağı işleyen tarımcılar sınıfı,

e) Çobanlar.

Eski sınıflar (Meslekler)

1) Rahipler, rahibeler, kâtip ve müstensihler, doktorlar, sihirbazlar, lâıyk biraderler, hazinedarlar, müdürler v.b.

2) Hükümdar ve hükümdarın etrafında kâtipler, danışmanlar, kayıt ve defterlere bakan kimseler, icra memurları, kumandanlar ve muhafızlar.

3) Tarımcılar,

4) Zanaatkârlar,

5) Çoban sınıfı,

6) İlk tüccarlar,

7) Bağımsız küçük meslek sahipleri,

8) Perakendeciler,

9) Hizmetkârlar,

10) Takımla çalışanlar (Savaş tutsakları, borçlarını ödemeye gücü yetmeyen kimseler, yabancı toprak üzerinde yakalanan kişiler, ya da sürülen kimseler)

11) Ücretli askerler (Bunlar çocuklukla tutsaklar idi)

12) Deniz adamları. (11)

2 — DOĞU ULUSLARI VE MESLEKLER :

Eski doğu ulusları tarihinde bu sınıflara, bu mesleklerle bağlı olanların tarihte oynadıkları önemli rolere rastlanır.

P. Barth, Eğitim Tarihi adlı kitabında eski Çin'deki meslekî eğitime dair bilgi verirken, dikkat çeki noktalara değinir. Bu yan pek önemlidir. Çünkü tarihçiler: «Türklerin Kuzey Çin'e ilk girişlerini

İsa'dan en az 7.000 yıl öncesine götürmek gerektir.»
(20) derler.

Barth'a göre, eski Çinliler devletçi idiler. Hat-tâ o, bu yaşamı belgelemek için şöyle bir Çin ata-sözünü de hatırlatır : «Bir insan olarak anarşi için-de yaşamaktan ise bir köpek olarak barış içinde yaşamak daha iyidir». Devletçi bir toplumda pek do-ğal olarak ilk akla gelecek meslek MEMURLUK ve YÖNETİCİLİK mesleğidir. Memurluk ve yöneticilik mesleği yapanlar yanında görünen ikinci meslek de okuyuculuk = Literaten'dir (Geschichte der Frzie-hung, P. Barth s. 90).

Barth, Mısır yazısı gibi Çin yazısının da öğre-nilmesi çok güç bir yazı olduğundan 214 işaretten oluşan böyle güç bir yazıyı okumak için Mısır'daki yazıcılar gibi Çin'de de bir okuyucular sınıfının oluştuğunu yazar. Eski Çin'deki bu mesleklere ra-hiplik, savaşçılık, çiftçilik mesleklerini de eklemek gerekir. Eski Hint'te ve eski Yahudilerde de bu tür mesleklere rastlanır.

Eski Türklere gelince : Kaynaklara dayalı ol-mamakla birlikte rahmetli Ziya Gökalp'ten şu bilgi-yi öğrenebiliriz : (Türk Medeniyeti Tarihi)

«1) Avcı Türkler, 2) Sürü sahibi Türkler, 3) Çiftçi Türk-ler, 4) Zanaatkâr Türkler.

Eski Türkler, siyasal hayata dört dereceden geçerler-di. Ekonomik üretimin de bu dört derece ile koşul dört aş-a-ması vardı : 1) Kendi başına yaşayan bağımsız boylar dö-ne-mi, 2) Kendi başına yaşayan bağımsız iller dönemi, 3) Ken-di başına yaşayan hakanlıklar dönemi, 4) Bu aşamanın hep-sini toplayan ilhanlıklar dönemi.»

«Eski Türklerde en çok gelişen zanaat demircilik ve si-lâhçılıktı... Bundan başka dabaklık, saraçlık, çadırcılık, ke-çe ve halı zanaatları da ileri gitmişti. Kadınlar ve erkekler süslemeyi çok severlerdi. Bu nedenle kuyumculuk sanatı da çok ilerlemişti. Göçebe Türkler bu zanaatlarında ilkel mad-

deler olarak hayvan uzuvları kullanmak zorunda idiler. Bu ilkel maddeler hayvanlardan çıkan deri, posteki, kürk, boy-nuz, ayak kemiği, sak kemiği, bağırsak, kuş tüyü gibi şey-lerdi. Eski Türkler bu maddelerden, olağanüstü güzel eliş-leri yapmayı başardılar.

Sosyal çemberin ekonomice büyük bir önemi vardır. On-lar da şunlardır : 1) Aile, 2) Devlet, 3) Arkadaşlık züm-resi, 4) Meslekî zümre.»

Ziya beye göre : «İlkel kavimler arasında ilk iş bölü-mü hem dinseldir, hem de iki cins arasındadır. Cinsel iş bö-lümünden de genel iş bölümü doğdu.» O, eski Türk kadı-nının hayatını da şöyle niteler : «Eski bir adete göre her genç kızın dokuma zanatını öğrenmesi ve kendisine cihaz suretinde verilecek olan halıları dokuması gereklidir. Her genç kızın dokuma zanaatını öğrenmesi ve kendisine cihaz olarak yerleşeceği güne kadar bir kaç yıl bu işle uğraşır-dı... Türk kadınları ihtiyaçları da olmasa yine el işleriyle uğraşırlardı. Boş kalıp boş eğlencelerle uğraşmazlardı. Türk sultanları hanımlar «saltanat işlerinden kurtulduktan son-ra boş kalmamak için fakirler gibi hep el işleriyle ve ev iş-leriyle uğraşırız. Bu hareket, soyumuz için az değil, belki büyük bir şereftir» derlermiş.»

Özellikle bu açıklamalar da gösteriyor ki, eski Türklerde başlıca şu meslekler göze çarpıyor :

1) Avcılık, 2) Çiftçilik, 3) Rahiplik, 4) Zanat-kârlık, 5) Ticaret, 6) Yöneticilik.

Barth, Arap tarihinin eğitime ait bölümlerine dair bilgi verirken, «Muhammed yasa kitabını (Kur'-anı) yayınlayıp duyurduktan sonra, Araplarda da bilginler Ulema denilen rahipler ve savaşçılar deni-len askerler sınıfı kurulmuştur» der.

Arap Edebiyatı Tarihine dair bir etüd yaparak incelemesini (Beitraege zur arabischen Literaturges-chhta, 1932) adıyla yayınlamış olan Doğu bilimci (Oriyantalist) Otto Spies'in açıklamasına göre, Ule-ma sınıfı denilen meslek adamlarını 1) Adliyeciler,

(fukaha), 2) Tarihçiler, 3) Çeviriciler denilen üç bölüme ayırmak mümkündür. İncelemeci eserinde bu üç tür meslek adamının müslümanlık dini felsefesinin ne gibi siyasal, sosyal ve hayatî ihtiyaçlarına karşılık olduklarını da açıklamaktadır.

Amacımız, meslek kavramının tarihsel gelişimini en açık çizgileri ile açıklamaya çalışmak olduğu için, her ulusun tarihinde meslek kavramının inceleme ve gelişimine dair burada uzun uzadıya bilgi vermekten kaçınıyoruz.

Şimdiye kadar mesleksel hayatları kısaca karakterize edilmeye çalışılan toplumların - Türklerden başka - hepsinde meslek eğitimi, yalnız ve daha çok egemen katların mesleklerini o katlar ile yakınlığı bulunanlara taklit niteliğinde öğretmek şeklinde geçmiştir.

Oysa şimdi aşağıda söz konusu edeceğimiz belgelerdeki bilgiler bize yepyeni ve daha çok demokratik bir eğitim biçimini, vatandaşlık ve meslek kavramlarının belli biçimlerini İran Türklerinde göstermektedir. Şimdiye kadar, çoğu Avrupalı yazarlar tarafından yazılmış eğitim tarihlerinde vatandaşlık eğitimi kavramı, eski Yunanda gösterilmekte idi. Eski Yunan eğitimine İran eğitiminin etkilerini gösteren şu belgeyi okuyarak sorunu biraz daha derinleştirmeye çalışalım :

Xenophon uzun zaman İran'da kalmıştı. Yazdığı eserlerden biri olan Cyropédie'de genç İranlılara verilen ortak ve lâyük eğitimi ayrıntılarıyla anlatır. Bu eser hemşehrilerinin ahlâkını düzeltmek için yazılmış bir eserdir. Xenophon'ın bu eserde anlattığına göre : Eski İran'da kamu yararı her şeye egemendir. Ve bir babanın çocuğunu istediği gibi yetiştirmesine meydan bırakılmaz. Çocuğun iyi bir vatandaş olmasına çalışılır. Genel eğitim evi kralın sarayı yanında yapılır ve çocuklar burada seçilmiş vasile-

rin = Mandataire yönetimi altında yetiştirilir. Çocuklar bu okullara adalet öğrenmek için giderler. Müdür, öğrenci arasında çıkan anlaşmazlıkları çözümler ve özellikle nankör çocukları cezalandırır. Genç İranlılara ılımlılık, yargıçlara uyma, açlığa ve susuzluğa direnç, ok ve çöğen (mızrak) atmak öğretilir. Ok ve çöğen atmak da genel yarışmalarda yapılır. Çocuklar büyüyünce canileri arayarak ve eşkiyaları izleyerek doğrudan doğruya savaş hayatına atılırlardı. Yirmibeş yaşına gelmiş İranlılar yetişkinler arasına girerlerdi ki, bütün memurlar da bunlar arasından seçilirdi. Atlı olarak düzenlenen büyük avlara da katılırlardı ve gençler silâhlarını ve av için gereken malzemeyi kendileri yaparlardı.

Gençlere bu eğitimi verenler yalnız beden eğitimini düşünmezlerdi, onlara ince efsaneleri, büyük adamların ve tanrıların tarih ve eserlerini kudsayan hikâyelerini ve şarkılarını da öğretirlerdi. Cyropédie'de Xenopho'nun yazdığına göre bu eğitimi veren «Genel adalet okullarına» çocuklarını gönderen 120.000'e yakın İranlı vardı. Atina eğitimi ruh ile vücudun birbiriyle uyumlu bir biçimde eğitimini sağlamaya çalışıyordu. Fakat Atina tarihi gösteriyor ki, bu eğitim iradeyi beslemiyordu. Bu nedendir ki, Xenophon İran Türklerinin Adalet ve irade duygularıyla güçlü olan eğitiminden esinlenerek, bu eğitimi Atinalılara tavsiye ediyor ve yine bu nedendir ki, İsparta eğitimini İran Türklerinin eğitimine benzer gördüğü için İsparta eğitimini övüp yeğliyordu. (28)

3 — ESKİ YUNAN ve ROMA TARİHİNDE SINIF ve MESLEKLER : Şimdi insanlık uygarlığının önemli aşamalarını da gösteren ve eski Türk uygarlığının etkileri altında kaldıkları bir gerçek olan eski Yunanla, eski Roma'daki meslekî eğitime dair önemli noktaları da işaret edelim :

Eski Yunan tarihi bu kuvvetli felsefeye dayalı yeni ve ideal bir devlet şekline gidilmek istenildiğini gösteren olaylar ve belgelerle doludur. Aslında Barth'n açıklamasına göre eski Yunan Cumhuriyetindeki sınıflar Hind'de, Perslerde ve diğer Asya ülkelerinde olduğu gibi sosyal iş bölümü ile belirlenmiş sınıflar değillerdi. Onun için çocukların eğitimi de belli sınıflara göre değişik olmak zorunda değildi. Çocuk eğitiminin amacı, daha çok çocuğu devletin hizmetlerine hazırlamaktı. Belli sınıflara göre çocuğa verilecek meslekî eğitim de özel bir uğraşı sayılırdı. Eski Yunanlıların belli başlı uğraşlarından biri de savaşmaktı. Onun için gençleri iyi birer savaşçı yapmak amacıyla devlet onlara türlü jimnastik alıştırılmaları yapabilecekleri örgütü kurardı. Eski Yunanlıları savaş kadar uğraştıran bir başka konu da tanrılardı. Kutsal tanrılara saygı, sanat, felsefe ve bilime merak dolayısıyla eski Yunanda filozoflar, sanatkârlar, musikîşinaslar, dansözler, hatipler, edip ve şairlerin yetiştiği bilinmektedir. Aynı biçimde hukukçuların ticaret ve sanat adamlarının ve bunların yanında, devletin ve soyluların ağır vergilerini ödeyemedikleri için tutsaklık hayatına düşenlerin de var olduğuna tanıklık eden belgeler vardır. Eski Yunan tarihine Eflâtun, Aristo, Sokrat gibi büyük filozof ve eğitimcilerin ideal devlet şekline, eğitim amaçlarına ve sanata dair olan üstü bir çaba sarfettiklerini görürüz.

Bu açıklamadan sonra eski Yunan eğitiminin amacı : Ruhça ve bedence gelişmiş yurttaşlar yetiştirmektir diyebiliriz. Fakat şunu da eklemek gerekir ki, bu amaca göre organize edilmiş eğitim örgütü içinde şairler, filozoflar, tarihçiler, heykeltıraşlar, ressamlar, devlet adamları da yetiştiriliyordu.

Roma tarihi de şu meslek sınıflarını belirten

bir tarihtir: 1) Doğumdan başlayarak soylu sayılan senatörler, 2) Derebeyler, 3) Orta halli hemşeriler sınıfı, 4) Halleri biraz iyice hemşeriler sınıfı, 5) Yoksul, hiçbir şeyleri bulunmayan hemşeriler sınıfı. İsa'nın doğumundan yaklaşık olarak 140 yıl önce bu sonuncu sınıfın sayısı pek çoğaldı. Roma hükümdarları bu olayın ileride bir tehlike teşkil edeceğini derhal anladılar ve yoksul sınıfı askere alarak yoksulluk ve sefaletin önüne geçmeğe çalıştılar.

Roma devletinin en açık uğraşı alanı savaş, hukukî örgütlenme, tapınma idi. Bu uğraşlar yüzünden önemli birer meslek sınıfını oluştururlar. Bu sınıfların eğitimine yararlı bir çok eserleri de Roma tarihinde bulabiliriz.

4 — EGEMEN ve YÖNETİCİ SINIFLA İŞÇİLER : Şimdiye kadar yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere, değişik toplumlarda belirginleşen meslekler sorununda en çok dikkati çeken nokta bu mesleklere bağlı insanların egemen ve yönetici sınıf ile işçi sınıfı olarak iki büyük gruba ayrılmış olmaları konusudur. Bu noktayı daha açık bir hale getirebilmek için olayı biraz daha ayrıntılı olarak açıklayalım :

Egemen ya da yönetici sınıflar işçi ya da emekçi sınıfın hukuk itibariyle eşit olmadıklarını, onların çalışma biçimlerinden anlayabiliriz: Yersiz yurtsuz türlü topluluk ya da sınıflara bağlı kullar, tutsaklar, terkedilmişler, dolaylı yahut dolaysız ve sürekli biçimde ev, gemi yapımı, tarla işleri, ahır ve atölye işleri gibi işlerle özellikle silâh yapımı, savaş ve silâh talimleri ile uğraşmaya zorlanmışlardır. Sonraları devlet ve idare işleri; yavaş yavaş yüksek tabakanın hayatî ihtiyaçlarını karşılayabilen özgür, zihinsel etkinlikler ile (ruhaniler, derebeyler,

soylular) genişletilmişlerdir. Egemen ve hükümdar sarayı; ekonomik, rasyonel iş bölümünün ve birliğinin, rütbe devleti hukuk düzeninin araçları için ilk laboratuvarlar olmuştur. Böylece meydana çıkan meslek ayrıntılarında atadan gelişin rolü de dikkate çarpar.

İşte bu dönemdedir ki, işin gereği olarak genel eğitim ile meslek eğitimi -zihinsel olarak- birbirinden ayrılır. Fakat meslek eğitimine de henüz özgürlük verilmiş değildir. Meslek eğitimi genel eğitimin içine karışmış olarak kalır. Bu dönemde bir mesleği, tam anlamıyla özgür olarak seçmek olanaklı da görülmez. Fakat birey doğumdan başlayarak kazandığı özellikleri dolayısıyla de eğilimlerine ve yeteneklerine göre özgür bir şekilde belli bir meslekte çalışamaz. Bu biçim harekete henüz sistem elverişli değildir. Bütün bunlara karşın bu devrin karakteristik bir noktası da şudur : Rütbe eğitimi sırasında meslek eğitimi de önem kazanmıştır. Ve hiç kuşkusuz okulu olmayan bir biçimde gelişmiştir de. Bu görüşü belgeleyecek bir çok örnekler bulmak mümkündür. Eski Yunanda, Cermenlerde, Orta çağlardaki Avrupa uluslarında, Doğu Asya, eski Amerika Feodalizm devrinde soyluların ve âsil sınıfın eğitimi gibi. Atadan gelme eğitim temeline dayalı sosyal ve siyasal kuruluşları olan toplumlarda hükümdar ve prenslerin eğitim düzenlerini gösteren bir çok edebî belgeler de vardır. Rütbe meslek eğitimi çerçevesi içine ruhanî sınıfın eğitiminin başlangıcı ve bununla sıkı ilgisi bulunan bilginler sınıfının eğitimi de girer. Bu olaylara oldukça geniş ölçüde tıpkı orta zaman Klerikallerinin eğitimi gibi eski doğunun büyük devletlerinde de rastlanır. Ve yavaş yavaş bu eğitimi okul niteliğinde verilen yüksek öğrenimle karışmış görürüz. Doğunun müslümanlık kültürüyle ilgili meslek eğitimi veren bütün medreselerinde olduğu gibi.

3 — OSMANLI DEVLETİ TARİHİNDE MESLEK, SINIF KAVRAMI VE HAYATI :

1 — MESLEK KAVRAMI İLE İLGİLİ ESERLER : Burada özgür Osmanlı Devletinin kuruluşundan sonra meydana gelen, sınıf ve mesleklere de kısaca değinmek yararlı olacaktır. İkinci Sultan Mehmet tarafından düzenlenen Birinci (Kanunname) olup Viyana Milli Kitaplığında bulunan sayısından aktarılan ve Tarih Encümeni Dergilerinde yayınlanan Kanunnamedeki açıklamalara göre bu meslekleri özetle şöyle belirtmek mümkündür :

I) Devlet örgütüne ilişkin meslekler :

1) Veziri âzam, 2) Devletin malî işleriyle ilgili Defterdar ve mal memurları, 3) Adlî ve dinî işlerle görevli Şeyhülislâm, Kadıaskerler, Küttap = hocalar, ülema sınıfı, 4) Askerî işlerle uğraşan Yeniçeri ağaları ve diğer askeri rütbedeki ağalar, 5) Devletin idarî işleriyle ilgili vezirlerden bir tabaka aşığıdaki Beylerbeyiler, diğer bütün devlet memurları, 6) Tımar ve zeamet sahipleri.

II) Devlet teşkilâtı ile az ilgili serbest meslekler sahipleri :

1) Ziraatçılar, 2) Tüccarlar, 3) Zanaatçılar, 4) Sanatçılar (Şairler, Mimarlar, Nakkaşlar gibi).

Bir diğer Kanunname de Birinci Süleyman tarafından toplanıp hazırlanmıştır. Bunun da Viyana Millî Kitaplığından çıkarılan örneği, bizim kitaplarımızda bulunanlarla karşılaştırılarak Tarih Encümeni Dergilerinde yayınlanmıştır. Bu Kanunnamedeki maddelerden de anlaşılacağı üzere, Osmanlı Devletinin ilk devirlerinde en belirgin sınıf ve meslekler yukarıda sayılanlardır.

Bu noktaya değinilmesi pek yararlı ve bize meslek eğitimine dair o zamana göre pek değerli bil-

giler verecek olan bir belge de Kâbusname adlı eserdir.

Kâbusnameyi yazan İran'ın kuzeyinde ve Hazar Denizinin güneyinde kurulmuş olan (Beni Ziyar) Hükümeti hükümdarlarından Kâvus Bin İskender Bin Kâbus'dur. Bu hükümetin yedinci hükümdarı olan Kâvus = (Kâbus) (1049) ölmezden evvel babalık sefkati ile hayattaki deneylerinden edinmiş olduğu fikirlerini çocuğuna aktarmak ve onun dünyada ve ahirette mutlu olmasını sağlamak istemiş ve eserini oğluna hitaben yazmıştır. O zamana göre mükemmel bir eğitim kitabı olan bu kitap ilk defa Süleyman Bin Mehmet (Germiyan oğlu Süleyman bey) namına İkinci Murat zamanında (1431) Türkçeye Mercemek Ahmet Ef. tarafından çevrilmiştir. Bu eserde meslek eğitimi özetle şöyle açıklanır :

MESLEK EĞİTİMİ : Yazarın meslek eğitimi hakkındaki fikirleri yirmi yedinci bölümle otuz birinci bölümdedir. «Şöyle biliyorum ki, hiçbir meslek yoktur ki; kişi anı düzensiz ve düzgünsüz bile» diye meslek öğretim ve eğitimine gerek gösteren Kâvus (Kâbusnamede) bir çok meslekler olduğunu söyledikten sonra şöyle bir sıralama yapar :

1) Mesleğe ilişkin ilim: Tabiblik, müneccimlik, müderrislik, şairlik gibi.

2) İlme ilişkin meslek: Sağuçluk, (Tıp) Baytarlık, yapıcılık, avgunculuk gibi.

Halkın çocuklarına bir meslekten iyi miras olamayacağını söyleyen yazar, mesleği, fakir ve zengin her çocuğa salık vermektedir.

Buna göre ticaret de bir meslektir. Kâvus buna kitabında (Bezirgânlık) adıyla ayrıca bir bölüm ayırmıştır. Ticaret tanımını şöyle yapıyor : Doğunun kumaşın batıya erdştirip ve batı kumaşın doğu insanlarına iletir. Böylece dünyanın geçinmesi anınla olur. Bu nesne bezirgânlıktan başka nesne ile olmaz.

XII nci yüzyıldan zamanımıza kadar Anadolu ve Suriye'deki mesleksel örgütlenme, meslekler ve meslek eğitimine ilişkin önemli belgeleri içeren bir eser de M. Cevdet beyin geçen sene yayımlanan Arapça kitabıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi almak isteyenler -arapça biliyorlarsa- bu kitaba başvurabilirler.

Hammer tarihi (cilt 7, s. 268) 1582 tarihinde İstanbul'da Padişah tarafından yapılan bir düğün törenine katılan değişik mesleklere bağlı esnafı şöyle yazar :

- 1 — Takyeciler (Hammer'in Fransızcasından kadın takyeciler olmak üzere tercüme olunmuştur.)
- 2 — Hayyatan (Terziler)
- 3 — Sakkayan (Sucular)
- 4 — Tabbahan (Aşçılar)
- 5 — Çizmeciler
- 6 — Mesçiler
- 7 — Şiirbazan ve canbazan
- 8 — Pembeciyan (Hallaçlar)
- 9 — Abıginegâran (Camcılar)
- 10 — Simkeşan
- 11 — Helvacılar
- 12 — Tasbazan (Soytarılar)
- 13 — Baharfüruşan
- 14 — Meyveciler
- 15 — Hatiban
- 16 — İmaman
- 17 — Kazzazan (İpekçiler)
- 18 — Sarracan
- 19 — Cilahan (Çulhalar)
- 20 — İpekçiyan (İpekçiler)
- 21 — Ezharfüruşan (Çiçekçiler)
- 22 — Riştegâran (İplikçiler)
- 23 — Peştimalbazan
- 24 — Bezzazistanı atik (Eski) esnafı

- 25 — Moytaban (Muttaflar)
- 26 — Buriyabazan (Hasırcılar)
- 27 — Galata esnafı
- 28 — Kilitçiyân
- 29 — Mühürçüler
- 30 — Yorgancılar
- 31 — Şanefüruşan (Tarakçılar)
- 32 — Ayinesazan (Aynacılar)
- 33 — Tırgâran (Okçular)
- 34 — Efigiran (Yılan tutucular)
- 35 — Çinifüruşan (İznik çini işi satanlar)
- 36 — Buhurgâran
- 37 — Boyacılar
- 38 — Niyzegâran (Kargıcı ve süngücüler)
- 39 — Kaftancılar
- 40 — Çakşırcılar
- 41 — Semerciyan
- 42 — Sandukgâran (Sandıkçılar)
- 43 — Saatçiyân
- 44 — Şamdangiran
- 45 — Sayyadanî Mahî (Balıkçılar)
- 46 — Kürekçiyân (Sandal ve kayık kürekçileri)
- 47 — İlikçiyân
- 48 — Kalafatçiyân
- 49 — Kemangâran (Keman yapanlar)
- 50 — Ketanfürüzan
- 51 — Ekmekçiyân
- 52 — Besterciyan (Döşsekçiler)
- 53 — Dellâlân
- 54 — Şemigeran (Balmumcular)
- 55 — Şekerfüruşan
- 56 — Attaran
- 57 — Mısır çarşısı esnafı
- 58 — İğneciyan
- 59 — Keçeciyan
- 60 — Meyvafüruşan

- 61 — Destimafüruşan
62 — Abafüruşan
63 — Bennayan (Bina yapıcıları)
64 — Debbagan
65 — Bıçakçıyan
66 — Rikkapgâran (Yamacılar)
67 — Gaşiyedüzan (Gaşiyelikçiler)
68 — Heimeduzan (Çadircılar)
69 — Bugasyan (Bugası denilen kumaş satan)
70 — Nalbandan
71 — Süpürgeciyan
72 — Bezzazitanı cedit (Yeni) esnafı
73 — Bozacıyan
74 — Destergeran (Sarıkcılar)
75 — Dellâgân
76 — Geştigiran (Pehlivanlar)
77 — Hokkabazan
78 — Katircıyan
79 — Nalçacıyan
80 — Kellepuşgâran (Kellepuş denilen baş giyisi yapanlar)
81 — Arakçınduzan (Baş terliği dikenler)
82 — Kavukçuyan
83 — Kutucuyan
84 — Misk sabunu yapanlar
85 — Çitçiyan
86 — Haddedan (Demirciler)
87 — Basmacıyan
88 — Gilbargâran (Kalburcular)
89 — Şerbetçiyan
90 — Bat pazaryan (Bit pazarcılar)

- 91 — Yeplazegâran
- 92 — Sahtiyanfûruşan
- 93 — Paşmakbazan (Pabuççular)
- 94 — Eski demir satıcıları
- 95 — Cemeşûyân (Çamaşırırcılar)
- 96 — Kazancıyan
- 97 — Felûfûruşan (Kovacılar)
- 98 — Natıran (Hamam natırları)
- 99 — Tabbahan
- 100 — Muhtesiban (Ölçme memurları)
- 101 — Sebzeşûruşan
- 102 — Kırtasgâran (Kâğıt yapıcıları)
- 103 — Kundakgâran
- 104 — Puluzeciyan
- 105 — Kassaban
- 106 — Zırhgâran
- 107 — Keklik satanlar
- 108 — Makrasgâran (Makasçılar)
- 109 — Dizgin yapanlar
- 110 — Kilitgâran
- 111 — Rismangâran (Halat satıcılar)
- 112 — Canbazanı Resen (İp canbazları)
- 113 — Tasbazan (Hokkabazlar)
- 114 — Rakkasan
- 115 — Destiçöp bazan (Bastoncular)
- 116 — Tişegâran (Baltacılar)
- 117 — Divatgâran (Divitçiler)
- 118 — Mürgbazan (Kuşçular)
- 119 — Hammamiyan
- 120 — Sarıkçıyan
- 121 — Sagrıciyan (Sahtiyan yapanlar)

- 122 — Ganemceleban (Koyun toplayıp satanlar)
 123 — Turşucuyan
 124 — Basmacıyan hülgâri (Basma süsleyicileri)
 125 — Nukilfüruşan (Nukil denilen şeker satıcı-
 ları)
 126 — Dutfuruşan
 127 — Müezzinan
 128 — Miyanbentgâran (Kuşakçılar)
 129 — Kebapçıyan
 130 — Kemhapazan (Bir nevi kumaş)
 131 — Kerpiçgâran
 132 — Sorguçgâran (Sorguççular)
 133 — Arabacıyan
 134 — Hammalân
 135 — Makiyanfuruşan (Tavukçular)
 136 — Kahvefuruşan
 137 — Sepetgâran
 138 — Hâkkâgân (Oyma yapanlar)
 139 — Kireççıyan
 140 — Horasancıyan
 141 — Sarrafan
 142 — Dikgâran (Çömlekçiler)
 143 — Mürekkepçıyan (Yazı mürekkebi)
 144 — Nalingâran (Nalıncılar)
 145 — Kalemgâran (Bakır üzerine veya başka
 maddelere süs)
 146 — Baharfuruşanı Mısır
 147 — Bezirgâranı Bursa
 148 — Bezirgâranı Arapyan (Arap tüccarları).

(Eski mesleklere ve sınıflara dair daha fazla bilgi almak isteyenler Evliya Çelebi Seyahatnamesi-
 nin birinci cildine başvurabilirler.)

Yukarıda yazılı esnafın katılmış oldukları dü-
 ğün hakkında bilgi veren Hammer Tarihi, «bu malû-
 matı yazmaktan amacımız halkın neden hoşlanıp ne
 ile eğlendiğine, zanaat ve iş sahiplerinin esnaf usu-

liyle ne yolda taksim edildiğine dair tarihi aydınla-
tacak bilgi vermek istemesinden dolayıdır.» der.

2 — ESNAF ÖRGÜTLERİ, LONCALAR : Ata-
dan gelme rütbe ilkesine göre kurulmuş toplumlarda
okul dışı meslek eğitimine en büyük kuvvetli belge,
mükemmel organize edilmiş el sanatları eğitimidir.
(Mecellei Umuru Belediye - Osman Nuri, Cilt 1 e
müracaat). Lonca devri, Batıda 17 nci, Doğu Asya-
da 20 nci yüzyıla kadar, bir hayat sorunu olarak
süre gelmiştir. Bu yönü sırası gelmişken kısaca
açıklayalım :

Memleketimizde esnaf örgütlerini ve gedikleri
inceleyerek (Mecellei Umuru Belediye) adıyla mü-
kemmel ve ayrıntılı bir kitap yayımlayan sayın Os-
man Nuri Bey Ef. ile bu kitaba dayanarak bu ko-
nuya ilişkin bilgi veren İstanbul Üniversitesi İktisat
Profesörü İbrahim Fazıl Bey ef. nin açıklamalarını
gözden geçirelim :

«Memleketimizde esnaf örgütleri Arap ve Acem uygarlık-
larından alınarak «Fütüvvet Tarıkları» biçiminde başlamıştır.
Zanaat ve ticaret adamları, Osmanlı İmparatorluğunun ta
başlangıcındanberi, belki batıda olduğu gibi kendilerini timar
ve zeametın sahipleri ve Yeniçerilerin saldırılarına karşı sa-
vunabilmek için, bir takım dernekler halinde birleşmek zo-
runluğunu duymuşlar ve birlikler teokratik bütün toplum-
larda olduğu gibi daha ziyade din perdesi altında belli ta-
rikatlara bağlanmak suretiyle, oluşmuştur. Bu esnafın o za-
manlar belli dergâh ve zaviyeleri, Ahi, Şeyh, Nakip, Duacı
vb. adlarını alan fütüvettar yani başkanları olduğu gi-
bi, her sınıf kendilerine peygamberlerden, eshap veya tarih-
sel ünlülerden birini pir kabul etmiş idi. Mesleğe girme di-
ni biçimde bir takım törenlere bağlı idi. Çıraklık, kalfalık,
ustalık gibi aşamalar vardı. Zaviyeye girmeyen, töresine gö-
re derecelerden geçmeyen kimsenin sanatını yapması yasak
idi; Zanaatın biçim ve töreleri belirtilmiş idi; zanaatın yeri
değiştirilemezdi; usta yerine geçmek (çırak çıkmak) belirli

tören ve duaların yapılmasına, ustalar tarafından (şet bağlanmasına) peştamal kuşatılmasına, çıraklar tarafından bir takım armağanlar sunulmasına v.b. bağlı idi. Eski Kanunnamelerde bu konuda dikkate ve öğrenilmeğe değer bir çok bilgi vardır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde IV. Murat'ın Bağdat'ı almaya gitmesi dolayısıyla yaptırdığı geçit töreninde, esnafın 1110 sınıfa bölünmüş olarak üç gün zarfında önünden geçtiğini yazmakta ve bu esnafı birer birer saymaktadır. Bunlar arasında yalnız zanaat ve ticaretle uğraşanlar değil, bilginler, kâtipler, hizmetçiler ve hatta dilenciler, hırsızlar, yankesiciler de sayılmış ve her malı yapanlar ve satanlar olabildiğince birbirinden ayrılmak suretiyle sınıflar çoğaltılmıştır.

Esnaf örgütleri 12 nci yüzyıldan başlayarak din ve tarikat düzeninden kurtulmağa başlamaktadır. Bu, daha ziyade batının etkisi ile olmuştur. Bundan sonra eski zaviyeler ve dergâhlar yerine loncalar, şeyh ve nakipler yerine Kethuda (Kâhya) ve kisedarlar geçmiştir... Bu tarihlerden sonra loncalarda eski törenler ve dualar kısmen kalmakla beraber esnaf kuruluşları birer birer tarikat şubesi halinden çıkmıştır.

Her loncanın bir çok çıkar ayrıcalıkları olduğu tarihçe kesindir. Esnaf arasına girmeden kimse sanatını yapamaz, zanaat biçimi değiştirilemez, çıraklık, ustalık, kalfalık dönemleri geçirilmedikçe zanatkâr olunamaz, mal narhtan fazla ya da aşağı fiyata satılamazdı; loncaların bu hukuk ayrıcalıkları yazılı olmaktan çok geleneğe dayanırdı. Bu ayrıcalıkların yürütülebilmesine ustalardan oluşan lonca kurulları dikkat eder, bu kurullar gerektiğinde uyumsuzlukları çözümler ve ceza verirlerdi. Düzene uymayanları cezalandırmak için lonca odalarında deynek, falaka asılı dururdu. Usul ve eski geleneğe uymayan esnafa ağır cezalar verilmekle beraber malları zorla alınır ve yok edilirdi. Bütün esnafın denetimi Kadılara ve merkezi devlette İstanbul Kadısı ve İhtisap Ağasına bağlı idi. Sadriâzam'ın da narhı bizzat denetlediği olurdu... 19 uncu yüzyılda Avrupanın ticarî baskısı da buna eklenince memle-

kette küçük sanayi büsbütün çökmüş ve loncalar birer birer sönmüştür.

Esnalık usulü (Gedik) denilen soyut mal sahipliğinin kurulmasına yol açmıştır. Gedik deyimi belli bir zanaat ve ticareti yapma hakkı diye tanımlanabilir... Gedikler emlak gibi kayıt ve tescil olunur, İzin vergisi ile satılıp alınabilir, kiralanır, kiraya verilebilir, bağışlanıp başkasına geçmesi yönlerinden taşınmaz mal hükmünde tutulurdu. Bir zamanlar esnafa verilmiş olan yüzlerce ve hatta binlerce ayrıcalık fermanlarının hemen hepsinde, esnaf sayılarının çoğaltılıp azaltılması, mal sahiplerinin Gedik sahiplerine karşı kiralari artıramaması, gediği olmayanların zanaatlarını yapamaması, açık gediklerin çırak ve kalfalara verilmesi gibi hükümler vardır... Fakat asıl zarar, zanaat sahiplerinin gedik satın almaktan doğan tekel hakkına dayanarak yeni buluşlar konusunda da hiçbir çaba göstermemesinden, girişimlerin gayet sınırlı elerde toplanmasından, yeni girişimlerin türlü güçlükler karşısında kalmasından ileri geliyordu. 19 uncu yüzyıla kadar bunun zararları o derece duyulmamıştı, ama bir kere Avrupa da büyük sanayi kurulup da memleket, hiçbir koruma sistemine sahip olmaksızın, makine ile yapılan her türlü eşyanın yığılması karşısında kalmaya başladığı zaman durum büsbütün değişti. Bir yandan dışarının rekabeti, öte yandan loncaların içine battıkları uyuşukluk elele vererek, memleketteki küçük sanayiın birer ikişer çökmelerine neden oldu; bu suretle savaşı kalmayınca savaş da bitti. 19 uncu yüz yıl içinde loncalar dağılmağa başladı; kalanlar da (berberlik, fırıncılık gibi) hiçbir hak iddia edemeyecek birer dernek haline dönüştü.

3 — DEMOKRASİ VE MESLEKLERDE DEĞİŞİKLİK : Rütbe mesleğinden ve onun uygulamalarından —özellikle yüksek kültüre kavuşabilen toplumlarda kişiliğin gelişmesi nedeniyle— özgür meslek sistemi doğmuştur. Böylece ataya bağlı ve geleneksel eğitim temeline dayanan toplum düzeni yavaş yavaş içinden zayıflamağa veyahut sınıf devrimleri

dolayısıyla bozulmağa başlamıştır. Bu olayı soylular ve seçkinlerce elde edilen haklardan vatandaşların da eşit oranda yararlanabilmeleri ilkesi izlemiş ve sonuç olarak DEMOKRASİ düşüncesi meydana gelmiştir. Bu düşünce, Devlet Anayasalarına ekonomik, eğitimsel ve meslekî konulara ilişkin hükümler konulması zorunluğunu kabul ettirmiştir. Bu amaca hizmet eden daha bir çok etkenlerin bulunduğunu da inkâr edemeyiz. Düşünce akımlarından özellikle şu önemli olayı hatırlatmak ve kaydetmek gereklidir. Bilimin ilerlemesi, bilimin ekonomik ve teknik alandaki uygulamaları, ham madde kazanılması ve onun işletilmesi gibi. Meslek eğitimi için bu olayların önemi pek büyüktür. Yalnız yönetsel ve bilimsel işlere değgin meselelerde değil, o zamanlara kadar geleneksel bir biçimde öğrenilen EL ZANAATLARI da gitgide önemli bilgi, bilimsel buluşlar, güçlülükle kullanılabilen araçlara ve makinelere ilişkin meslek bilgileri ve deneylere ihtiyaç gösterdiler. Yavaş yavaş değerlerini ve önemlerini yitirmeğe başlayan el zanaatları üzerine kurulan ve ekonomik hayatta büyük önem kazanan MODERN MESLEKLER ortaya çıktı. Bunların en önemlileri büyük sermaye ve kuruluşlarla işleyen, ticarî çalışmaları gerektiren İŞLETME meslekleridir. Bunları da, fabrikaları ve sınaî kurumları idare etmeye mahsus teknik işlerin yönetimine yetkili meslekler izlediler.

Eski el zanaatları meslekleri henüz ortadan tamamen kaybolmadan da onların yeni şekilleri meydana çıkarak kendilerine ekonomik hayatta alanlar buldular. Meslek eğitiminin okulda verilmesinin başlangıcına ve böylece günümüze kadar süren bir meslek eğitiminin gelişmesine -batıda- bölge ekonomisi döneminde rastlarız. Bu hareket yeni devletin, yeni ve ilk kapitalist ekonominin, Rönesansın, özellikle Avrupa kültürünü lâyük bir yola götüren dönemin

deneme alanı olmuştur. Yerel yönetimlerin çalışmaları çalışma biçimleri, derebeylik yönetimine, mutlakî ve meşrutî yönetimlere 19 uncu yüzyılda bile kılavuz ve örnek olmuşlardır. Yerel yönetimlere; -İhtiyaçtan fazla yenilik elde etmeye yeterli kurumları meydana getirerek kazanç ticareti yapmaları, para-ya ve ticarî işlemlere egemen bulunmaları, Avrupa-da yeni buluşlar ve teknik gibi ilerleme öğelerini desteklemeleri, karada ve sudaki ulaştırma araçlarını geliştirmeleri, sınaî üretimde makine kullanmaları dolayısıyla- hemşehrilik mesleklerinin tohumları atılmış tarlalar da denilebilir. Kentlerin organize edilmiş ekonomik hayatı ve havası içinde özgür bilinçli zanaat sahibi ve tüccarlar, işlerinin bir meslek olarak tanınmasını zorlayabilecek kadar güçlenmişlerdi. Emredilen yeknesak iş, hizmetçi işler gibi psikoloji açısından düşünülünce meslek denilemeyecek şekildeki işler de din kurallarına göre yapıldı. Kentlerde hemşehrilik mesleği diyebileceğimiz bir ad altında yapılan işlerin dönemi, insanlık tarihinin pek yüce bir dönemini biçimlendirir. O zamanın zanaat sahipleri ile tüccarlarının hayatına dair her ulusun kültür tarihinde bir çok atasözlerine rastlanır. Özellikle Avrupanın Reformasyon hareketlerinin geçtiği bölgelerle yakın doğudaki şehirler özgür ve derin anlamlı bir iş ahlâkının hüküm sürme yeri olmuşlardı.

Yukarıdaki belgelerden de anlaşılacağı gibi, yaratıcı ve özgür iş, dinsel bir niteliğe bürünerek ekonomik alanda yenilik ve kişisel yürütmenin gelişmesini sağlamıştır. Bu suretle sonradan devlet, bilim ve sanat kendilerine işlenmiş, hazırlanmış birer alan bulmuşlardır. Böylelikle özellikle Avrupa toplumlarında kentler (Belediyeler) ya da özel idareler, meslek eğitimini okula bağlamada başarılı olmuşlardır. (Maarif Vekâleti Mecmuası No. 5-6 ya müracaat).

Türk Kültür tarihinin talihsizliklerinden biri de

hiç şüphesiz, düzgün ve kusursuz lonca örgütlerine dayalı orta çağ ekonomik hayatını okula bağlayamamasıdır. Çünkü gitgide, örneğin yazı bile ekonomik hayat için bir zorunluk oldu. Zanaat sahipleri küçük ticaret yapanlar; bilgilere, seyahatlara ve meslekî alanlarına ilişkin derslere ihtiyaç duydular. Gerçi ilk zamanlarda emirlerine hazır kâtip, noter, hoca, papas gibi bu görevleri geçici olarak gören kimseler vardı. Fakat Avrupada çoğu uluslar vatandaşlarının yüksek tabakasını teşkil eden zanaatkârlar, büyük tüccarlar, bankacılar, yayıncılar, büyük sınaî kurumları yönetenler gibi yüksek tabaka için, halkın bütün çocuklarını alan Klerikal öğretim kuruluşlarından başka nitelikte -ta 13-15 inci yüzyıldanberi- meslekî okullar açarak ekonomik hayatlarını geliştirmeye çalışmışlardır. Sonra -özellikle Avrupada- ilk ve orta öğretim için açılan okullarda da ticarî hesap defteri tutma usulü öğrenme gibi meslek bilgisi verecek kadar okutulmağa başlandı. Bunu doğrudan doğruya mesleklerin tekniğini ve teorik bilgilerini veren okulların açılması izledi

4 — İLK MESLEK OKULLARIMIZ : Bu gibi meslek okulları kurulması bakımından Osmanlı tarihinin son aşamalarına kısaca bir göz gezdirmek gereklidir. Üçüncü Ahmet Devrine kadar Osmanlı ordusu arkası arkasına bir çok yenilgilere uğrayarak her yenilgide vatanın en güzel ve büyük parçalarından birini düşmana bırakıyordu. Buna göre geniş sınırlı Türkiye için en önemli konu, biran önce orduyu düzeltmekti. Bu amaçla yabancı uzman subayların da yardımlarından yararlanarak Türk ordusu düzeltilmeğe girişildi. «1731 de Üsküdar'da bir Kumbaracı Kışlası kurulmasına ve bu tekniğin gerek geometri bilimi öğretimi için bir de Hendesehane yaptırılarak bu teknikte tam bilgi sahibi olan Yeni-

şehir Müftüsü Mehmet Efendi Zade Mehmet Sait efendi de hoca tayin edilmişti.»

«Ordunun zayıflığını İbrahim Paşa gibi gören ve anlayan Koca Ragıp Paşa da Avrupa askeriyle Osmanlı Ordusu askerlerinin, talim ve düzence olan farkını, savaşın kötülüğünü sayıp dökerek savaşa engel oluyor ve sağlanabilecek başarı süresinde ordunun düzeltilmesine çalışıyordu. Birinci Mahmut zamanında açılan Hendesehane pek ilkel bir durumda idi. Koca Ragıp Paşa Fransız subaylarından Macar asıllı olan Baron de Tod'un bakım ve çalışmalarıyla 1761 de daha geniş olarak matematik, denizcilik, istihkâm ve topçu okulları açmıştı.»

Yazar sözüne şöyle devam eder:

«Ordunun yenilenmesi herşeyden önce subay yetiştirilmesine bağlıydı. Koca Ragıp Paşanın ilgileriyle açılan askerî okullar ne sayı, ne program bakımından ihtiyaca yeterli değildi. İlk defa olarak medrese öğretiminden büsbütün ayrı Avrupa okullarına benzer açılan okul (Mühendishane-i Berrii Humayun)dur, 1795.

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra bir taraftan yeni ordu teşkilâtı yapılırken eğitim alanında da bazı örgüt ve kurumlar meydana getirildi. 1827 de Mektebi Tıbbiye, 1834 de Mektebi Harbiye, İkinci Mahmud'un son senelerinde Mektebi Maarifi Adliye kurulmuş, ilk öğretimin de düzeltilerek zorunlu olması düşünülmüştür.

Mektebi Harbiyenin kuruluşundan bir süre sonra teşkilâtı ve programları yetmemeye başladı. Özellikle bir taraftan Sıbyan okullarında yapılan düzenlemeler de Harbiye Mektebi teşkilâtında değişiklikler yapılmasını gerektiriyordu. Bu teşkilât askerî (Mektebi Fünunu İdadiye) kurulması suretiyle tamamlandı.» (Türkiye Maarif Tarihi, N. Atuf).

İşte tam bu dönemlerde idi ki, Türkiye'de bulunan müslüman ve Türk olmayan halk dinsel niteliğe bürünerek onlara milliyet aşkı, meslek bilgisi ve yeteneği aşıl原因 okulları sayesinde millî benliklerini anlamışlar ve özgürlüklerini kazanmak için girişim-

aldığı zaman Mısır'ın geliri onüç bin keseden ibaret iken dört-yüz bin dolayına yükseldi.»

1262 (1845) yılında bizzat İstanbul'a gelerek Sultan Abdulhamid'e bağlılığını surdu ve o da kendisine karşı gerekli saygıyı gösterdi

Görüşme sırasında Padişaha önemli görüşler ileri sürmüş ve kendisi hakkında da garip isteklerde bulunmuştur. Bu arada düzenlemeler konusu açıldıkta «Efendim! Kullar bir düzgün dolabı döndürebilirler, ama, eğriyi doğrultamazrak ortaya çıktı. Saltanata bağırdı, çağırdı, isyan bile etti :

«Mehmet Ali Paşa en büyük yeteneklerini, askerlikteki kuvvet düzenlemesinde ve kentleri bayındırlaştırma konusunda gösterdi. Fransa'dan öğretmen getirip, öğrenci göndererek yeni yöntem üzerinde düzenli asker yetiştirdiği gibi o zamanlar doğu ülkelerinde önem verilmeyen bayındırlık işlerinde pek çok çalışmalar yapardı...

Girişimlerinde o kadar başarılı oldu ki, yönetimi ele lere başlamışlardı. Yukarıda açıkladığımız düzenlemeleri bile binbir iç kavga ile yapmada ancak başarı sağlayan saltanat, memleket içindeki ve Avrupadaki bütün sosyal nitelikteki devrimci olayları görmezlikten geliyordu. Saltanatın bu görmezliğini anlayan, Sultanları uyaran, onlara karşı özgürlük bildirileri yayınlamayı göze alan Türk devlet adamları da çıkmadı değil. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa aşağıdaki belgelerden anlaşılacağı gibi, o devrin en devrimci ve en başarı ile iş gören bir devlet adamı olurlar, eğriyi ancak yüksek makamlarda bulunan kişiler doğrultabilirler» (Cevdet Paşa lâyhalarından) demiştir. Yine o konuda söz ettiği sırada, «Efendimiz üç şey arzedeceğim; Birincisi, Vezirler gerekli gösterebilirler bile borç alma yoluna gitmeyiniz, Borç edilince artar, hazinenin olanakları yurdun bayındırlığı ve ahalinin ticaret ve zenginliği ile artacağından, ziyade borç edinmek zararlıdır. İkincisi, yurdumuzda boş yerler ve boşu boşuna akan nehirler çoktur, devlet toprakları

olan arazi ahaliye verildikte ve sulardan nehirlerden istifade edildikte ziraat ve üretim çoğalır, göçebe halinde dolaşanlar o mahalle yerleşmeye yönelir, aşiretler arasında kavgalar ve kıyımlar eksilir ve âşâr gelirleri ziyadeleşir; Üçüncüsü, Avrupalılar teknik ve eğitim ve sanayide uzun yol almışlardır. Gerçekten birdenbire onlara yetişilemez ise de köylerden başlayarak kasabalara kadar okullar kurulup açılmasını istediğiniz, vezir kullarınıza tekrar tekrar ferman buyurmalıdır, işbu üç isteğinizden neler yapılmış olduğu yüksek tarafınızdan bilinmelidir ki, istenilen ilerleme gerçekleşebilsin» sözlerini eklemiştir.

Özel memurluk görevi ile Mehmet Ali Paşaya gönderilmiş bulunan Tophane Müşiri Halil Paşa ile... Reşit beye verdiği cevaplar :

«Benim muradım memleketin bayındırlaştırılması ile din ve devletimize iyi hizmet yolu olarak öyle şeylere bakacak benim gibi gayretli adamınız olmamakla istediğim mahallerin bana ihsan olunması gereklidir.

Mehmet Ali Paşa okumasız yazmasız olmakla beraber zeki, azim ve iradeye sahip bir kişiydi. Devletin zayıflığı ve Avrupanın üstünlüğünün nedenini anlamıştı. Mısır'da orduyu düzenleme, sanayii yayma, tarımı kalkındırmakla beraber okulları ve eğitimi de ihmal etmiyordu.

Türk Kültür Tarihinin önemli olaylarından biri de 1855 fermâniyle başlayan tanzimat hareketidir. Bu fikir hareketinden sonra kurulan meslekî nitelikte kurumları da kısaca görelim :

«1858 de Kaymakamlık ve Müdürlük gibi mülkî işlerdeki memurlara çıkış olmak ve öğretim derecesi Rüşdiye ile idadiye arasında bulunmak üzere Mektebi Mülkiye kuru-luyor. Tam bir orta öğretim veren ilk müessese 1868 de açılan Galatasaray lisesidir.»

«Gerek Sıbyan okullarının ve gerek Rüşdiyelerin gerçek düzenlenmesi bu okullarda öğretmenlik edeceklerin yeni programlarla ve yeni yöntemlerle yetiştirilmesine bağlıydı...

Gerçekten 1847'de açılan mektebin adı medrese değil Darülmualimin (Öğretmen Okulu) idi.»

«Mithat Paşa, 1860 tarihinde İlk İslahhaneyi (Sanayi Mektebi) açarken memleketin ekonomik hayatının gereklilik ve zorunluluklarından çok, insanî bir duygudan esinlenmiştir.»

«Sanayi okullarına genel eğitim sistemi içinde bir yer vermek isteyen (Ticaret ve maddî bilimler kuvvetiyle bayındırlık ve memleket zenginliğinin artmasına ve uygarlık ilerleyişinin gerçekleşmesine yararlı olacak) teknik okullarını destekleyen ve yöreklendiren Sadrazam Sait Paşa oluyor 1888.»

«Avrupa'da Üniversite kuruluşu XII. yüzyılda başlıyor. Bologna ve Paris Üniversitelerinin tarihi 1100-1150 tarihlerine çıkar. Hemen yedi yüzyıl sonradır ki, Saffet Paşa 1869 Maarif Nizamnamesiyle tasarladığı üniversiteyi pek mütevaazi bir şekilde açabiliyor.» (Türkiye Maarif Tarihi, N. Atuf).

Ziraat meslek okulları pek yakın zamanlarda (1893 tarihinde) kurulmuşlardır. Şimdiye kadar verilen bilgiler kısaca bizim meslek okullarımızın kuruluş tarihlerini göstermektedir.

4 — 19 uncu Yüzyıl :

1 — AVRUPA : Böylece 19 uncu yüzyılın eşğinde meslekle eğitim arasında üç büyük ilişki olduğunu görüyoruz: 1) Mesleği asıl amaç olarak değil de ikinci derece amaç olarak gören, anlatan, mesleğin iş ve hayat şekillerini yöneten, (özellikle köylü sınıfın eğitilmesinde) henüz bir çok şubelere ayrılmamış genel eğitim, 2) Meslek eğitiminin okuldan uzak şekli, herşeyden önce el zanaatlarında çırak ve ustaların eğitiminde olduğu gibi, 3) Bilginler, memurlar, büyük zenginlikleri yönetecek olan meslek sahipleri, kısmen de teknisyen ve zanaat mensuplarının meslekî eğitimleri için açılmış özel ve uzmanlığa ilişkin meslek okulları ve usta aracılığıyla verilen meslekî eğitim. Gerçekte son yüzyılın yarısındanberi

bizzat mesleklerin sistemleri de dikkate çarpacak de-
ğişiklikler göstermişlerdir. Daha önce temelleri atıl-
mış olan bir çok mesleklerin çok sarsıldığını, hatta
bir kısmının ortadan kaybolduklarını görüyoruz. Ni-
tekim, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, İstanbul'da
1100 küsur iş türü yazıldığı halde şimdi ve hattâ
bundan 50 yıl önce bunların yarısından fazlasının öldü-
ğüne tanık olmaktadır. Bunun tersi de olmuştur. Ör-
neğin orta çağlarda özgürlüksüz, yardımcı iş olarak
yapılan bir çok meslekler ve işler de özgür kazanç şü-
beleri haline gelmişlerdir. 19 uncu yüzyılın başlangı-
cındaki olayların en önemlilerinden biri de özellikle
Avrupada çok, bizde nisbeten az miktarda halkın
şehirlere, sanayi ve ticaret merkezlerine akınıdır. Bu
suretle işlerin niteliği değişmiş, işlerin bir çoğu ol-
dukça büyük sermayeyi ve genişçe teknik bilgiyi ge-
rektiren işler haline gelmişlerdir. Bu tür işleri yöne-
ten, işlerin plânlarını yapan, uygulayan belli kişiler,
büsübütün ayrı nitelikte meslek sahipleri ortaya çık-
mıştır. Yine bu işlerin bir çoğu o zamana kadar elle
yapılırken, 18 inci yüzyılın son yarısındanberi maki-
naya yaptırılmaya başlanmıştır. Makine, ekonomik
ve sosyal hayatı kökünden sarsmıştır. Ucuz ve seri
üretim yarayan makinenin karşısında el kuvvetine
ihtiyaç duyan hiçbir meslek tutunamaz bir hale gel-
miştir. Böylelikle organize edilmiş bir halde bulunan
bir çok meslekler ve o mesleklerle ilgili kuruluşlar
kökünden yıkıldı. Bu olaylar dolayısıyla ortaya çı-
kan ekonomik rasyonalizm o zamanlar gelişmeye
başlayan kapitalizmi de besledi. Küçük işçiler ve el
zanatları sahiplerini küçük servetleri idare edenleri
özgür ve hayatın bu ağır olaylarına karşı koyabile-
cek, serbest meslek sahibi yapmak olanağı gittikçe
azaldı. Meslek çalışmalarının, yeni mesleklere hazır-
lanmanın sosyal fikir atmosferi insanları içten gü-
vendirecek biçimden çıktı, onların bütün kuvvetle-

rini kavrayarak yönetebilecek meslekî örgütlenme yapmak güçleştirdi ve olanaksız bir hale geldi. Makineleştirilmiş endüstriyi yaşatabilmek için mühendisler, konstrüktörler, yeni buluşçular - resim ve plân yapanlar - gibi özetle kafa itibariyle üretken çalışan meslek sahiplerine ve çok sayıda mekanik olarak çalışan işçiye ihtiyaç duyuldu.

Özetle 19 uncu yüzyıldan itibaren iş kendine özgü, çok ya da az mekanik, kısmen ruhsuzlaştırılmış bir kazanç uğraşısı karakterini almaya başladı. İşçi bir makinenin tıpkı bir parçası haline geldi. Bir işin meydana gelmesi için işçinin - ellerini bilinçli bir surette kontrol etmek şartıyla - tıpkı bir zincirin halkası gibi iş zincirine takılması zorunluğu ortaya çıktı. Aynı değişiklikleri biraz daha başka şekillerde idarî nitelikteki işlerde de görmek mümkündür: Ticarethanelerin Muhasebe daireleri, büyük transport kuruluşları, bürolar, laboratuvarlar gibi. Görülüyor ki iş gitgide oldukça keskin çizgilerle anlatılabilecek bir şekilde yaratıcı özelliğini kaybederek tam anlamıyla meslek olmaktan ayrılmaya başlıyor. Ekonomik alanlarda çalışan bir çok insanlar gittikçe daha kuvvetli ve artıcı bir tarzda - özellikle Avrupada yalnız özgür ve iyi eğitilmiş bir halde - tıpkı ilk çağın tutsakları gibi tarlasız, yersiz yurtsuz, üretim araçlarından yoksun, malsiz ve parasız çalıştıkları kurumlardan aylık almak zorunluğu karşısında işçi sınıfı denilen sınıfa geçmekte ve güçlerini satmak durumunda kalmaktadır. Bu durum karşısında, işçi güçlükle ve ancak geçimini sağlayabilen küçük iş sahipleri için pazarlar, ekonomik olaylara etkili olan zamanın olayları önemlerini yitirmekte, kazanç tutkusu, çalışmak, yaratmak, hayata etkili olmak, bir eser meydana getirmek zevki gibi insanın gelişmesine yardımcı bütün yetenekler zayıflamaktadır. Çünkü özgürlükten yoksun hale gelen, memur ve ay-

lıkçı olarak çalışan, ancak günlük geçimini sağlayabilen insanlar herşeyden önce kendi kişiliğini geliştirecek bir meslekten yoksun kalmaktadır.

Küçük ölçüde tarım ve zanaat uğraşlarının biçimi büyük çapta sarsılarak ve değişerek atölye, işyeri, büro, fabrika ile ilişki kurunca hiç olmazsa modern insanların genel yaşamına daha uygun gelecek, kelimenin tam anlamıyla meslek denebilecek bir iş yöntemine özlüm başladı.

Tarım, ticaret ve zanaat gruplarında küçük işle uğraşan kimseler - özellikle ilk zamanlarda - sağlam ve iyi bir meslek eğitimi ile ekonomik çalışma biçimlerinde büyük değişiklikler yapmağa gerek kalmaksızın, makine üretimi rekabetine dayanabileceklerini sandılar. Oysa makine üretiminin kaynağı olan Avrupada 1791 tarihinden itibaren sık sık değişik sergiler açılarak bol üretimin niteliği halka tanıtılmağa ve piyasalar, pazarlar hazırlanmağa başlanmıştı. 1851 tarihinde Londra'da ilk uluslararası sergi açıldı; sergi eşyası 30 önemli ve büyük gruba ayrıldı. Eşyanın en önemli bölümünü makine ile yapılmış mal ve çeşitli eşyayı yapmaya yarayan makinalar dolduruyordu. Modern tekniğin bütün uygulamaları bu sergide tümüyle gösterilmişti (30). Bu sergiye Türkiye'den de eşya gönderildi. Aşağıdaki belge bizden gönderilen eşyanın çeşitleri ve yapılmış biçimleri bakımından bir çoğu makine ile ilgisi bulunmayan eşya olmasını göstermesi dolayısıyla önemlidir:

«Londra'da açılacak olan Sergiye Türkiye'den gönderilen eşya fabrikayı humayunda yapılan çuha, feshanede yapılan fes ve benzeri fabrikalar ürünleri olarak olağanüstü güzel çeşitli ipek kumaşlar ve Sayda'dan gelen sanat işleri ve ipek ve pamuk ürünleri Beyrut ve Cebelilübnan'da yapılan pamuk ve sırmalı maşlah ve gümüş bilezik ve Trablusgarp malı türlü ince kumaşlar ve seccade ve sahtiyanın türlü ve Aydın ve İzmir'den getirtilen pamuk ve ketenli kumaşlar ve halı

ve kâğıtlar ve renk renk sırma ile süslü Bursa silmeleri ve gayet zarif halı ve peşkir ve havlu ve ipek sanat işlerinin tür-lüsü ve Ankara'dan ilmiye şalı ve sof ve tiftikten yapılma sair şeyler ve Konya malı olarak türlü halı ve kürk ve İz-mit'teki fabrikayı humayun işlerinden çuha ve ipekli eşya ve Adana'dan halı ve keçe ve Kıbrıs'ın gömlekligi ve Girid'in ipek ve sırma ile işleme çizme ve sabun ve ehram ve tüfek tabanca takımı ve Trabzon'dan gelme keten ve pamuktan de-kunmuş kumaş ve iplik alacası ve altun ve gümüşten yapı-lı bilezik, bakır ve tunçtan yapılan sahanlar ve Kastamonu'nun türlü türlü bakır takımı ve Üsküp ve Kalkandelen ve Priz-rin işlerinden türlü silâhlar ve gayet süslü ve zarif şişhane tüfekler ve Yanya ve İşkodra'nın işlenmiş Arnavut elbisesi ve silâh takımı ve sahtiyarı ve harkiye ve Selânik'in pamuk ve pamuğundan dokunmuş hamam takımı ve seccade ve misk sabunu ipekten yapılan gömlek ve Edirne'nin ipekli bezleri ve alacaları ve Filibe'nin aba ve ihramı ve Manastır'ın gü-müşten gayet ustalıkla yapılmış aynadan mazrufu ve sairesi Nişten ipek ve klaptan işlemeleri ve Amasya ve Bozok, To-kat ve olta raflardan gelen türlü kumaşlar ve yine Devleti aliye memleketinin belirli yerlerinden getirtilen kokular ve kehribar çubuk takımları ve üzerleri gümüş kakma ve iki türlü nargile ve renk renk lüle ve eğer takımları ve anlatıl-mağa değer gaşyeler ve bağa ve abanoz ve anber ve kuka ve narçıl ve benzerlerinden yapılan tesbihler ve daha nice şey-ler EXPOSITİON usulü ve düzenine tamamiyle benzemek üzere... ilâ...» (Ceridei Havadis No 525 sene 1267 = 1849).

Gerçi makine endüstrisinin başlangıç devirlerin-de makine ile yapılan eşya ile, elle yapılan eşya ara-sında elle yapılan eşyanın yapılışı dikkati çekecek bir fark gösteriyordu. Fakat gitgide işçi meslek eği-timi ile donatılarak temiz iş yapılmaya yani sağ-lam, mükemmel, ucuz eşya üretiminde başarılı oldu. Buna karşın fabrika işçisi kişisel özgürlüğünü kay-bediyor, iş de mekanikleşiyor ve rasyonalize edili-yordu. Bu hallere karşı sosyal ve siyasal karşı akım-

lar ortaya çıktı: Meslek eğitimi okul aracılığı ile vermek. Fakat bu kolay bir iş değildi. Onun için meslek okullarının amaçları, nitelikleri ve organizasyonu üzerinde uzun süre kuşkulu deneyler yapılmak durumunda kalındı.

Görülüyor ki, artık bütün meslekî işler (mesleklerin teknikleştirilmesi, küçük ticaret alanlarının organize edilmeleri, piyasaların birbirinden uzaklaşmaları ve genişlemeleri, ticaret yollarının tanınması) v.b. gibi sebepler dolayısıyla fazla bilgi ve becerikliğe gerek ve ihtiyaç gösterdiler. Birey, ekonomik çabaların hangi alanında çalışırsa çalışsın onun vatandaşlık hak ve sorumlulukları ağırlaştı ve genişledi. Bu sebeplerden dolayı öğrenciye yalnız genel eğitim ve kitap bilgisi vermek amacıyla açılan ilk ve orta okullardan şikâyet edilmeğe başlandı. İleri toplumlarda ilk ve orta öğretim okulları için meslekî amaçlar da saptamağa başladılar. İlk ve orta öğretim üzerine kurulan okulların - ticarî, ziraî, sınaî nitelikte sosyal karakterde meslekleri öğreten - ihtiyaçlarına yetecek ölçüde ve daha yüksek meslek ve uzmanlık okulları açıldılar.

Avrupa'da meslekî ve genel hayatın değişik şekil almasının en önemli ve karakteristik sebeplerini, Wels, «Cihan Tarihinin Ana Hatları» adlı eserinde pek güzel bir şekilde açıklamıştır. Bu sebeplerin en önemlilerini kısaca gözden geçirelim:

«Rönesans sayesinde bağlardan kendini kurtaran batı uygarlığı fikri bütün 19 uncu yüzyılın başladığından beri, bu alemin siyasal ve sosyal bakımdan yeniden yapılışı işi - ki, bugün hâlâ yeni başlamış bir haldedir - ile uğraşırken hayatın maddi koşulları olağanüstü bir biçimde değişiyordu. R. Bacon'un falcılıkları gerçekleşmeye başlamıştı. Tekniğin ilerlemesine çalışan adamların meydana getirdiği bilgi ve ilme inanmış sonucu, sokaktaki adamın, hal-

kın değerini kavrayabileceği ürünleri vermeğe başla-
mıştı. BUHAR MAKİNESİ, bu sihir gibi ürünlerin
ilki olmuştur.»...

«İlk defa olarak insanlar, özenilen düzeye belli
bir zamanda varmış olacaklarına güvenerek Okya-
nuslar üstünde gidiş gelişe koyuldular. Eskiden haf-
talarca ve bazen aylarca zaman isteyen Atlas Okya-
nusu yolculuğu 1910 tarihinde beş günden aşağı bir
süre içinde sonuçlanır bir hale geldi. Bütün Okya-
nuslar üzerinde aynı hal kendini göstermiştir.»...

«Deniz ve kara üstünde buharla ilerleyen araç-
larla yapılan ulaşım böylece gelişirken türlü elektrik
olayları hakkında Galvani, Wolta ve Feradi tarafın-
dan yapılan araştırmalar haberleşmeye olağanüstü
bir etki göstermek gibi bir sonuç meydana getiriyor-
du. Deniz altında ilk kablo, 1851 tarihinde İngiltere
ile Fransa arasında kuruldu. Bir kaç sene içinde
TELGRAF bütün uygarlık dünyasında yayıldı. Ve o
zamana kadar iki nokta arasında pek geç yapılan
haberleşmelerin aynı zamanda yer yuvarlağının her
noktasında yayılması ve duyurulması mümkün ol-
du.»

«19 uncu yüzyıl ortalarında yaşayan kütleler,
bu yeni araçları hayal edebilecekleri buluşların en
hayret vericisi olarak kabul ettiler. Teknik bilgiler
ve beceriler olağanüstü bir hızla ilerliyor ve bundan
önce hiçbir yüzyılda görülmemiş bir etkinlik ve hızla
genişliyordu. Oysa bunlar ilerde daha pek çok önem-
li sonuçlar doğuracak olan teknik incelemelerin ilk
ürünlerinden başka bir şey değildi. Maddenin bütün
biçimleri üzerinde insanın gücü artıyor. Bunun her-
günkü hayat üzerindeki etkileri ilk önce hemen he-
men belli belirsiz iken sonraları bu etkiler önem ka-
zanıyordu.»...

«19 uncu yüzyıl ortalarında yaşayan kitleler,
bir gemi bile yoktu. Bugün ise 50 bin tonluk Trans

Atlantik vapurlarına sık sık rastlanır. Pek de zeki olmayan bazı kimseler bu ortamın, bu ilerleyişin salt sayısal yani sayıya dayalı ve bağlı olduğunu iddia ederler. Bu iddia yanlıştır. Zamanımızda görülen gemiler ve çelikten yapılan binalar, eski zamandaki küçük geminin ya da binanın büyütülmüş bir örneğinden ibaret değildir. Bunlar büsbütün başka bir cinsten, daha nazik ve daha sağlam, daha dayanıklı ve daha iyi malzeme ile yapılmış şeylerdir. Bunların yapımında ince ve karmaşık hesaplar, eski el ustalarının yerine geçmiştir. Eskiden işçiler gemiyi ya da binayı yaparken, yapım gereçlerinin esiri idiler; bugün ise işçi maddeyi istediği gibi kullanır ve onu istediği kalıba sokabilir.»...

«Teknik uygulama artarken, teknik elektrik fenni kuruluyordu. Fakat elektiğe ilişkin araştırmaların halkı hayrete düşürecek sonuçlar vermesi ancak 1880 tarihlerindedir. Elektrikle aydınlatma, elektrikle çekme, elektrik gücünün dönüştürülmesi, yani boru ile su akıtır gibi isteğe göre hareket, ışık ya da hareket haline dönüştürülmeye elverişli elektrik gücünün, bakır teller içinde bir yerden başka bir yere gönderilmesi olanağı, birdenbire ortaya çıkarıldı.»...

«İngiliz Üniversitelerinde o zamanlar iddiacı ve aptalca bir kılışizm egemen idi. Burjuvazi sınıfının okulları da bunların egemenliği altında idi. Tanınmış olan tek bilim Lâtince ve eski Yunanca ile yazılmış eserlerden bazılarının metnini öğrenmekten ibaret idi, bu bilgi ise inceleme ve eleştiriye dayanmıyordu... Öğretim Fransa'da dahi Cezvit'lerin kurduğu Kılışizm geleneğine bağlı idi. Bir derecede ki, İngiltere ve Fransa'da var olan araştırmacı ve inceleyicilerden sayıca çok yüksek bir inceleyici sınıfı yetiştirmek Almanlar için pek kolay olmuştur.»...

«Almanya'nın 1860 ile 1870 de teknik alanda

yaptığı çalışma 1880 tarihinden itibaren meyve ver-
meğe başladı ve o zamandan itibaren teknik sanayi
bakımından İngiltere ve Fransa, Almanya'nın çok
girisinde kaldılar.»...

«1880 yılına doğru yeni bir tür makine bulundu.
Bunda patlayıcı bir maddenin sağladığı güç, buharın
verdiği güç yerine geçiyordu. İşte bu makine ile tek-
nik devrimin üçüncü aşaması başladı. Hafif olduğu
kadar güçlü olan makineler ilk önce otomobilde bir
uygulama alanı buldu, ve sonunda bunlar o kadar
gelişti ki, uzun bir süredenberi olası sayılan bir şey,
insanın havada uçaklarla uçuşu gerçekleşti... Niha-
yet 1909 senesinde uçak, bilimsel bir ulaşım aracı
durumuna geldi.»...

«Abartmasız olarak söylenebilir ki, insan ya-
santısı koşullarından gelen bütün bu değişiklikler ile
tarih, yeni bir aşamaya girmiştir. Bu akıl durduru-
cu teknik devrimin gerçekleşmesi için yüz yıldan az
bir süre yetti.»...

«Teknik devrim ile 18 inci yüzyıl sonlarından
başlayarak birbirini izleyen yeni buluşlar insan için
yeni bir deneme alanıdır. Bu yeni denemeler ekono-
mik, siyasal ve sınıflar sonuçları söz konusu olmaksı-
zın, birbirlerini izleyip giderler. Tam tersine sınıflar
devrim, insan hayatında teknik devrim sonucu ola-
rak meydana gelen değişikliklere bağlı olmuştur. Bu
bağlılık zaman geçtikçe daha çok derinleşmekte-
dir.»...

«İlk uygarlıkların egemen olduğu yüzyıllarda in-
sanlığın büyük bir bölümü ancak kaba işlerle uğra-
şırdı. Bu suretle kaba işlerin tuttuğu olan insan öyle
görünüyor ki, başlangıçta doğal güçlerden yararlanarak kendisini azat etmek olanağını düşünmemiş-
tir. Kanallar açmak, yollar yapmak için çok büyük
sayılara varan işçi takımları çalıştırılmıştır. Maden-
lerde çalışanların sayısı pek çok artmıştır. Fakat

aynı zamanda eşya üretimleri inanılmıyacak dereceye ulaşmıştır. Bu nedenle hayat her gün daha çok kolaylaşıyordu. Ve 19 uncu yüzyılda yıllar birbirlerini izledikçe durumun mantıkî sonuçları daha açık bir biçimde ortaya çıktı. Mekanik işi, makinenin insandan daha çabuk ve daha iyi yapabileceği ve insana ancak zekâ ve idrakin lâzım olduğu yerlerde başvurulması gerektiği anlaşıldı. Emir altında çalışan ve kendi dîماغ ve kavrayışı olmayan âdi işçiye artık toplumun refahını sağlama bakımından gerek ve ihtiyaç yoktu.»...

«Fakat insan yerine makina kullanılmasına doğru gelişmekte olan bu genel yöneliş, insan işlerinde pek önemli bir değişme idi.»...

«Bu suretle toplum örgütünde çok büyük bir değişme oluşmuş bulunuyordu.»...

«Batı dünyasının bir kesiminde 19 uncu yüzyılın son yarısında halk arasında eğitim ve öğretimde hızlı ilerlemeler oldu. Buna karşılık egemen sınıflar pek az ilerlediler. Önce okumak bilenlerle okumak ve yazmak bilmeyenleri birbirinden ayıran uçurum hemen hemen tümünden dolduruldu. İşçinin belli bir öğretim görmesini gerektiren makine devrimi, dolayısıyla bu derin değişikliğin etkeni olmuştur.»...

«Bununla beraber makine devriminin bütün etkisi, öğretimi halkın bütünü içine yaymakla kalmamış, aynı zamanda sanayiın yeni temeller üzerine yeniden kurulup örgütlenmesi gibi bir sonuç vermiştir ki, bu yeni durumda, eski zamanda yaşayan halk kitlelerinin içinde yaşadığı belirsiz kalkışma halinden çok farklı bir fikir akımının, kütlelerin zihninde yer tutmasına neden olmuştur. Sinaî devrim sonucunda üretim ile uğraşan insanlar iki bölüme ayrılmışlardır: Birinci bölüm, işçi çalıştıran kimselerdir ki, bunlar bankerler, büyük tüccarlar ve geniş toprak sahipleriyle bir hizaya gelecek derecede zengin ol-

muşlardır. İkinci bölümde emekçiler vardır ki, bunların ekonomik durumları, tarımla uğrayan işçilerin ekonomik durumlarına daha çok yaklaşmaktadır.»...

Avrupa'da -yukarıdaki satırlarda okuduğumuz önemli olaylar gelişirken yankıları Türkiye'ye de geliyordu. Fakat o zaman Osmanlı İmparatorluğu içte ve dışta en sıkıntılı zamanlarını geçiriyordu. Bu yüzden Osmanlı Hükûmetinin bu olaylar karşısında aldığı temelli yöntemler göze çarpmaz. Şimdi Türkiye'de o zamanki meslek eğitimi durumunu gözden geçirerek bizdeki meslek örgütlerini öğrenelim:

2 — TÜRKiYE: Türkiye'de (23 Aralık 1876) tarihinde Mithat Paşanın çabasıyla ilk kez Anayasa'ya dayalı meşrutî hükûmet biçimi ilân edildi. Bu tarihlerde memleketin meslek hayatı, şöyle bir görüntü veriyordu: (Salname 1294)

I — Meslek Eğitimi Veren Okullar :

- 1 — Harp Okulu,
- 2 — Denizcilik Tekniği Okulu,
- 3 — Asker ve Sivil Tıp Okulu,
- 4 — Asker ve Sivil Liseler,
- 5 — Asker Orta Okulları,
- 6 — Yüksek Teknik Okulları,
- 7 — İlk, Orta ve Yüksek Öğretmen Okulları.

a) Liselere öğretmen yetiştiren Üniversite dersleri:

- 1 inci yıl: Matematik, Genel Coğrafya, Yazı Yazmak, Kısa Genel Tarih, Osmanlı Dili Kuralları, Farsça.
- 2 nci yıl: Cebir, Geometri, Osmanlı Coğrafyası, Fransızca, Resim.

3 üncü yıl: Yüksek Geometri, Eşit Üçgenler ve Logaritma, Fransızca, Yazı Yazma, Resim, Tarama.

4 üncü yıl: Mevalidi Selâse, (Tabiat bilgisi) Teknik Resim, Görüntüler ve Gölge, Kozmoğrafya, Fizik ve Kısa Kimya, Geometri Şekilleri, Fransızca, Resim.

5 inci yıl: Kimya, Fransızca, Ağırlık Çekme, Mevalidi Selâse, Okuma, Resim, Tarama.

b) Ortaokullara öğretmen yetiştiren Öğretmen Okulları Dersleri :

1 inci yıl: Arapça, Farsça, Matematik, Coğrafya, Tarih, Okuma, Yazı, Resim.

2 nci yıl: Arapça, Farsça, Coğrafya, Cebir, Tarih, Fizik ve Kimya, Okuma, Yazı, Resim.

3 üncü yıl: Arapça, Farsça, Coğrafya, Geometri, Tarih, Defter Tutma, Fizik ve Kimya, Okuma, Yazı, Resim.

c) İlkokullara Öğretmen yetiştiren Öğretmen Okulları dersleri : Osmanlı Dili, Tarih, Geometri, Matematik, Farsça, Coğrafya, Yazı, Öğretim Metodu, İmlâ, Yüz Ölçümü Tekniği.

8 — Kız Öğretmen Okulları dersleri :

1 inci yıl: Din Dersi, Türkçe Okuma, Arapça, Farsça, Osmanlı Dili ve İmlâ, Matematik, Resim, Yazı, Dikiş.

2 nci yıl: Arapça, Farsça, Coğrafya, Matematik, Osmanlı Tarihi, Okuma, Türkçe Kuralları ve İmlâ, Yazı, Resim, Makina.

3 üncü yıl: Arapça, Farsça, Nakış, Matematik, İmlâ ve Okuma, Coğrafya, Osmanlı Tarihi, Yazı, Resim, Makina.

9 — Siyasal Bilgiler Okulu,

10 — Memur Okulu.

11 — Sanat Okulu dersleri :

1 inci yıl: Yazı, İmlâ, Kuralları Giriş, Yazıda Türkçe Kuralları, Pratik Hesaba Başlangıç, Arapça.

2 nci yıl: Yazı ve İmlâ, Osmanlıca Kuralları, Adi ve Ondalık Kesir Hesapları, Matematik Biçimleri, Coğrafya.

3 üncü yıl: Yazı, İmlâ, Osmanlıca Kuralları, Tam Matematik ve Geometri.

4 üncü yıl: Arapça, Farsça, Doğa Bilimleri, Kimya, Adi Cebir, Defter Tutma.

5 inci yıl: Arapça, Farsça, Doğa Bilimleri, Kimya, Makina, Resim.

Aday sınıfı: Osmanlı Alfabetesi, Türkçe Okuma.

12 — Öğretilen sanat kolları :

Terzilik, Oymacılık, Marangozluk, Çarkçılık, Demircilik, Dökümcülük, (Demir ve Bakır) Tapiseri, (Halıcılık), Kunduracılık, Litoğrafi, Nakkaşlık, Hortumculuk, Saracılık, Kibritçilik.

13 — Yedikule Kız Sanat Okulu :

II — Meslek Eğitimi Veren Teknik Kurumlar :

1 — Top Fabrikası

2 — Tüfek Fabrikası

3 — Marangoz Fabrikası

4 — Zeytinburnu Fabrikası

5 — İstanbul ve Azath Baruthaneleri

- 6 — İstanbul Baruthanesinde Doldurma Fişekhanesi
- 7 — Kırkağaç Fişekhanesi
- 8 — Taşra fabrikaları: Sandık Biçme Fabrikası, Kayseri Küherçile Fabrikası, Hezargırat Küherçile Fabrikası.
- 9 — Tersane ve başka deniz işleriyle ilgili fabrikalar.

Üç kent deyimi ile Eyüp - Kasımpaşa, Tophane, Üsküdar ve Yedikule anlatılmaktadır.

III — İstanbul ve Üç kentte (*) esnafın.. işlerini bildirir çizelge :

Altın Varakacı (Yaprak), Enfiyeci, İmmeci, Ayvaz, Ahçı ve Kebabcı, Aynacı, Bağcı, Bıçkı Talaşçı, Bohçacı, (Pazar ve mahallelerde), Boncuk Hurdacı, Basmacı, Basmacı Ressam, Terlikçi, Tüccar Komisyoncu, Çerçi, Bıçkıcı, Çiriş Tüccarı, Ekmekçi, Ayakkabı Eskicisi, İğneci, Utçu, Oyuncakçı, Eski Bedestancı, Bakkal, Burgucu, Balmumcu, Pembezar Çulha, Papuç dikici, Paçacı, Tekne İhlamurcu, Tire Gaytancı, Çilingir ve Kapu aygıtçısı, Çömlekçi, Çizmeci, Arpacı, Eyeci, İp Bükücü, Örücü, At Mihçisi, Sandal Bedestancısı, Peştimalcı, Dolapçı Bedestancısı, Boyacı, Balık Ağı İplikçi, Pempe İplik Kolancı, Pirinççi, Terazi ve Kolu Yapıcı, Tohafçı, Çörekçi, Simitçi, Çuval Merametçi, Çadırcı, Elekçi, Enser Kesici, Ayakkabı İpi Yapıcısı, Oduncu, Afyoncu, Berber, Peştah-tacı, Boza ve Salepçi, Buğday Döğücü, Bakır Kazancı, Pastırmacı, Pekmezci, Tekne Yapıcı, Tığbıçakçı, Çorapçı, Camcı, Canbaz, Astarıcı, Enser Eskicisi, İşkembe Çorbacı, Usturacı, Oymacı, Bahçavan, Bıçak

(*) Üç kent deyimi ile Eyüp-Kasımpaşa, Tophane, Üsküdar ve Yedikule anlatılmaktadır.

Yapıcı, Bürümcük, Bürücü, Paçavra Toplayıcı, Bakırcı, Bezir Yağcı, Bat Pazarı, Timurcu, Taze Balıkçı, Çukacı, Çame Şuycu, Çalgıcı, Çöpçü, Hakkâk, Hamamcı, Hamam Yapıcı, Dellâl Komisyoncu, Dökmeçi, Rençber, Semerci, Saraç, Keçeci, Sucu, Soğancı, Tavukçu, Attar, Fesçi ve Püskülcü, Makineci, Kafesçi, Kalaycı, Kalemtraşçı, Çalı Süpürkeci, Halâlâç, Hasır Süpürgeci, Hancı, Dezgâh Yapıcı, Divarcı, Zahireci, Sepetçi, Simsar, Şemsiyeci, Sahaf, Sivacı, Taşçı, Abacı, Fıçıcı, Kalafatçı, Kurabiyeci, Hasırcı, Helvacı, Hamal (arka), Horasancı, Kireççi, Destereci, Doğramacı, Zeytin Yağcı, Sahtiyân Perdahçı, Sökükçü, Simkeş, Sandıkçı, Sabuncu, Tuzcu, Arabacı, Fındıkçı ve Kestane Kebabcı, Kantar Yapıcı, Kasap, Kırılmış Sandal Yapıcı, Hasır İskemleci, Havıyarcı, Hamal (Beygir) Terzi, Debbâğ, Sebilci, Sahtiyân Tüccarı, Saatçi, Sirma İşlemeci, Samancı, Sandalyacı, Tulumba Yapıcı, Arzuhalcı, Fırça Yapıcı, Kahve Değirmenci, Kazaz, Kırmızı Sahtiyancı, Hayalbaz Haffaf, Hokkabaz, Devatçı, Dülbentçi, Rendeçi, Saka, Seis, Sebzeci, Sof Tüccarı, Sarıkçı, Tabancacı, Tuğlacı, Fenerci, Moloz ve Kereste Tüccarı, Fodlaci, Kahve döğücü, Kumaş Tüccarı, Kırmızı Kuşak Tüccarı, Kuru Yemişçi, Kundura ve Yemenici, Kayık Yapıcı, Kitapçı, Kileci, Kilim Tüccarı, Leblebici, Mısır Tüccarı, Mürekkepçi, Nalınçı, Nohutçu, Yoğurtçu ve Kaymakçı, Koltukçu, Kundura Boyacı, Keresteci, Keçe Tüccarı, Kireç Tüccarı, Kireç Yakıcı, Limoncu, Marangoz, Nişastacı, Yorgancı, Misk Yağcı, Mücellit, Nalçası, Yağlıkçı, Yazma Yeminici, Kuyumcu, Konak Aşçı, Kayık Yedekçi, Keserci, Kirişçi, Kürkçü, Lüleci, Mahallebici, Midillici, Meygedeci, Nalbant, Yamacı, Yağ Tüccarı, Kutu Yapıcı, Kaşık Tarakçı, Kaldırımçı, Kepekçi, Kürkçü, Kâğıtçı, Lâğımçı, Mest Dikici, Muıtap, Manifaturacı, Nalbur, Yapıcı, Yağlı Boyacı, Kurşuncu, Kalemkâr, Kiprit

Tüccarı, Gümüş Arayıcı, Köseleci, Lahur Şalacı, Muhafazacı, Manav, Mumcu, Nakkaş ,Toplamı : 239).

5 — MESLEK EĞİTİMİ AÇISINDAN CUMHURİYET DÖNEMİ :

1 — Türkiye Milli Eğitiminin amacı : Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 1 Mart 1923 tarihinde Büyük Millet Meclisinde söyledikleri senelik nutuklarında Cumhuriyet Milli Eğitiminin amaçlarını, metodlarını pek güzel bir biçimde saptamış ve açıklamışlardı.

«Efendiler, eğitim ve öğretimde uygulanacak metod, bilginin insan için fazla bir süs, bir baskı yahut medenî bir zevkten ziyade maddî hayatta başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanılabilir bir araç haline getirmektir...»

«Pratik ve yaygın bir eğitim için vatanın önemli merkezlerinde modern kütüphaneler, bitkiler ve hayvanlar bahçeleri, konservatuvarlar, çalışma yerleri, müzeler ve güzel sanatlar sergileri kurulması gerektiği gibi özellikle şimdiki yönetim bölümlerine göre ilçe merkezlerine kadar bütün memleketin basımevleri ile donatılması gerekir. Bütün bu güzel şeylerin biran içinde meydana getirilmesi mümkün olmamakla beraber olabildiği kadar az zaman içinde bu sonuçların alınması önemle istenmeye değer...»

«Efendiler, memleket çocuklarının beraberce ve eşit olarak kazanmak zorunda oldukları bilgi ve teknik vardır. Yüksek meslek sahibi ve uzman olmalarının ayrılabilceği öğretim aşamalarına kadar eğitim ve öğretim birliği, toplumumuzun ilerlemesi ve yükselmesi bakımından önemlidir...»

Başbakan İsmet Paşa da Cumhuriyet Halk Partisinin 1927 Genel Kongresi sonunda okudukları bildiride şu vaatlerde bulunuyorlardı :

«Eğitim ve öğretimin, milli, lâıyk ve tek okul temeline dayalı olması amacımızdır. Bu yoldan eğitimde amacımız, Türk toplumunun uygarlık ve sosyal değerlerini yükseltecek ve ekonomik gücünü artıracak vatandaşlar yetiştirmektir.»

«İlkokulu bitiren vatan çocuklarının türlü yetenekleri geliştirilebilmeli ve onların maddî veya manevî alanda üretici olabilmeleri sağlanmalıdır. Onun için genel öğretim kurumları yanında meslek okullarını geliştirmek eğitim politikamızın ana davalarındandır. İlk öğretim yapmamış gençlere her vatandaş için gerekli olan bilgiyi boş zamanlarda Halk Okullarında vermeğe çalışmak ve değişik ekonomik işler gören vatandaşların üretim güçlerini artıracak meslek kursları açmak eğitim programımızın temelidir.»

«Üniversitemizi ve yüksek okullarımızı memleketin ilim ve yüksek teknik adamlarına olan büyük ihtiyacımızı sağlayacak biçimde yeniden düzenlemek ve ilim adamlarımıza lâıyk oldukları geleceği ve güveni hazırlamak temel ilkelerimizdendir.»

Cumhuriyet Devlet adamlarının eğitim politikasına değinen görüşlerini yukarıdaki özlü, kusursuz, ülkücü cümlelerde gördük. Şimdi bu amaçlara doğru gidilmek için harcanan çabaların meslek eğitime ve meslek okulları örgütüne ilişkin bölümlerini ve Cumhuriyet döneminin altı yıllık Millî Eğitim çalışmalarının bir tablosunu inceleyelim :

2 — Yabancı uzmanlara göre meslek eğitimi : Cumhuriyet Millî Eğitim Bakanlığı modern bir eğitim düzeni kurabilmek için dünyaca tanınmış pedagoğlardan Amerikalı J. Dewey'i Türkiye'ye getirterek, ondan eğitim işlerimize ilişkin değerli raporlar aldı (1925). Bu raporlar Millî Eğitim Bakanlığı Dergisinde yayımlanmıştır. Dewey'in raporlarında meslek eğitime değinen en önemli sorunlar şunlardır :

a) Gençlerin yetenek ve gereksinmelerine göre meslek seçmenleri için kurulacak meslek orta okulları, değişik kesimlerin koşullarına göre ticarî,

ziraî meslek kursları ve 8-10 yaşındaki çocuklar için meslek dersi programları hazırlama gibi sorunlarıyla uğraşmak için Bakanlıkta bir bölüm kurulması gerekir.

b) Sanayide kullanılan başlıca araç ve makinelerin örneklerini halka ve okullara göstermek üzere gezici sergiler açılması.

c) Tarımın gelişmesinde, çiftçi kooperasyonlarında okulların rolleri konusu ile uğraşmak ve köy okullarını bu amaçlara göre düzenlemek için çalışacak bir komisyon gereklidir.

Prof. Dewey, ikinci ve ayrıntılı raporunda Türkiye eğitiminin amaçlarını açıklarken :

«Bu amaç Türkiye'nin uygar uluslar arasında güvenilir bir üye olarak canlı, bağımsız ve lâ-yik bir Cumhuriyet halinde gelişmesidir. Bu amacı elde etmek üzere okulların ulus bireylerine şunları sağlaması gerektir» diyordu :

1 — Doğru ve politik alışkanlıklar ve fikirler vermesi, 2) Onlarda türlü biçimlerde ekonomik ve ticaret yetenekleri geliştirmesi, 3) Erkek ve kadını ulusal egemenliğe, iktisaden kendi kendisini yönetmeye ve sanatça ileriye götürecektir, yani onları girişimlere ve yeni buluşlara, özgür yargılara, bilimsel nitelikte düşünmeğe ve kamu yararı için sosyal koşullara uygun işbirliğine alıştıracak fikrî ve ahlâkî karakterin çizgi ve eğilimlerini kendilerinde geliştirmesi gereklidir.

Bu amaçları gerçekleştirmek için sadece bazı liderler yetiştirmek yeterli değildir. Vatandaşların tümü, memleketin siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmesine katılabilecek ölçüde eğitim almalıdır.»

Dewey'in raporunda meslek okullarına ve meslek eğitimine ilişkin şu görüşler de önemlidir :

1 — «Okullarda köylülerin ve çiftçilerin ilgi ve gereksinmelerine özel bir önem verilmeden öğretimin

yaygınlaşması ve zorunlu kılınması sosyal çelişkiler doğuracak olağanüstü bir durum ortaya koyar. Köylülerle çiftçilerin gereksinimleri ayrıca düşünülmeden geliştirilecek bir eğitim sistemi lafçı ve gerici olur. Ve genç kuşağın herhangi diğer bir meslekte başarılarını sağlamamakla beraber onları köy hayatından kolaylıkla uzaklaştırır.

Bundan başka Türkiye'de ulusal refahın gelişimi tarım çalışmalarının düzeltilmesi ile sıkı bir biçimde ilgilidir. Bu bakımdan Türkiye eğitimi için en baş sorun, derslerinin konuları köy hayatına iyice bağlı olacak bir tür ilk ve orta okullar kurulmasıdır.»

2 — Ortaokullar, yetenekli ve derin istek sahibi gençlerin yüksek okullara girmesini sağlayacak geniş yöntemler almakla birlikte herşeyden önce çocukların doğrudan doğruya yaşama koşullarına uyacak programlar ve öğretim metodları içermelidir.

«Ortaokulların niteliklerinde Ziraat, ticaret, sanayi olmak üzere çok ayrıcalıklar bulunmalıdır.»

3 — Kusursuz ve bilimsel bir metodla (teknik) adamların ve mühendislerin yetiştirilmesi hiç kusursuz Türkiye'nin en büyük gereksinmelerinden biridir.»

Türkiye taşıma araçları ve sanayiinin ilerlemesi için bu işleri yönetecek ve denetim altında bulunduracak yeterince vatandaş yetiştirecek olursa bu gibi işlerin gelişmesi için yabancı ülkelerden borç almakta zorluk ve sakınca çok azalır.

Birinci derecede kusursuz bir (Teknoloji) okulu (Teknik Yüksek Okulu) açmak ve bir kaç yıl yerli öğretmenler yerine dışardan birinci derecede yüksek öğretmenler getirmek için harcanacak parayı Türkiye, az bir sürede fazlasıyla karşılar.»

Cumhuriyet döneminde doğrudan doğruya meslek eğitimi işlerini incelemek ve bir çalışma raporu vermek üzere getirilen yabancı uzmanların birincisi

Dr. Kühne'dir. Millî Eğitim Bakanlığı bu uzmanı çağ-
daş Alman Pedagoglarından ve meslek eğitimi or-
ganizatörlerinden Profesör Kerschensteiner'in öne-
risi üzerine getirmiştir (1925). Kühne'nin raporunun
karakteristik yönleri şunlardır :

1 — Türkiye bugün, Batı Avrupa Devletlerinin
18, 19 uncu yüzyılda uyguladığı düzenlemelerden bir
bölümünü ele aldığı bir dönemde bulunuyor. Yeni
millî devletin binası için yalnız siyasal, askerî ve fik-
rî güçlerin harekete getirilmesi yeterli olmayıp bu-
nunla birlikte çağdaş bir yönetimin geliştirilmesi de
büyük bir önem taşır.

Ekonominin gelişmesi yalnız doğal koşullara,
iklimin elverişliliğine ve ulaşım durumunun iyiliğine,
toprağın ve denizin hazinelerine, tarla ve bitek top-
rakların verimliliğine, bağlı olmayıp her şeyden ön-
ce yönetimde sorumluluk alan insanlara bağlıdır

Yeni Türkiye'de güçlü bir ekonomik hayatın ge-
lişmesi için bütün koşullar vardır. İnsanları ekono-
mik etkinlikleri için eski düzende olduğundan daha
iyi bir nitelikte yetiştirmek gerekmektedir. Bunun
ne yolda yapılması gerektiğini bana verilmiş olan
görevin sınırları içinde belirtmeye çalışacağım :

a) Meslek eğitimi işlerinin gereği gibi düzen-
lenip yürütülmesi için temel eğitimin eksiksiz yay-
gınlaştırılması çok önemlidir. «Batı Avrupa uygarlı-
ğında olduğu gibi zorunlu öğretim sorununun çözüm-
lenmesi için bir kuşağın yetişmesi gerekli süreden
daha çok çalışmak zorunda olduğumuzu bilmeliyiz.»

«Meslek eğitiminde en temelli yön, ilkokul öğ-
retmenlerinin pratik yaşam koşullarını iyi kavrama-
ları ve öğrencilerini doğru bir meslek anlayışı ile
yetiştirmeleridir.»

b) «İlk ve orta okullar için ilerdeki gelişmeleri
sağlamağa elverişli olan temelli bir sistem bulunma-
sına karşılık meslek ve uzmanlık okulları için böyle
bir temel düzen kurulmamıştır.»

«Çırak yetiştirmek üzere bir öğretim görme süresinin konulması Türkiye'de kolay kolay uygulanamaz. Çünkü bu konuda gerekli olan ustalar yoktur. El zanaatları örgütlü olmadığı gibi gelenek ve göreneklerin bağlayıcı gücü de yoktur. Fakat kamu kuruluşları, özellikle Devlet Demiryolları, ordu ve deniz güçleri gerekli uzman işçileri bir ölçüde olsun sağlamak üzere öğretim atölyelerini genişletebilirler. «...Türkiye'nin bugünkü yapım programına göre yılda 700 kilometre demiryolu döşeyebileceği için yıllık 10.000 kalifiye işçiye ihtiyaç vardır.» «Sanat okulları konusundaki hükümlerin değiştirilmesi önerilmeğe değer.» «Hiçbir kullanma olanağı bulunmayan alıştırma çalışmalarının çok azaltılarak buna karşılık alabildiğine geniş ölçüde üretici çalışmalara yer verilmesi el zanaatları okullarının verimliliği bakımından çok önemlidir.» «Mesleklerinde çalışan el zanaatkârları için kurslar açılması da önerilmeğe değer.»

c) «El işlerini kontrol etmekle yetkili olan ve teknik plânları ve resimleri yapmayı anlayan teknisyenler yetiştirmek için, pek az olanak vardır.»

«Türkiye'de yalnız kalifiye işçi değil, belki büro ve işletme işlerinde orta teknik görevlere de eleman yetiştiren bir makine yapım okulu noksandır. Böyle bir okula hiç kuşkusuz gereksinme vardır.»

«Özellikle önemli olan örme sanayii için meslek okulları görmedim.»

«Süsleme sanatları eğitimi için hiçbir kuruluş olmaması da düşündürücüdür.»

«İstanbul'daki Mühendis Yüksek Okulu şimdiye kadar yalnız bir fakülte olup... Bu yüksek okulun Batı Avrupadaki örneğine göre bir yüksek teknik okuluna dönüştürülmesi için milyonlarca mark ve yabancı uzmanların sağlanması gerekir.»

d) «Bir ticarethanede ticareti pratik olarak öğ-

renen ve ayrıca haftada sekiz saat esaslı bir ticaret eğitimi gören çıraklara özgü okullar hiç yoktur». «Ticaret okullarının gelişmesi herşeyden önce öğretmen sorununun doğru bir yönde çözümüne bağlıdır»

e) «Ev idaresi öğretimi için hiçbir ilgi ve özen gösterilmemiştir». «Genç kızların şimdiye kadar olduğundan çok daha geniş ölçüde bir kazanç hayatına atılması beklenebilir. Herşeyden önce geleceğin ev kadınları ve anneler dahi başka bir öğretim istemektedirler.»

f) «Meslek okulları işlerinin düzenlenmesi için en doğru yönetim biçimi bulmak büyük bir önem taşımaktadır. Şimdiye kadar bu yolda hiçbir plân yapılmamıştır.»

«İlgili bakanlıkların kendi alanlarındaki uzmanlık okullarının gelişmeleriyle çok yakından ilgilenmeleri gerekir.» «Almanya'da ve öteki ülkelerde yapılan deneylere göre meslek okulları için merkezci-lik yöntemini önermek doğru değildir. Sanat okulları, nitelikleri bakımından yerel ve ekonomik koşulları geniş ölçüde dikkate alınmalıdır. Bunun için okulların bulunduğu kentlerin etkili olarak okulların giderlerine katılmaları uygun olur. Bundan dolayı genellikle illerin, meslek okulları işlerinin destekleyicisi olması haklı bir istek olsa gerektir. Yapı okulu, Makine Yapım okulları, dokuma okulları ve adalet meslek okulları söz konusu olduğunda bunların doğrudan doğruya bakanlıklar tarafından yönetilmesi, uygun olur. Bundan başka Milli Eğitim Bakanlığına yardım yapılması konusunda belli direktifler vermesi ve öğretmenlerin yetiştirilmesi ve meslek çevresi içinde görüşmeler yapması için gerekli yöntemlerin alınması yerinde olur. Böyle görüşmeler yapılmazsa meslek okulları işlerinde, ekonomik olaylar ve politikasının isteğine uygun hızlı bir gelişme sağlanamaz.»

Dr. Kühne'den sonra meslek okulları durumunu incelemek üzere Belçikalı Prof. O. Buyse Türkiye'ye çağırılmıştır. Verdiği raporlar Milli Eğitim Bakanlığı Mecmuasının 13-14 sayılarında çıkmıştır.

Buyse, memleket içinde bir kaç ay süren bir inceleme gezisi yaptıktan sonra, yerel koşulları da dikkate alarak Ankara, Adana, Mersin, Aydın, İzmir, İstanbul gibi ekonomik bölgelerin özelliklerine göre raporlar yazmış ve o bölgelerde açılacak meslek okullarıyla, kursların programlarını da yapmıştır.

O. Buyse'in raporlarında yerel incelemeler yapmış olmasına karşın bu işlerin tümünün kolayca yapılacağı gösteren bir karakter vardır. Nitekim kendisi de bu görüşü şöyle açıklar : «Kurulması öngörülen okullar ve örgütler, çağdaş emeğin her aşamasında zorunlu olan bilgilerin tümünü öğretecek ve uygulama alanına koyacaktır. Memleketin merkez, kuzey, güney ve doğusunda açılacak teknik ve meslek okulları, sanayiın arkasında değil, önünde yürüyüp öncülük edebilecek usta ve uzmanlar yetiştirecektir. Bunlar İsmet Paşa'nın dedikleri gibi, «Türk Milletinin emek ve üretim yeteneğini en yüksek kerteğe çıkarmaya olumlu bir biçimde hizmet edeceklerdir.»

Bu ideal işlerin uygulama alanına kolayca geçebileceğine inanan Prof. O. Buyse Ankara'da da bir (Gazi Mustafa Kemal İş Üniversitesi) kurulmasını önerilerinin ön plânına koymuştur. Düşündüğü iş üniversitesi şu fakülteleri içeren büyük bir kuruluş olacaktır :

- 1 — Taşçılık, Duvarcılık, Betonculuk.
- 2 — Ağaç işleri, Marangozluk, Çatıcılık, Mobilyacılık.
- 3 — Maden Sanayi, Demircilik, Tesviyecilik,

Tornacılık, Dökümcülük, Kaynakçılık, Bina Çilingirliği.

4 — Evlerin sağlık işleri, kurşun boruculuk, tenekencilik, gaz araçları.

5 — Elektrikçilik.

6 — Süsleme sanayii.

Teknisyen yetiştirecek sınıflar. Bu sınıflar da şu bölümleri içerecektir :

1 — Bayındırlık ve yol yapımı.

2 — Elektrikçiler.

3 — Ziraat makinaları yapımı, makina ressamlığı ve kondöktörlüğü şubesi.

4 — Giyim kuşam (konfeksiyon uzmanları)

5 — Süsleme sanayii.

6 — Öğretmenlik.

Uzmanın Ankara'da açılmasını istediği ikinci kuruluş da Kız Enstitüsü idi. Onun plânlarına göre bu kuruluş da şöyle olacaktı :

1 — Biçki ve konfeksiyon

2 — Çamaşır ve broderi.

3 — Şapkacılık ve tuvalet levazımı, yapma çiçekler.

4 — Ticaret ve lisan

Bu bölüm ilk öğretim üzerine dayatılmış bulunacaktı. Onun üstünde iki senelik yüksek bir öğretim süresinde de şu meslekler öğretilicekti :

1 — Kadın sanatları (Konfeksiyon, çamaşır, şapkacılık vb.)

2 — Ticaret ve yazışma, ticaret bölümü, yazışma ve haberleşme bölümü.

3 — Kız meslek okullarına öğretmen yetiştirme.

4 — Sosyal yardım, çocuk bakımı, hayır kuruluşları, fabrikaların sağlık durumlarını denetleme.

5 — Ziyaretçi hastabakıcılar, evlerine hasta alan hastabakıcılar.

Buyse'in ilginç önerilerinden biri de İzmir ova-

larında kurulacak ve Ankara'daki iş üniversitesinin bir eşi olacak olan büyük kimya sanayii ve iplik - dokuma okulu da :

1 — Bütün yağlar ve bunlardan çıkan sabun, gliserin sanayii.

2 — Besin maddeleri sanayii, alkol, konserve vb. sanayii.

3 — Deri sanayii.

4 — İpek ve dokuma sanayii ile ilgili meslekler öğretilecektir.

Bu büyük projeler arasında Buyse'in bir de gündüz, gece meslek dersleri kursları önerisi vardır ki, onları da incelemek pek yararlı olurdu. Fakat bu kitap bu kadar ayrıntılara geçmeye elverişli olmadığı için vazgeçilmiştir.

3 — Meslek Okullarımızın durumu : Meslek öğretim işlerine ilişkin yabancı uzmanlar tarafından verilen raporların en önemli yönlerini gördük. Şimdi bu önerilerden ne ölçüde yararlanılabildiğini de inceleyelim. Bizde bu konuda en iyi bilgiyi verecek olan belge, Millî Eğitim Bakanlığı Meslek ve Teknik Öğretim örgütünde sorumlu Nadir beyefendinin 1930 Sanayi Kongresine verdikleri rapordur. Bu rapor meslek öğretimi için 1924 tarihinden 1930 tarihine kadar Devletçe 3.575.342 Lira harcandıktan sonra bu alanda daha neler yapılacağını ve önceden neler yapılmış olduğunu da gösterecek niteliktedir. En önemli yönleri :

«Sanat Okullarımızda hâlâ süregelen ve hükümetçe temelden değiştirilmesi ve iyileştirilmesi düşünülen iki önemli kusur vardır ki, bu okullardan yararlanmayı hemen sığara indirmiştir :

1 — Bu okullara ancak fakir, iyi beslenmemiş, çoklukla zekâ ve yetenek bakımından çok geri çocuklar gönderilmiş ve burjuva sınıfı ile hali vakti yerinde işçi ve esnaf sınıfınca beğenilmemiş ve ço-

cuk gönderilmemiştir. Buna göre sanat okulları ancak çok yoksul, kimsesiz ve zorunluk yüzünden okula gönderilen çocukları barındırabilmiş ve memlekete sağladığı yarar pek sınırlı olmuştur.

2 — Sanat okullarının verimini ve memlekete yararını engelleyen öteki neden, hayatta yararlı pek az şey okutulması ve okutulan, öğretilen bilginin de yanlış ve yetersiz metodlarla ve sanatı, sanat öğretmesini az bilen öğretmen ve ustalar tarafından okutulmasıdır.

Nadir beyefendinin raporunda sanayiın Avrupa ve Amerika'daki durumunu gösteren ilginç bilgilere değinmek istemiyorum. Yalnız bu bilgiler de meslek eğitimi örgütünde sorumlu ve görevli bir kişinin sözleri olarak incelenmesi gereklidir.

Nadir beyefendinin raporlarının son bölümü meslek okullarında ne biçimde düzenleme yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu arada 1930 yılına kadar bu işte yapılan hatalar da (sözgelişi Avrupa'dan getirilen öğretmenler sorunu gibi) gösterilmektedir :

a) «İlk düşündüğümüz şey memleketimizde süregelen çok kusurlu, hatta yayılması zararlı sanat düzenini çağdaş hale getirmek için, bizde ustası olmayan sanatlara Avrupa veya Amerika'dan uzmanlar getirmektir. Uzman seçiminde çok titiz ve dikkatli davranarak bazan olduğu gibi işe yaramaz adamla değil, olanların en iyilerini getirmek amacımız olmalıdır.

b) İkinci nokta, programları değiştirerek çocuklarımıza özel bir sanat göstermek, fakat onu batı memleketlerinde yürütülen en uygun biçimde vermektir. Örneğin marangozluk öğrenen bir öğrenciye ne olur ne olmaz belki gerekir diye bir de dizel motörü öğretmeye kalkışmıyacağız.

c) Üçüncü nokta, öğrenciye sanat öğretimi

için gerekli olan eğitimi ve duyguyu vermek. İyi resim, iyi ölçü, iyi işçilik gibi esaslara bir de sanat doğruluğu, sanat aşkı ilâve edilmek lâzımdır.

d) Dördüncü nokta, öğrenciyi yetenekli ise her sınıftan ve hatta daha yukarı sınıftan seçerek, sanatın utanılacak, âdi bir meslek değil, kişi ve memleket için çok yararlı ve onur verici, sosyal görünüş bakımından bir banka memurluğu, bir orta tüccarlık düzeyinde bir meslek olduğu inancını vermek ve bunun gerektirdiği kolaylık ve onur verici etkileri hazırlamaktır.

e) Okullarımızın donatımını, öğretim araçları gereksinimini karşılayacak ölçüye getirmek, eksik olan kitapları öğretim metodlarına uygun olarak hazırlamak ele alınması gerekli bir iştir.

f) Amerikalılar, bütün okullarında uygulanan spor, sağlık ve temizlik gibi konulara sanat okulları için büyük bir önem vermektedir. Biz de bunu önemle uygulamaya çalışacağız.

g) Sanat okullarımızın iyi yetişmiş son sınıf öğrencisiyle çıkışlılarından önemli bir bölümünü okulun bir ticarethane düzeninde işleyecek atölyelerinde çalıştırarak hem iyi iş çıkarmak, hem de yetişecek öğrenciyi hayatta sanat çalışmalarına ve ticaret fikirlerine alıştırmak amacına yönelmiş bulunuyoruz.

h) Sanat okullarında ilerde öğretmen olabilmek için Avrupa'nın ünlü okullarına gönderilmiş 63 öğrenci vardır ki, bunların da döndüklerinde okullarımızın öğretici gücü çoğalmış ve yabancı uzmanlardan beklediğimiz yararlar önemli ölçüde artmış olacaktır.

i) Sanat okullarımızın öğrettiği sanatları çevrenin ve ihtiyacın önceliğine göre uygulamayı da düşünüyoruz (1930 Sanayi Kongresi, Raporlar, Tutanaklar M.İ. ve T.C.)

Nadir beyefendinin raporunda değinilmeyen yön-

leri içinde bulunduğumuz gerçek durumdan öğrenmek mümkün ve kolay olduğu için burada söz konusu etmekten vazgeçilmiştir. Raporda sanayi okulları düzeltilmesine ilişkin fikirleri, daha önce okuduğumuz uzmanların fikirleri ile karşılaştırmayı da okuyuculara bırakıyorum.

Sanat Okullarımıza özgü şu hüküm de pek önemlidir :

«Temelleri Mithat Paşa'nın eliyle atılmış ve o zaman yapılmış olan sanat okullarımız, itiraf etmeli ki, ulusumuzun hiçbir zaman sanat ihtiyaç ve gerekleriyle günün gerek ve ihtiyaçlarına uygun bir hale getirilememiştir...

Sanat okulları geçmiştense nasıl gelmişse gelmiş, harcanan milyonlar ulusa yararlı sonuç vermemişlerse onu da diğerleri gibi haliyle bırakarak, biz, yaratmağa karar verdiğimiz türlü büyük sanatlarımızla uyarlı, günün gerek ve ihtiyaçlarına uygun, devletin denetim ve yönetimi altında sanat okullarını yeniden yaratmağa, açık olanlarını da o hale getirme zorundayız.» (Hakimiyeti Milliye, 1 Mart 1933, Kastamonu Milletvekili Tahsin).

Burada meslek eğitimi konusu ile uğraşan Millî Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişlerinden Hilmi beyefendinin değerli araştırmalarını da hatırlatmayı yararlı buldum. Hilmi beyefendinin raporları Millî Eğitim Bakanlığı Mecmualarında yayımlanmıştır.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin sanayi ve ziraat kongreleri adı altında yoğunlaştırdığı çalışmalarını beğeni ile anlatmak yerinde olur. Çalışmalar bütün ayrıntıları ile kongre tutanaklarında yayımlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığında başka bakanlıkların emrinde bulunan meslek eğitimi kurumlarını incelemek de pek yararlı olurdu. Fakat buna kitabın hac-

mi elverişli olmadığı için bunlarla ilgili bilgileri yazık ki verememek zorunluğuna karşısında kaldık. İlerde bu kitabı daha geniş bir biçimde tekrar bastırmak olanak ve fırsatı bulunursa söz konusu kurumlara ilişkin bilgiler de verilecektir. Şimdilik yalnız genel durumları gösterilmiştir.

Yine burada, zevkle bir yönü belirtmek yerinde olacaktır. O da, idealist Cumhuriyet Hükûmetinin gerek genel öğretime ve gerek meslek öğretimine -memleketin malî gücüne göre- büyük ölçüde bir ödenek vermiş olmasıdır. Aşağıdaki çizelgeler bu durumu ayrıntıları ile ve rakamlarla gösterecek niteliktedir. Gelecek kuşaklara bile kusursuz bir ideal ve enerji örneği olabilecek bu parayı sistemle ve programla harcamış olsaydık acaba daha güzel sonuçlar alamaz mı idik? sorusunu da hatırlamamanın olanağı yoktur. Aslında bu noktaya dikkat edilmesi gerektiğini, Cumhuriyetin kurucusu, daha çok önceden hatırlatmışlardı.

Şimdi, ileriye pek mükemmel gören Büyük Gazi'nin Millî Devletin kuruluşunun ikinci yılı sonunda Büyük Millet Meclisine, geçen yıl hesabını verirken millî yönetimin Millî Eğitim ilkelerine ve bunlara verilen önemi belirten sözlerine dikkatle bakalım :

«Hükûmetin en bereketli ve en önemli görevi Millî Eğitim işleridir. Bunda başarılı olabilmek için öyle bir program izlemek zorundayız ki, o program milletimizin bugünkü durumu ile, sosyal, hayatî ihtiyacı ile, çevrenin koşulları ile ve çağın gerekleriyle tam orantılı ve uyumlu olsun. Bunun için büyük ve fakat hayalî, karışık önerilerden sıyrılarak görüldüğü üzere bakmak ve elle değinmek gerekir.

«Bir taraftan cahilliği yenmeye uğraşırken, öte taraftan da memleket evlâdına sosyal ve ekonomik hayatta çalışarak etkili ve yararlı olabilmek için zo-

runlu olan temel bilgileri pratik bir biçimde vermek metodu eğitimin amacı olmalıdır.»

«Efendiler; uygar ve çağdaş bir toplumun bilim ve eğitim yolunda yalnız bu kadarla yetinemeyeceği kuşkusuzdur. Milli bilincin gelişimi ve bu yoldan lâ-yık olduğu uygarlık aşamasına yükselmesi, doğal olarak yüksek meslek adamlarını yetiştirmekle ve milli kültürümüzü yükseltmekle olur» (Tarih C. IV. T.T.T. C. neşriyatından).

Cumhuriyet dönemi genel eğitiminin başarıları en iyi bir biçimde Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin yayınladığı tarihlerin dördüncü cildinde yazılıdır. Burada yalnız Cumhuriyet dönemi eğitiminin altı yıllık okul, öğretmen, öğrenci durumunu gösteren bir çizelge ile, bu altı yıl içinde genel eğitime Devlet tarafından harcanan parayı gösteren başka bir çizelge gözden geçirilecektir. Bu arada meslek okullarının genel durumları da öğrenilebilir.

TÜSTAV

Not: Yukarıda sözü geçen çizelge kitabın sonuna eklenmiştir.

İŞ VE MESLEK EĞİTİMİNİN AMACI VE NİTELİĞİ

1) Genel Görüşler :

a) **Amacı ve Niteliği :** İş ve meslek eğitiminin amacı, anlamı, görevi ve örgütü meslek fikrinden çıkarılarak geliştirilmek zorunludur. Bugün meslek denilince, bir insanın bir mesleği yapabilecek yaşa geldiği andan başlayarak, yaşamı süresince, belli bir işi kendisine çalışma alanı yaparak toplum içinde iş yapmasını ve bu yoldan kendi ilgi ve yeteneklerini geliştirerek, kişiliğini yüceltmesini ve yaşayabilmesi için gerekli değerleri kazanmasını anlarız. Şu kısa deyimden de anlaşılacağı gibi, meslek kavramı karmaşık bir anlam, büyük bir önem ve genişlik kazanmıştır; belli bir mesleğe yetenek, meslek eğitimi almak, meslekten zevk duymak gibi kişilikle ilgili öğeler, ekonomik sistemde, devlet hayatında, zihinsel ve ahlâksal kültür alanında belli bir mesleğin önem ve değerleri, değişik meslek adamlarının oluşturdukları meslek dernekleri, tröstler, karteller, ticaret ve sanayi odaları, meslek gruplarının hakları, toplum yaşamına etkileri gibi bir çok olaylar top-

lumsal olaylarla ve tümüyle somut zihinsel anlamlar taşıyan öteki olaylarla ilgilidir ve bütün bu olaylar, kendisine bir meslek seçmek zorunda bulunan, hattâ seçmiş olan bireyin üzerine değişik etkiler yaparlar. Bugünkü meslek fikrinin özünü bir yandan iş, başka bir yandan da bireyin işe karşı aldığı kişisel durumu belli eder. A. Fischer'in görüşüne göre : Gerçek odur ki, insan her an her gelişme aşamasında bulunduğu dönemlerde işi bir zorunluk ve bir gereksinme olarak duymuştur. «Psikolojik bakımdan düşünülünce görülür ki, insan; uğraşacağına, didişeceği umursamaz bir durum alarak, yorulmayarak tatsızlıklarla karşılaşmıyarak, hayatî zevklerinden yararlanmaya daha çok eğilimlidir. O, hayatını sürdürebilmek için, plânlı bir biçimde iş yaparak, doğanın verdiği ürünleri toplamak, değerlendirmek ve para kazanmak gibi doğal ve toplumsal zorunluklar karşısında kalmamış olsaydı, hiç kuşkusuz hayatını rahat ve zevkli bir rüya gibi geçirmeyi yeğ tutardı. Bununla birlikte her insan, böyle bir görüşle, kendi hayatının pek az bir anında da olsa bir süre iş yapmaksızın rahat etmek ister. Nitekim cennetin niteliklerinden söz edilirken orada bir de «iş ve güç» olmaması anlatılır. İnsanlar da böyle bir hayatı ideal olarak benimserler.

Bu anlayışın karşısı başka bir güçlü görüşün varlığını da unutmamak gereklidir. Ve bu ikinci görüş daha doğal gibidir. Çünkü bu anlayışa göre de insan, daima çalışarak bütün zihin ve beden güçlerini geliştirerek kendisini sevindirici bir mutluluğa kavuşur. O; iş, oyun, spor, oyalanmak amacı ile yahut bir amacı gerçekleştirmek dileğiyle iş yaparak doğaya, başka insanlara egemenlik sağlar; yaratıcı iş meydana getirerek kişiliğini geliştirmek ve insanlığın yücelmesine hizmet etmek zevkini tadar.

Bu görüşü pekiştirici ve açıklayıcı örneklerle dolu, Fransız bilgini Prof. Papillaut tarafından yazılmış «Doğal Zevklerden Manevî kişiliğe doğru» adındaki pek değerli bir yapıtı, Antropoloji uzmanı Doktor Şevket Aziz Bf. dilimize çevirerek, Türk Antropoloji Dergisinde yayımlamaktadır. Çok bilgince yazılmış olan ve çok güzel bir dille çevrilmekte bulunan bu yapıtın yazık ki -tümü çevrilmediği için- buraya önemli bölümünü olsun alıp koyamadım. Okuyuculara değerli yapıtı okumalarını önermekle yetiniyorum.

Görülüyor ki, bu konuya ilişkin birbirine karşı iki görüş bulunmaktadır. İkinci görüşün birinciden çok daha güçlü olduğunu tekrar etmek zorunluğu vardır. Çünkü ilkel toplumlarda olduğu gibi, işten beklenen sadece maddî hayatı sağlamak olsaydı bugünkü insanlık gelişimine tanık olamazdık. Özellikle günümüzde, iş yalnız kişisel ve maddî yaşamı sürdürmek için yapılan bir çalışma biçiminden çıktı; iş, insanlığa değerler kazandırmaya yarayan bir uğraşı haline geldi. Onun içindir ki, iş ve meslek, insanlık amaçlarına yönelik kutsal bir uğraşı oldu. İşin bu hale gelmesine muhakkak ki insanlık tarihinin ilk çağlarında Mitolojinin ve dinin çok etkileri oldu. Çünkü kültür tarihi olayları arasında insanlığı yararlandırma amacı ile yapılan en büyük ölçüdeki çalışmaları ve bu çalışmalardan doğan değerleri, din meslek fikrinin bu dinsel nitelikteki kökünü toplumlarda bile hâlâ görmekteyiz. Dinlerin gelişmesinden ve devlet örgütünün genişlemesinden sonra ortaya çıkan sosyal ve siyasal meslekler, uzun yıllarla anlatılabilecek tarihleriyle, insanlar üzerine değişik etkiler yaparak, iş ve mesleğin bir yandan sosyal ve insancıl bir nitelik kazanmasına, öte yandan da kimi mesleklere girebilmenin ancak ve tümenden kişisel rastlantıya bağlı olduğu hakkında oldukça

geniş bir kanı uyandırmıştır. Ve uzun süre insanlar bir mesleği seçmek için uğraşacakları, kendilerini o mesleğe hazırlayacakları yerde kaderin kendilerini sürüklediği işe katlanmaya razı olmuşlardır. Ancak yüksek kültür hayatına kavuşabilen toplumlardır ki, dinsel, geleneksel, sosyal nitelikteki bu mistik inansa tutsak olmıyarak, bir insanın kişiliğine uygun bir mesleği seçebilmesine yardım edecek örgütleri kurup o mesleğe, gerçekten ve doğuştan en elverişli insanı getirmek yollarını bulmuşlardır. Bundan sonradır ki, bireyler kendi kişiliklerinin özelliklerine uygun mesleği bulmak olanaklarını kısmen olsun elde etmeye başlamıştır. Bu örgütleri yapamıyan milletlerde, meslek seçimi sorunu, bilinçsiz bir yönde ve kaderin sürüklemesine bağlı olarak kalmıştır

Bu konuda şimdiye kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi, meslek eğitiminin konu ve görevi eski zamanlardaki biçimde ve geleneksel bir yönde kalamazdı. Onun daha geniş ve derin bir anlam kazanması zorunluğu vardı. Bugün meslek kavramı en dar anlamıyla alındığı zaman bile, bilime, tekniğe, özel öğretime, üzerinde uzmanlığa varılan bir becerikliğe, zaman zaman değişen türlü meslek çalışmalarına, özetle -geniş anlamıyla düşünülünce- eğitsel bir çalışma gerektir. Bu görevleri yapmak bile -pedagojik açıdan bakılınca- sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Günümüzün yaşam ilişkileri ve ölçüleri düşünülünce tek tek zanaatlara özgü işlerin bile lonca dönemindeki işler gibi biçimleri belli, sınırları çizilip saptanmış işler olmadıkları, derhal anlaşılır. Örneğin; eski dönemlere oranla bugün bir demircinin bir çok şeyleri bilmesi, anlaması ve yapması gerektiği açıktır. Değişik avandalık ve makinelerden yararlanabilmek gibi. Marangoz, dülgere, duvarcı ve öteki meslek sahipleri de tıpkı onun gibidir. Bir tüccarın, bir rençberin, orta bir teknis-

yenin, herhangi bir işte çalışan bir memurun, sosyal işlerle uğraşan bir memurun, işleri de alanları bakımından genişlemiş, güçleşmiş bir haldedir. Sonuç bütün yüksek öğretim gerektiren meslekler, büyük hızla kendilerini uzmanlığa götürerek, niteliklerini sarsan değişiklikler göstererek, bilimsel verilere dayanarak, mesleğin geliştirilmesi ve uygulanması için yardımcı araçlar bularak, işletme alanında örgüt değişikliklerine uğrayarak mesleğe hazırlanma dönemi ile meslek çalışmaları dönemi arasında olağan yarışmalar yaparak, ilerlediler, güçlü zihin koşullarına bağlanarak başarıyla yapılan meslekler haline geldiler. Bu durum dolayısıyla bir mesleği öğrenmek, eskisine oranla daha kuvvetli bir biçimde okul çalışmalarını gerektirir. Bu mesleğe hazırlanma çalışmalarını kolay metodlara bağlamayı, sonuç olarak örgütler kurmayı zorunlu kıldı; gereç ve aygıtları tanıyarak kurallar çıkarmak, eğe ve destere işleri yapmak v.b. gibi basit alıştırmalardan başlayarak kesin ve açık basit teknikleri öğrenmek, tipik görevler yapmak ve yapıtlar meydana getirmek gibi. Bütün çalışmalar aynı zamanda okumak, yazmak, iş resimlerini yapmak, zevk ve sağlamlık prensiplerinin isteklerini gözönünde tutmak, fiyat ve meslekî hesap yapabilmek becerisine bağlıdır. Bu gerçekleri gözönünde tutmaksızın -geçmişte olduğu gibi- göreneklere uyularak bir mesleğin öğrenilmesi daha uygun olacağını ve yukarıda saydığımız ilkelerin meslek eğitiminin konusu olmaması gerektiğini savunacak hiç kimse düşünülemez. Bugün dünyanın her tarafında -yeteri kadar- amatör şoförler vardır. Onlar, otomobilin ne suretle hareket ettirileceğini, makedede hangi kolları çevirince hangi viteslere basılınca ne gibi hareketler olacağını bilirler. Fakat motörün mekanizmasından, ilgili bulunduğu fizik kanunlarından haberleri bile yoktur. Ma-

kinede ufak bir bozukluk onları derhal başkalarının yardımından yararlanmaya koşturur. Bugün tıpkı bu şoförler gibi çalışan el zanaatkarlarına da usta diyemeyiz. Çünkü bir ustadan, herşeyden önce, en azından mesleğinin kurallarını ilgilendiren bilgileri ve hesapları bilmesini isteriz. Sonuç şudur ki : MESLEKİ PRATİK ÇALIŞMAYI, MESLEKİ TEORİK VE BİLİMSEL ÇABA İLE DE DESTEKLEMELERİ ZORUNLUĞU vardır. Bu teorik ve bilimsel buluşların türü ve sayısı mesleklere göre, fizik, kimya, matematik, biyoloji, sağlık bilgisi, tarih, coğrafya, sosyoloji bilgileri gibi verilere, gruplara ayrılırlar.

Kuşkusuz, bu istek sistemli bilimsel verileri anlatan bir istek değildir. Fakat bu saydığımız öğelerin her birinin sistemli bilimsel öğretimde önemli rolleri vardır. Ve en sonunda birey, bu bilgi yolu ile ki, kendi kendine düşünebilip, hareket edebilen ve sorunlarını çözümlenebilen iyi bir vatandaş haline getirilmektedir. Bir usta ancak ve yalnız bu yoldandır ki, aydın bir usta haline gelebilecektir. Hangi mesleğe girmiş bulunursa bulunsun birey, karmaşık meslekî görevlerini ancak kendi kendine çözümlenebilir. Tersine olarak o, eski yöntemi ve metodları izleyerek hem kendisi hem de bağlı olduğu toplum için zararlı bir öğe olur. Avrupa'da bir zanaat kolunun kendine özgü bir kitap koleksiyonu, basını vardır ki, bunları o meslekten olmayan yüksek öğretim yapmış kişiler bile güçlüklerle anlayıp yararlanabilirler. Mesleğin teorik temelleri, dar ve kesin biçimlere bağlı olduğu dönemlerde, o meslek için yalnız ustadan öğrenilen şeyler, amacı sağlayıcı olabiliyordu, pek az zamanlarda zorluklarla karşılaşılıyordu. 19 uncu yüzyılın başlangıcından beri bir mesleği öğrenme olayını okul çalışması ile destekleme, kısmen hazırlama, atölye ve iş yerini inceleme gereksinmesi duyuldu ve bu neden-

le ilk genel ve zorunlu öğretimin üzerine kurulan mesleki tamamlama kurslarıyla, uzmanlık okulları denilen meslek okulları kurulması zorunlu hale geldi. Gerçekten bugün bir mesleğin tamamen öğrenilebilmesi ve ona hakim olabilmek, yalnız meslekî teknikleri bilmekle olası değildir. Ulusal ekonomik kavramı içinde bütün sosyal ve ekonomik olaylar, birbiriyle öyle karışmış ve girift bir hale gelmişlerdir ki, bunlardan birine egemen olmak için behemehal ekonomik bir eğitim görmek zorunluğuyuz vardır. Onun içindir ki, zamanımızda meslekî çalışmaların özünü -hatta en dar anlamına göre- şu tür olaylar ortaya çıkarırlar: Sahip olunan mal, eşya ve kuruluşları yönetmek, örgütlemek için işletme becerisi, atölye bilgisi, ticarî bakımdan düşünülünce hesap yapmak ve defter tutmak, ödeme hesapları, aylık, haftalık ve yıllık ücret sorunları; komşu bölgelerle üretim alış veriş ilişkilerinin koşulları, pazarlar ve pazar nitelikleri, ticarî ilişkiler ve anlaşmalar, ulaştırma, kredi vb. gibi. Bugün modern denilebilecek bir çiftçi isterse küçük çiftçi olsun- 50 sene önce büyük çiftlikleri olan köylüden daha çok şeyler bilmek zorundadır. Kimyasal gübreler gibi yardımcı öğeler, toprağı verimlendirme, mekanik güçlerden yararlanma, Ziraat Bankası gibi bankalarla ilişkiler, Ziraat Borsaları, dünya ziraat piyasalarını izlemek gibi. Bağımsız küçük zanaatkarların, küçük ustanın, hatta parça ticareti yapan gezginci satıcının bile bugünkü hayatta tutunabilmesi de o kadar kolay değildir. Aylık ve işçi durumunda olanlar bile -basit bir biçimde de olsa- ekonomik hayatın genel yapısını bilmelidir ki hayatlarını yok pahasına başkalarına satarak tutsak düzeyine düşmesinler. Ancak böyle davranmak koşuluyla ki, türlü mesleklere bağlı vatandaşlar; meslekî haklarını, ekonomik varlıklarını koruma kurallarını, iş tarife ve kanunlarını, meslekî birlikler

kurma zorunluğunu gerçek bir ihtiyaç olarak göreceklendir. Böyle davranmakla da, kazancın az olduğu zamanlarda, hastalık başgösterdiğinde, bir kazaya uğranılarak sakat kalındığı anlarda, ihtiyarlık döneminde, memleketle kişisel ve genel ilgi de kesilemez. Görülüyor ki, modern ekonominin hayat koşulları, orta çağ uykusundan uyanmayı gerektirir. Köylerdeki, kentlerdeki fakirliğin, sefaletin önüne geçmenin de tek yolu budur.

Sanatta nasıl her gerecin kendisine özgü bir yanı, bir şiiri varsa, tıpkı onun gibi, ekonomide de her iş türünün, her meslek grubunun kendisini belirleyen bir özelliği, kendisine özgü bir ahlâkı, deneyleri, beceriklilikleri, erdemleri vardır. Uygarlık tarihiyle uğraşan tarihçiler pek iyi bilirler ki, eski dönemlerin iş çevreleri kendi zihinsel -ahlâksal havası içinde, basit bir biçimde olmakla beraber, anlamlı ve sağlamdı. Çırakların ve kalfaların meslek aşkı ve ahlâkı, ustaların aile çevresi denilecek yaşantısı içinde gelişıyordu ve yalnız iş hayatı içinde kalmıyordu. Genç çırağın kişisel hayatı da -atölyelerde, ticarethanelerde, evlerdeki- kendinden daha yaşlı ve tecrübeli kalfalarla ustaların yaşamı ile ilgiliydi. Tıpkı çıraklar gibi ustalar ve kalfalar da temelli bir düzene, okuldışı eğitime, aydınlatılmaya ve sorumluluklara bağlı idiler. Meslekî bir dayanışma mesleklerin bütün üyelerini birleştiriyordu. Sırf kurallarla saptanmış bir hayat düzeni bütün mesleklerin üyelerine toplum içinde onurlanabilecekleri durumları ve hakları sağlıyordu. Onlar sıkı din ve ekonomik yararları dolayısıyla içinde buldukları topluma bağlanarak tıpkı din ve meslek görevleri gibi vatandaşlığa ilişkin görevlerini de yaparak günlük hayatlarını büyük bir huzur içinde geçiriyorlardı. Bir mesleğe girmiş olmak yazılı veya geleneksel kanunlara göre hareket etmeye en önemli neden olu-

yordu. Böylece sürekli olarak meslek anlayışı ve meslek aşkı da geliyordu. Böylelikle usta okulu denilebilecek işyerleri de kurulmuştu ve bu işyerleri kendilerinden sonra hayatta iş sahibi olarak kalacak kuşakları -o dönemin koşullarına göre- özenerek yetiştiriyorlardı.

Oysa bugün sorun o kadar kolay ve basit değildir. Özellikle büyük kentlerde. Bu sözlerle iş ve ekonomi hayatındaki ahlâksal yararların, gençliği eğitici karakteri bulunmadığını anlatmak istemiyoruz. Şüphesiz meslek aşkı, bir mesleğin üyelerini bir birlerine bağlar. Bu, siyasetçilerin, tartışmalarda aynı partiden olanların birbirlerini tutmalarına benzetilebilir. Fakat iş disiplini, -bugün bile- içtenliği göz önüne alınca, parti disiplininden daha kuvvetlidir. İnsanlara işin ve mesleğin verdiği kutsallık, başarı ve sorumluluk duygularını, en radikal siyasal görüşler bile kolayca sarsamaz ve değiştiremezler. Çünkü gerçek bir işçi veya meslek adamı herşeyden önce işini iyi yapmayı ve bu yoldan hayat düzeyini yükseltmeyi düşünür. İş adamları genellikle az çalışarak çok kazanmak amacından başka, derin anlamda ahlâksal duygularla işine önem vermek, böylece başkalarına yardım etmek de ister. Bir toplumda eğer herkes az çalışıp çok kazanmak veya kötü bir oyunla büyük yararlar elde etmek hırsı gibi olumsuz davranışlar peşinde koşacak olursa o zaman toplum bireylerinin bu ahlâk dışı davranışları sürdü-rerek yaşayabilmelerine olanak kalmaz. Çünkü toplum çöküp gider.

Eğitimin mesleksel - ahlâksal yönü hiç kuşkusuz -özellikle günümüzde- bir çok karışık ve karşıt görüşlere bağlıdır. Çalışan ve bir mesleğe girmiş bulunan insanların büyük bir çoğunluğu kendilerini, hâlâ Allahın emirlerini yapmağa memur, kaderin elinde bir oyuncak, sosyal ve siyasal olaylar kar-

şısında aciz sanırlar. Bununla beraber emek, dayanma, doğruluk, sorumluluk gibi kutsal duyguların etkisinden de kendilerini kurtaramazlar. Onların karakterlerini atasözlerinden, edebiyattan, masallardan, kültür tarihine ilişkin incelemelerden anlamak da pek güç değildir: 1) Her kim ki işinde sadık olmaz insan demek ona lâyük olmaz (Ziya Paşa, Mukaddemei Harabat), 2) İşin bilen, eşin bilen, aşın bilen fakir olmaz, 3) Bugünün işini sabaha koyma, 4) Kalan işe kar yağar, 5) Emeksiz yemek olmaz vb. gibi.

İşçi bu ahlâksal fikirlerle birlikte en bağınaz evren ve hayat görüşleri ile de karşılaşır. Günün olayları, iş arkadaşları, basın, üretim ve tüketim sorunları dolayısıyla o da, sosyal politika, sigorta, sendika, grev v.b. gibi kavramları ve sonunda işçilerin bağlı oldukları siyasal partilerin dünyada ve bir toplum hayatında oynadıkları rolleri anlamaya başlar. Bugünkü karmakarışık hayat ilişki ve olayları karşısında en basit adamın bile bilinçli ve kendine hakim olabilmesi -büyük babalarımızın yüzyıllarca öğrenmeye hiç gerek görmedikleri- bir çok şeyleri bilmesine bağlıdır. Bir insanın, işinin ve mesleğinin yanında kuvvetli bir biçimde durabilmesi -aile, okul, atölye, işyeri, meslek bilgisi, sosyal yardım örgütleri, meslekî bilinçlendirme büroları gibi- bir çok kuruluşların birlikte çalışmalarına bağlıdır. Ancak bu yoldandır ki, o insanın ekonomik hayatı sağlamlasın ve muhtaç olduğu zaman yardım kurumlarından yararlanabilir. Bütün bu işleri toplu ve plânlı bir şekilde yapabilecek olan tek kuruluş, eğitimcilerin yönetimlerinde bulunacak meslek okullarıdır. Hatta bu görevlerin önemli bir bölümü de günümüzün genel eğitim işini yürüten okullarda başlatılmalıdır. Onun içindir ki, modern ekonomik hayat, pedagoji alanında büsbütün başka bir anlayış yaratmıştır. Genel

eğitim okulları bireye sadece yazmak - okumak öğreten, onun genel kültürünün yükselmesine yardım eden okullar biçiminden çıkarak ona, hayatın anlamını öğreten kuruluşlar haline gelmeye çalışmaktadırlar. Bu sözlerden -bazılarının zannetikleri gibi- eğitim kuruluşlarının yönetimini, ekonomik işlere bakanlara bırakmak gerektiği anlamı çıkarılmamalıdır. Okullardaki atölyelerin, okuma salonlarının, beden eğitimi yerlerinin, yardım sandıklarının laboratuvarların, öğrenci örgütlerinin varlık nedeni de budur ve bunlar, eğitim kavramının ne kadar yeni bir aşamaya geldiğini anlatmaya yeterlidir. Bütün bunlara karşıt sermaye ile emek, patronla işçi arasındaki korkunç çekişmeyi tarih göstermektedir. Bu çekişme ne zaman ve nasıl sona erecektir, bunlardan hangisi diğerine yenik çıkacaktır? Bu konu şimdilik bir soru işaretidir. Geriye, hayatın çelişkisiz geçen dönemlerine dönülemeyeceği için bu çekişmeye tanık olmaktadır.

İnsanları mesleklere ayırmaksızın bir hayat sürülmesi ve yönetilmesi mümkün olmadığı gibi, böyle bir yönde atılacak her adım da geriliğe ve ilkelliğe doğru gitmekten başka bir sonuç vermiyecektir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de «Kuvvet ve baskı bir şeyi çözümlemez, yalnız akıl, sabır, özveri yani eğitim her şeyi yoluna koyar» İşçiler güçlü bir tepki ile dünyaya yeni bir düzen vererek, birdenbire ve derhal büyük başarılar elde etmek istedikleri zaman da aldanırlar. Çünkü onlar, ekonomik mekanizmaya egemen de olsalar, herhangi bir biçimde gene çalışmak zorundadırlar. Ve o zaman yapmakla yükümlü olacakları işler bugünkünden ne başka türlü olacaktır, ne de daha az. Büyük ölçüdeki değerleri tek başlarına elde etmek peşinde koşanlar ve bunda geçici bir zaman için başarılı olanlar da kuvvet ve baskı ile başkalarını tutsak gibi çalıştırarak

uzun süre böyle bir hayatı yaşamak istedikleri zaman tıpkı işçiler gibi aldanırlar. Hayat bir bölüm insanlara, kardeşlerinden bir hayvan sürüsü gibi yararlanana uzun süre olanak tanımaz. Tarih bu görüşü doğrulayıcı olaylar koleksiyonudur. Bu bakımdandır ki, günümüzde eğitim meselesi ve işi de pek karışık, yorucu ve üzücü bir duruma gelmiştir. Özellikle meslek eğitimi işleri.

Yukarıda düşünülen genişlikte bir meslek eğitimi pek yerinde olarak yalnız gençlik dönemine özgü değildir. Alışılmış terimlerle anlatılmak gerekirse, o, genel eğitimin bir parçasıdır. Daha geniş ve doğru söylemek istenilirse, eğitimin bütün örgüt ve uygulamaları insanların meslek özgürlükleri ile meslek eğitimi kavramı arasındaki ayrılıklar veya karşılıklar teoride ve havada kalır. Gerçekte ve reel hayatta böyle bir ayrılık yoktur. Bazı görüşlere göre eğitim çalışmaları, mesleksi ve genel nitelikte eğitim diye ikiye ayrılır. Nitekim onun için de bu kitapta şu tümeceye gelinceye kadar bu biçim sözler geçmemiştir. Halbuki soyut ve genel nitelikte bir eğitim yoktur. Onun niteliği, türü ve derecesi her zaman ve yalnız bireylerin uzmanlık ve meslek güçlerinde yansımaktadır. Meslek ve iş, eğitimin bir sonucu olarak alınınca bir insanın yeteneklerini belli alanlarda kullandığını anlarız. Bugün eğitimin en önemli görevlerinden biri; ekonomik ve sosyal hayatın çemberiyle çevrilmiş olan insanla iş ve meslek kaderlerini yeniden birleştirmek olmalıdır.

b) Meslek eğitimi zamanı : Meslek eğitimi almanın zamanı, bireyin mesleki öğrenmeye elverişli olarak gelişen ruhsal aşamalarına bağlıdır. Bununla birlikte yüksek uygarlığa kavuşabilen uluslarda gençlik eğitiminde olduğu gibi meslek eğitimi de yeniden düzenlenmiştir.

Bireyler, değişik yaşlarda -beden, ruh ve zihin

bakımından gelişerek- bir mesleğe hazırlanma döneminin alıştırmalarını yapabilecek bir hale gelirler. Bir mesleği öğrenmeye yetenekli bir hale gelmek, bireyin ruhsal -fiziksel genel gelişmesine bağlı olduğu gibi, o meslek türüne, derecesine ve yüksekliğine de bağlıdır. Bununla birlikte şimdiye kadar yapılan araştırmalara göre gerçek meslek yaşı gereksemeler, okul örgütleri de önemli rol oynarlar.

Meslekî oyunlara çocukluk döneminde başlanmasına karşın, ciddi meslek hayatı gençlik döneminin sonlarında başlar. Meslekî oyunların erken başlaması da önemli bir eğitim olayıdır. Çocuk böylece iş yapanlara dikkat eder, ilgi gösterir, onların yaptıklarını yapar ve onun bu hali kendisi bir mesleğe girinceye kadar sürer. Gelişme çağında bulunan insan yavrusu böylelikle kendi kendini farkında olmaksızın bir mesleğe hazırlar.

Son iki yüzyıllık genel psikoloji, son zamanlarda gelişmeye başlayan iş ve meslek psikolojisi bize çocuğun mesleğe ne biçimde hazırlandığını gösteren bir çok araştırma ve belgeler sağlamıştır. Çocukların, buldukları çevrede gördükleri zanaatçıları, işçileri, polis, jandarma, asker, gibi görevlileri örnek alarak oynadıkları oyunları anımsamak yeter. Bu tür oyun ve uğraşılarda meslek istemi saklıdır. Gerçek hayat çocuğu bir mesleğe hazırlamağa en çok başarılı olan bir okul demektir.

Bireyin, ilk gençlik döneminin başlangıcında meslekle ilgisi yine oyun biçimindedir. Psikoloji açısından düşünülünce, gençlik döneminin temel olayı kişiliğin doğuşudur. Bu dönemde birey kendine döner, düşüncelerinde ve duygularında bağımsız olmaya başlar, çocukken bağlı olduğu davranışlardan yavaş yavaş kurtulmaya girişir. Ana baba ve aile çevresinin bağlarından kurtulmak, bütün dış otoritelere direnmek ister, güçsüzlüğe ve elinden bir şey

gelmemesine karşın zor ve baskıya karşı koyar, kendi egemenlik alanını çok geniş görür, özgür olarak seçtiği bir dosta, bir kılavuza bağlanır, bir birliğe üye olmayı ister, hayatta etkisiz bir durumda kalmak istemez, daha çok etkili ve sorumluluğuna kendisinin de katılacağı bir hayatı özler. Bütün bunlarla birlikte kendisi için artık bir meslek seçmek zamanının yaklaştığını da anlar. Bu istek o dönemin karakteristik bir görüntüsü olan serüven özlemi ile de karışır. Onun içindir ki, bu dönemde çocukların gerçek, mesleksel yetenek ve başarı olanaklarını -doğru olarak- kestirmek zorlaşır. Çünkü bu dönemin mesleksel eğilimleri tatlı bir düşünme özlemleri gibidirler. Bu dönemde bir bölüm gençler, günlük spor, film ve moda etkisiyle ünlü bir sporcu, film yıldızı, diğer bir bölümü de devrimci, yaratıcı, siyasal liderler olmak isterler. Fakat gerçek hayata atılıp da bir iş yapmak, bir meslekte çalışma başlayınca bütün bu özlemlerin birer düşme olduğunu anlarlar. Gerçek hayat ve türlü yaşama gereksinimleri hemen onların meslekî eğilimlerini değiştirirler. Fakat onlar herşeye karşın henüz gençlik çağında oldukları için bu kez de dünyayı yeni sistemlerle yönetmeyi, kuvvetli bir hayvan bilimcisi olarak yenilikler bulmayı, iyi bir adliyeciler olarak fenalıkları ortadan kaldırmayı tasarlarlar ve göze alırlar. Gençlik ve kişilik kuvveti onları meslek meselelerini yenileştirmek girişimlerine bile itekler. Bütün bu deneyler yapıldıktan sonra birey, sonunda bir mesleğe hazırlanmış bir hale gelir.

Psikoloji bilgini Charlette Bühler «Gençlerin Ruhî Hayatı» (Das Seelenleben des Jugendlichen) adlı kitabında meslek kavramını ve psikolojisini inceleyen çocukların 14 yaşından sonra meslekî eğilimler göstermeye başladıklarını, 16 yaşından sonra da gerçek meslek hayatına girmek isteğinin gelişti-

ğini anlatacak nitelikte gençler tarafından yazılmış anı defterlerinden alınma bir çok belgeler verir. Bunlardan bazılarını gözden geçirelim. Sözgelimi 15 yaşını geçmiş bir erkek çocuğun anı defterinden alınmış şu parça :

...Ben artık seve sevine bir şey yapmak istiyorum. Bende şimdi çalışmak isteği var. Yarın doğum günümün yıldönümüdür. Onaltı yaşında olacağım. Bu yaş oldukça yetişkinliği gösteren bir yaştır. Bu yaşta insan bir şey olmalı.

Diğer bir erkek çocuğun anılarından :

Bugün 17 yaşındayım. Onyediyi yaş. Ben şimdiye kadar ne yaptım? Önümde kaç yaş daha var? Ömrümüz 70 sene olsun haydi çok yaşayalım da 80 seneye çıksın. Allahım bana bir şey yapacak gücü ver.

16 yaşını geçmiş bir kızın anılarından :

Önümüzdeki yıllar o kadar belirsiz, o kadar az umut verici bir görünüşte. Acaba ben istediğim mesleğe girebilecek miyim?

17 yaşında başka bir kızın anılarından :

Yararlı bir işin başında bulunmaktan gelen duygular ne kadar değerli oluyor, bilir misiniz? İnsanın bütün günü işle doludur. Ve öteki insanlar da bundan yararlanmaktadırlar. Benim ülküm hiç kuşkusuz dikiş değildir... Fakat bu işde hepimiz için bir gereksinmedir. Onun için dikiş dikiyorum.

Yazar, 17-18 yaşından başlayarak gençlerin bir mesleği tam anlamıyla yapabilecek bir hale gelmekle beraber, onlarda bu yaşlarda hayat korkusu başladığını, geçinme yükünün ağırlığını duyduklarını, istedikleri mesleğe girememek bahtsızlığına uğradıklarını, okulu sevmediklerini söylediklerini, olumsuz yönlere sapmak korkusu geçirdiklerini, cinsel duygularının onların mesleksel eğilimlerine etkiler yaptığını da belgelere dayanarak açıklamaktadır. Şimdi bu vesikalardan dikkate değer olan bir kaçını daha gözden geçirelim.

17 yaşında bir çocuğun anı defterinden :

Hayatımı kendi gücümle biçimlendirmek, kendimi kendim eğitmek, benim için bir tutkudur. Sürekli okul çalışmalarını gözümün önünde görmeyi artık istemiyorum.

20 yaşında bir kız öğrencinin anıları :

Sürgit ondan söz edilmesine karşın okula kıızıyorum. Çoğu kez derslerin güzel ve yüreklendirici oldukları söylenir. Oysa onlar baştan aşağı ve tümü teorik... En fenası ben kendimde dayanabileceğim bir şey yapabilecek gücü göremiyorum. Okul kürsüsünün bütün güzelliğine karşın hiçbir şey öğrenemeyeceğimi biliyorum. Ben büsbütün başka türlü, tümü ile başka şeyler öğrenmek istiyorum.

17 yaşında bir başka erkek çocuğun defterinden :

Salı günü ne kadar berbat, ne kadar uyusuk, ne kadar durgun bir halde idim. Fakat şimdi kendimde ne yaşam sevinci ve ne büyük güç duyuyorum, bilseniz. Ben artık fabrikada çalışıyorum, çalışıyorum.

16 yaşında, ressam olmak isteyen çocuk ana babasının isteği üzerine yüksek öğretim yapmak zorunda kalıyor ve anılarını şöyle yazıyor :

...Kaderimin göklerinde kara bulutlar var... Hayata karşı isteğim kaybolmaktadır... Duygulu kalbim kapanıyor, ben durgun ve buz gibi soğuk bir hale geliyorum... Gördüm ki insan insanlara güvenerek hiçbir şey yapamaz.

17 yaşında bir kızın anılarından :

En sonunda ne olmak zorunda olduğumu biliyorum. Bu hale kendim gelmedim, annem beni bu hale getirdi. Doktor olacağım. Önce burada tıp öğreneceğim. Tatillerde ..... den eğitim ve sağlık bilgisi öğrenmeye gideceğim. Sonra bir sanatoryum kurarak insanlığı fenalıklardan belâlardan kurtarmaya çalışacağım. Bunun için büyük bir isteğim var. Bunun için çok sabır ve dayanma gerek olduğunu da biliyorum. Allah bize kolaylık verir.

c) Mesleki inceleme ve aydınlatma : Bu açıklamadan sonra şu iki noktanın incelenmesi gerekir:

1) Geçinme hayatına atılmakla, 2) Meslek hayatına

atılmak ayrı ayrı şeylerdir. Geçinme hayatına atılmak zorunda olan genç insan için, yaş kaydı koymaya olanak yoktur. Fakat meslek hayatına girmek böyle değildir. Bir gencin herhangi bir mesleğe girebilmesi, o mesleğe eğilim ve yeteneğiyle çok ilgilidir. Hattâ bu eğilim ve yetenek sorununu bir mesleğe girecek kimseler bilemedikleri için ve bunun bilinmesi meslek psikolojisi, iş psikolojisi gibi bilgilere bağlı bulunduğu için, Avrupa toplumlarında «Mesleksel Aydınlatma Büroları» ve «Meslek Memurluğu» diye ayrıca memurluklar kurulmuştur. Bu kuruluşlara başvuran gençler, türlü görüş açılarından incelenebilirler. Bunun sonucuna göre de kendilerine hangi tür meslekleri seçmeleri yararlı olacağı anlatılır.

Bizde çocukların çoğu pek küçük yaştan başlayarak iş yani geçinme hayatına atılırlar. Yukarıda açıklanan türden mesleksel aydınlatmada bulunacak kuruluşlarımız henüz bulunmadığı için, meslek seçmek çağına gelmiş olan yüzbinlerce Türk genci, şaşkın bir ikirciklilik dönemi geçirerek, kaderin kendilerini sürüklediği mesleklere girmek zorunda kalırlar. Yeni Türk ekonomi ve eğitim hayatının kuruluşu sırasında, en çok önem verilmesi gerekli noktalardan biri de, hiç kuşkusuz, bu güçleri organize edilmiş bir hale getirerek kaderin bilinçsizce izleme ve baskısından kurtarmak sorunudur. Bu tür işler artık tıpkı eğitim, sağlık işleri gibi devlet işleri olmuşlardır. Meslek eğitimi işi, bazı kimselerin sandıkları gibi basit, kolay ve sadece beş on meslek okulu açmak gibi bir iş değildir. Meslek eğitimi sorununu, ancak bütün ağırlığı ile gözönüne alınarak yürütüldüğünde olumlu bir biçimde çözümlenebilir. Modern bir toplum için millî bankaların, millî nitelikte sanayi kuruluşlarının önemi ne ise, meslek ve mesleksel aydınlatma sorunu da odur. Bu sorunlara ge-

rekli önem verilmediği sürece, memleketimizdeki meslek hayatı orta çağ meslek hayatından daha fena bir biçimde yalnız kaderin iteklemelerine ve emirlerine bırakılmış olacaktır. Kader de, evren ve memleket anlayışları bakımından, öyle bir takım adamları (kısmen okumuş) veya mesleksizler doğuracaktır ki, bunlar, Türkiye'nin gelecekteki hayatı için ya korkunç ve sürekli olarak kendileriyle savaş etmeyi zorunlu kılacak bir demir kütle, veyahut hiçbir işe yaramayan bir posa olacaklardır.

Bu bakımdandır ki, biran önce genel eğitim veren ilkokuldan başlayarak bütün ilk ve orta öğretim okullarındaki öğrenciyi ileride seçmek zorunda kalacakları meslek hayatıyla ilgilendirmek gerekir. Bu önemli gereksinmeyi duyan okullar, öğrencisine bu konuda pek çok yardımlarda bulunabilirler. Bu yönleri de kısaca görelim :

d) Mesleksel danışma örgütü memuru olarak öğretmenlerden yararlanmak nasıl olur?

Her meslek için olduğu gibi, mesleksel aydınlatmada bulunmak işi için de özel bir eğitime gerek vardır. Fakat henüz - özellikle bizim memleketimizde- bu konuya değinilerek ne bir organizasyon yapılmıştır ve ne de öğretmenlerimizi bu bakımdan da yetiştirmek düşünülmüştür. İlkokul öğretmenlerinden Lise öğretmenlerine kadar tür ve dereceli okullarda çalışan eğitimcilerden bu konuda yararlanabilmek için onları şu yolda yetiştirmek gereklidir :

A) ÖĞRETMENLERE KAZANDIRILACAK TEMEL GÖRÜŞLER :

1 — OKUL EĞİTİMİ : Bu işi yapmaya çağırılacak öğretmen, en az ilk ve orta öğretimini tam anlamıyla görmüş olmalıdır. Bundan başka öğret-

men okulu gibi bir meslek okulunu bitirmiş olması veya daha yüksek öğretim görmüş bulunması da uygun olur.

2 — MESLEKSEL EĞİTİM : Mesleksel danışma örgütünde görevlendirilecek bir öğretmenin herhangi bir meslekte bir kaç sene çalışmış bulunması mutlaka gereklidir. Bununla birlikte onun, değişik mesleklere ilişkin genel bilgisi bulunması, bu mesleklerin ne yolla öğrenildiklerini bilmesi, türlü mesleklerin bu mesleklere gireceklerden istedikleri en temel koşulları bilmesi, zanaat veya iş sağlığı bilgisi almış bulunması da aranılmalıdır.

3 — SOSYAL EĞİTİM : Öğretmen, gençlere ne biçim davranılacağını da bilmelidir. Bununla beraber, türlü mesleklerde çalışan gençlerin ne gibi koşullar altında çaba gösterdiklerini ve mümkün olduğu takdirde, bu gençlerin psikolojilerini de bilmesi çok önemlidir.

4 — GENEL BİLGİ VE EĞİTİM : Bu işte çalışacak öğretmenler iyi deneyler görmüş olmalıdır. Değişik sorunlar dolayısıyla, nereye ne biçimde başvurulursa, bu meslekle bilgi edinilebileceğini bilmeli ve bu gibi işleri de seve seve yapacak bir karakterde bulunmalıdır. (Türlü işlere ve mesleklere değgin yönetmelikler, tüzükler, kanunlar, İş Kanunu hakkında bilgi).

B) MESLEKSEL AYDINLATMADA BULUNACAK ÖĞRETMENLERİN SINAVLARI :

1 — Yukarıda (A) bölümünde açıklanan konuyu, öğretmenin bilip bilmediğini kontrol etmek gerekir. Ancak bu bilgi ve eğitimi almış olanlardır ki, mesleksel danışma işlerinde yararlı olabilirler.

2 — Bu düzeyde bulunan ve yeteneklerini gösteren öğretmenlere güvenilerek bu görev verilebilir.

Mesleksel danışma işlerinde çalışacak öğretmenlerin şu nitelikte özel bir kitaplığa da ihtiyaçları vardır :

1 — Meslek iş ve öğretiminin genel kurallarına ve örgüt sorunları üzerine yazılmış dergi ve makaleler,

2 — Değişik mesleklere dair yazılmış çeşitli yazılar, Üniversite öğrenci kılavuzu, otomobilcilik, fotoğrafçılık, marangozluk, öğretmenlik, terziilik ve başka mesleklerle ilgili kitaplar gibi.

3 — Gençlere meslek eğitimi vermek amacıyla yazılmış kitaplar, ekonomi eğitimi, iş ve yararları, iş ve meslek eğitimi, ticaret meslekleri ve benzerleri gibi

4 — Mesleklerin tıbbi ve psikolojiye değgin bölümlerine dair yazılmış yazılar, meslek psikolojisi, türlü mesleklere gireceklerin bedensel ve ruhsal durumları, yetenekli ve üstün zekâlı çocuklar, geri ve ruhça hasta çocuklar konuları gibi.

5 — MESLEKSEL DERGİLER :

Mesleksel aydınlatma sorunu üzerine çalışırken yapılan tipik yanlışlar ve bunlardan sakınma yolları şunlardır :

1 — Mesleksel danışma işleriyle uğraşan kimse, görevini üstünkörü bir biçimde, büro işi görüşü ile yapmamalıdır.

2 — Mesleksel bilgi almak için kendisine başvuracakları çok söyletmeli, kendisi de az söylemelidir.

3 — Bu bilgiler hiçbir yan tutmadan verilmelidir. Bilinmeyen noktalar üzerinde kuşkulu ve ikircikli durumlar almaktan çekinilmelidir. Bu görevi yapacak olanlar tek yanlı olmamalıdır.

4 — Mesleksel aydınlatma görevini üstüne ala-

çak öğretmenlerin senelik iş programları olmalıdır ve onlar bu programa göre bilgi toplamalı ve aşağıda gösterilecek çizelgelere göre çocuklar ve gençleri incelemeyi, türlü mesleklere ilişkin bilgiler almayı görevlerinin temeli saymalıdırlar.

e) Öğretmen ve mesleksel araştırma : Genel eğitim veren okulun üç açıdan mesleksel eğitime yardımcı olabileceğinden sözedilir : 1) Meslek psikolojisi açısından öğrenciyi incelemesi, 2) Öğrenciye meslek aşkı ve ahlâkı vermesi, 3) Öğrenciye meslek bilgisi de vererek onları aydınlatması.

Bu işlere ilkokulun birinci sınıfından başlanabilir. Fakat okulların müfredat programları, öğretim metod ve araçları bakımından, bu amaca göre yönetilmesi gereklidir. Geleceğin okulu bütün dersler aracılığıyla çocuğa meslek bilgisi vermeyi bir amaç olarak kabul etmek zorundadır. Yazık ki öğretmenlerin bu amaca doğru nasıl gideceklerini gösteren kılavuzlarımız -henüz- yoktur. Burada bizim memleketimizin hayat koşullarına göre aynı zamanda mesleksel aydınlatma görevini belki daha uzun süre yapmak zorunda kalacak olan öğretmenlerimize yararlı olur düşüncesiyle meslek kavramını, meslek hayatına girecek öğrenciyi, türlü mesleklerin niteliklerini incelemeye ve gençlere meslek inceliklerini aydınlatmaya yarayacak cetvelleri kitabıma eklemeyi gerekli buldum. Bu cetveller Prof. Giese'nin **Handbuch der Arbeitswissenschaft - Arbeits u. Berufspsychologie** adlı eserinin V inci cildinin ve gene Giese'nin **Berufspsych.u. Arbeitsschule** adlı eseriyle Dr. R. Liebenberg'in **Berufsberatung** adlı kitabından alınmıştır. Ve bizim gereksinmelerimize göre bazılarının ayrıntılarında önemsiz değişiklikler yapılmıştır.

ÖĞRETMENİN KULLANACAĞI ÖĞRENCİYİ İNCELEME ÇİZELGESİ

Öğrencinin Adı	İnceleme Tarihi :
I. Genel Durum	A — Genel Yetenekler
II. İlgiler	
III. Rastlansal Güçler Özel Mesleksel yetenek yeti	
IV. Diğer Hususlar	
1. Zihinsel heyecanlar	B — İş Yetenekleri
2. Bellek	
3. Bağımsız davranış	
4. Sertlik (Dayanıklılık)	
5. Düzenlilik	
6. Özenlilik	
7. Çabukluk	
8. Her şeyi aynı sayıs	
9. Alışıs	
10. Yorgunluk derecesi	

Not : Bu çizelgenin öğrenciyi ne suretle ve ne zaman ince-
liyerek - nasıl dolduracağını bundan sonra gelecek A.
B. ile gösterilen çizelgelerde açıklanmaktadır.

A — GENEL YETENEKLER - GENEL İNCELEMELER

Sorular	Okulda İnceleme
1. Genel Durum	Selâm vermek, vücudun durumu, dershanede ve diğer yerlerde oyunda durum (sıkılganlık sertlik öğrenci arasındaki durumu (teneffüste, gezintilerde, öğretmenlerle serbest konuşuşta, tahakküm arzusu bireysellik, yerinde durmamak) giysilere özen yahut özensizlik, dil ve ağız cevap verirken vücudun durumu.
a) Ortaya Çıkmak	
b) Duygusal Davranışlar.	Dikkati çeken duygusal haller, (sevinç, üzüntü, kederlilik, durgunluk, sallanmak) Gerçek olayları anlatırken hissi müşkülât ve duygusal güçlük ve engeller, resimleri gösterirken, şiir okurken (Mimik : Sevinç, kendini veriş, eşit sayış, durgunluk, cansızlık, zarar vermekten haz etme) ceza ve ödülün etkisi, dostluk.
c) Omur	Her tür yarışmalar, müsabakalar, beden eğitiminde yarışlar, dersleri başkalarından önce bellemek serbest ev ödevleri, birşey söylerken haber verirken öne geçmek müsaade edilmeyen araçlarla iş yapmak, biriktirme, tutumluluk eğilimi, ödülün etkileri.
d) İtaat	Özetimsiz, düzeni sağlamak, ana-babaya durumu, itaatsizlik.
e) Diğer Hususlar	Kendini evme, başkalarına borçlanma, hayalperestlik, başkalarının yazı ve sair aletlerini alma (yemeklerini) hayvanlara, insanlara - çiçeklere karşı durumu.
II. İlgiler	Konuşma, gezinti sırasında, sokakta, arkadaşlarla konuşmalarda, serbest yazı ödevlerinde, muayyen derslere karşı.
III. Rastlansal İşler	Bütün derslerde, sınav notlarına karşı itirazları, özel yetenekleri, (söz söylemek ve güzel yazı yazmak, ifade tarzı, teknik şeylere karşı yeteneği, oyun - spor - gezinti - merasim ve sairedeki halleri, protik konulara yeteneği (Fizik ve saire gibi) deneyimleri.

B — YETENEKLERİ

133

Sorular	Genel İncelemeler	Özel İncelemeler
1. İnsel Heyecanlar.	Derse katılmada dersanede, sokakta okulun bahçesinde incelemeler, dış etkilere kapılışı, oyunda imgeleme etkinliği.	Bir ders bilgisini farkında, olmaksızın anlatması (örneğin 2-3 yıl ne okunmuş bir ders Matematik Dil, Tabiat Bilgisi gibi), serbest yazılan ödevlerindeki durumu. Bilgiyi çabuk anlatışı (Dil veya resimle), anladığını kontrol etmesi.
2. Bellek	Türlü bilgileri bellemesi (Matematik kuralları, tarih olayları dile ait bilgi), yaşanmış olayları ve anıları bellemesi, resim dersinde şekil belleği, formül belleği ezberlemek.	İmece bulunulmuş bir dersi bir tren gezisini, yazdırtmak, ödev olarak bir bellek resmi, vermek Beden Eğitimi - oyun dersi sonuçlarını hatırlamak.
3. Bağımsız Davranış	Her tür okul ödevlerinde yardım ve yol göstermelere bağlı kalmak, yazı ödevlerinde konu ve düzen itibarile kendi kanaatine göre davranmak Matematik dersi ödevlerini orijinal bir şekilde çözmek, yeni sorular ve sorunlar karşısında yardım beklememek verilen ödevlerde önce bilinmeyen güçlüklerle karşılaştığı zaman bunlara katlanmak, olaylar karşısında durumu.	Su tür ödevleri yazılı olarak istemek. (eğer... şöyle olsaydı ne yapardın?) gibi.
4. Direnc (Sertlik)	Yorucu, karmaşık, bedeneğitimi, alıştırmaları karşısında durum, işin güçlüklerine direnç. (Sıcak-soğuk.)	Dikkati yoran konularda çalıştırmak (ilginç bir hikâye okunurken basit hesap meselesi yaptırtmak, yüksek sesle okunan okuma parçasına dikkat etmemek sartile)

Sorular	Genel İncelemeler	Özel İncelemeler
5. Düzenlilik	Ev ödevlerini, sınıfa ait işleri tam veya noksan yapmak; derse geç gelmek, gezinti veya toplantılara katılma (derste veya teneffüste acele öğrenmek) olumsuz.	Vakta göre öğretmene haber vermeleri.
6. Özenlilik	Derste yanlış yapan tipler (yüzeyle görüşler dolayısıyla doğan yanlışlar, tembellik ve saire) kitap, defter ve benzeri eşyada düzen ve onlara özen, elbise ve ellerde iş aletlerinde yazıda temizlik, verilen ödevleri özenle hazırlamak.	Yazı tahtasını sildirip temizletmek, okul bahçesini temizlemek, kâğıtları toplamak, iş dersinde: belirli bir örneğe göre çalışmak, basit kopye resimler bir yazıyı kopye etmek.
7. Çabukluk	Örneğe göre yazı yazmak, basit hesap meseleleri, lisan temposu, oyun, istenilen ders araçlarını arayıp bulmak.	(6) numarada olduğu gibi çabuk hesap yapmak.
8. Her şeyi aynı telâkki ediş.	Örneğe göre yaptırılmış yazıların bir birinden farkları, her tür ders ödevlerinde farklar. Muhtelif gününü-mevsimini zamanlarda durumları.	No. (6) daki gibi.
9. Alışkanlık	Alıştırmalar; derste yeni bilgilerin alıştırmaları (Matematik, Tarih, Lisan)	Türlü güçlükler derecesini içine alan yeni alıştırmaları serbest bir surette yapmak. Bundan başka No. 6 daki gibi iş derisi alıştırmaları.
10. Yorgunluk	Güç dersler arkasından çalışma gününün, haftanın sonunda, yazılı ödevlerin arkasından yorgunluk derecesi Yorgunluğa etken bütün olayların etkileri.	Yeknesak işler, yazı (teneffüs hareketleri, yürüyüşler) hesap ödevleri.

**MESLEK SEÇİMİ SIRASINDA DİKKAT EDİLECEK SAĞLIKLA İLGİLİ
GENEL HÜKÜMLERİ GÖSTEREN ÇİZELGE**
(Şüpheli Yerler doktora sorulacaktır)

135

Hastalık Türleri	Uygun görülen Meslekler	Uygun görülmiyen, Yasaklanan Meslekler
I. Kalp Hastalıkları bulunduğu takdirde.	Büyük bedensel yorgunlukları ve ruhsal heyecanlanmayı gerektirmeyen ve oturularak yapılacak meslekler (büro, Ticaret meslekleri, defter tutmak, her tür kolay memuriyetler.)	a) Güç bedensel çaba sarfını isteyen bütün meslekler, örneğin demircilik, dökümcülük, duvarcılık, doğramacılık, Hammallık, Maden işçiliği, Kasaplık gibi. b) Çabuk yürümeyi ve merdiven çıkmayı gerektiren meslekler gibi. Posta müvezziliği, bisikletle yürümeyi gerektiren meslekler - kızlar için makine ile dikmiş dikmek gibi. c) Alkol kullanmayı ve ruhsal heyecanları gerektiren meslekler, örneğin Meyhanecilik, Garsonluk, Vatmanlık ve Lokomotif makinistliği gibi. d) Daima ve her terfi ve nakilde sağlık belgesini istemesi dolayısıyla derece ve kademe atlamasını isteyen memuriyetler.
II. Akciğer Hastaları ve bazı organların zayıflığı veya katılım dolayısıyla buna yatkın olanlar için	Açık havada yahut mümkün olduğu kadar tozsuz mahallerde ağır beden işleri icap ettirmeyen meslekler.	1. Türlü toz gerektiren solumayı ve bu suretle solunum organları üzerine uyarıcı etkiler yaparak kolaylıkla veremi doğurabilecek meslekler: a) Kömür tozu: atışçı, modelci, kömür yükletici. b) Demir tozu: Tornacı, bileyici, eyeci. c) Taş tozu: Taşçı, Cam bileyici, porselen işçisi.

d) Tütün tozu: Tütün işleriyle ilgili fabrikalarda çalışanlar.

e) Yün ve pamuk tozu: Örgü ve dokuma işlerinde çalışanlar.

f) Süprüntü tozu: Her tür paçavraların toplanıp işlendikleri kurumlarda çalışanlar.

2. Zehirli gazların ve tozların solunumunu zorunlu kılan işler.

a) Kimya endüstrisinde çalışanlar

b) Kursun ve civa tozu: Ressam, boyacı, mürettip, oyma yapan işçi gibi.

3. Büyük çapta soğuk algınlığı ile ilgili işler. Furunculuk, Pastacılık, Biracılık, Boyacılık, kızlar için: çamaşırcılık, ütücülük, gibi.

4. Daimi surette eğilerek çalışmayı gerektiren işler: Terzilik, Saracılık, saatçilik gibi.

5. Ciğerlerin fazla miktarda genişlemesini gerektiren işler: Üflenerek çalınan müzik aletleri ile meşgul müzisyenler, Cam Üfleyicileri gibi.

TÜSTAV

MESLEKLER HAKKINDA NASIL ARAŞTIRMA YAPILACAĞINI GÖSTEREN ÇİZELGE :

Meslek : (Adı, yerel deyişe göre değişikliği de yazılacaktır)

I — MESLEĞİN NİTELİĞİ :

1 — Gelişmesi ve ulusal ekonomi açısından önemi, başka mesleklerle ilişkileri, yakın meslek türleri, ekonomik coğrafya açısından yayılışı ve bölümleri.

2 — İşin niteliği : Sözel işin önemi, çalışma ve iş biçimi, kullanılan aytılar, üretim, işin özelliği (kafa işi, el işi, bütün vücudun yahut tek tek beden öğelerinin katılışı) ve çevre (kapalı yerlerde, açık havada, gündüz, gece, grup halinde yahut tek başına yapılan işler) ev ve yurt işi, mevsim işi, kadın işleri, çocuk işleri, meslek hastalıkları.

II — ZİHİNSEL VE BEDENSEL İSTEKLER :

1 — Kayıtsız şartsız ve bunlar olmadıkça o mesleğin yapılması olanaksız bir hale gelen koşullar.

2 — Özel olarak istenilen koşullar.

3 — Tamamlayıcı koşullar.

4 — Tamamlayıcı olmayan koşullar yahut ek-sik koşullar ki, bunlar olmasa da sözkonusu mesleğin yapılmak olasılığı vardır (meselâ savaş sakatları, sakatlar gibi).

III — MESLEK EĞİTİMİ :

1 — Okul eğitimi : Bu arada özel ve hazırlayıcı bilgiler ve beceriklikler.

2 — Öğrenim olayı : Sözel işin okula girme ve yazılma koşulları (yani teorik ve pratik, hazırlayıcı eğitim) öğrenime başlanırken yaş, öğrenim süresi

amaca uygun öğrenim kuruluşları (zanat yahut fabrika, uzmanlık veya yüksek öğrenim kurumlarına gitme).

3 — Tamamlayıcı eğitim : Sözcüselimi uzmanlık okullarına, kurslarına gitme, uzmanlık okulları (yalnız adları, gereğinde öğrenim süresi ve giriş zamanı).

4 — Eğitim ve tamamlayıcı öğrenimin masrafı : Sözcüselimi öğrenim ücreti, çıraklık süresinde uğranılacak kazalara karşı ücret, kazanç olanakları, aygıt, ders aracı ve hayat koşulları, fiyatlar.

IV — EKONOMİK VE SOSYAL KONULAR :

1 — İş koşulları : Sözcüselimi işe girmek koşulları, iş zamanı veya süresi, aylık veya ücreti, sigorta v.b.

2 — Meslek yolları : Sözcüselimi meslekte atama ve ilerleme, özgürlük elde etme, yükselme olanakları, gidilmesi zorunlu yollar, yardımcı veya asıl mesleğin yerine geçebilecek meslekler v.b.

3 — İş pazarı : Sözcüselimi mesleğin genel ekonomik durumu ve değeri, türlü mesleki durumların çevreye göre değişmesi, özellikle iş pazarına etkili olan olaylar (teknik ve bilimsel ilerlemeler, buluşlar, düşünülmemekte olan projeler, kültürel - ekonomik - mesleki - siyasi görüşler).

4 — Örgütlenme : İş verecek kurumların yeri, değeri ve itibarı, adresi, şubeleri.

5 — Belli mesleklere dair devlet veya özel idareler tarafından konulan hükümler, kanunlar.

A N K E T

..... Okulu öğrencisi için

Meslek seçimi kartı

Geleceğin senden bu günlerde önemli bir karar

vermeni istiyor, o da kendine ..... BİR
MESLEK SEÇMEK

NECİ OLABİLİRSİN?

TÜRLÜ YOLLAR SENİN İÇİN AÇIKTIR :

1 — EL ZANAATLARI : Güvenilir bir ustanın yanında veya iyi bir okulda ..... sene çalıştıktan sonra bir el zanaatı veya bir ev işini öğrenebilirsin.

2 — TİCARET İŞLERİ : İyi bir ticarethaneye veya bir okula girerek ..... sene çalıştıktan sonra muhasebecilik, tezgâhtarlık, daktiloluk gibi türlü ticaret mesleklerini öğrenebilirsin.

3 — TARIM MESLEKLERİ : Köylerde, çiftliklerde, tarım okullarında ..... sene çalışarak değişik tarım mesleklerinden birini öğrenebilirsin.

4 — DEVLET MEMURLUĞU : ..... okulu bitirdikten sonra ..... okullara girerek ..... sene çalıştıktan sonra (açık yer bulunursa) ..... memuru olabilirsin. Bu memurluğun sağlayacağı aylık ..... liradır.

5 — SERBEST İŞLER : Gündelik, haftalık veya aylık bir ücret almak üzere ..... gibi serbest işlerde çalışabilirsin.

NECİ OLACAKSIN?

1 — Mutlaka bir meslek sahibi olmalısın. O meslek, üzerinde, geleceğini kuracağın bir temel olmalıdır. Düşün ki, iyi öğrenilmiş bir iş, fena yapılan bir işten daima ve her yerde daha çok para getirmekte ve geleceğe güvendirir.

2 — En çok istediğin ve senin bedensel - ruhsal gelişmene, sağlık durumuna, yeteneklerine en uygun gelen bir mesleği öğrenmelisin. Bunları iyice düşün, anne ve babanla, öğretmenlerinle konuş; bu kartın arkasında yazılı meslekleri ve sen o mesleği öğren-

diğın zaman alacakları önemi hatırla ve buraya neci olmak istediğini yaz.

Öğretmen

Adım :

Okulum :

Bulduğum yer :

(Köy, kasaba, şehir)

Yaşım :

İstediğim meslek :

Tarih :

İmza :

**BELLİ BİR ÖĞRENME SÜRESİ İSTEYEN
MESLEKLER :**

- 1 — Okul öğrenimi isteyen çeşitli tarım meslek-
leri
- 2 — Çanak, çömlek ve desticilik
- 3 — Türürlü porselen işçiliğı meslekleri
- 4 — Heykeltraşlık
- 5 — Camcılık ve türürlü cam işçiliğı meslekleri
- 6 — Saatçılık, gözlükçülük
- 7 — Kuyumculuk
- 8 — Maden bileyicilik
- 9 — Tornacılık
- 10 — Dökümcülük
- 11 — Bakırcılık
- 12 — Kalaycılık
- 13 — Demircilik
- 14 — Tenekecilik
- 15 — Nalbanthık
- 16 — Motorculuk
- 17 — Makinacılık
- 18 — Gemicilik (Yapım)
- 19 — Demir aygıtları yapıcılığı
- 20 — Musiki aygıtları yapıcılığı
- 21 — Gaz, su, elektrik tesisatçılığı

- 22 — Her türlü boyacılık
- 23 — Yelkencilik
- 24 — Her türlü dokumacılık meslekleri
- 25 — Çiftçilik
- 26 — Dericilik
- 27 — Ütücülük
- 28 — Saraçlık
- 29 — Koltukçuluk
- 30 — Arabacılık
- 31 — Kayıkçılık (Yapım)
- 32 — Dülgerlik
- 33 — Mobilyacılık, marangozluk
- 34 — Sepetçilik
- 35 — Değirmencilik
- 36 — Fırıncılık
- 37 — Pastacılık
- 38 — Kasaplık
- 39 — İçkilerle bağlantılı meslekler
- 40 — Şerbetçilik meslekleri
- 41 — Her türlü sigara yapan işçi
- 42 — Gıda ve şerbet sanayiinin öteki meslekleri
- 43 — Terzilik (Erkek, Kadın)
- 44 — Kunduracılık
- 45 — Berberlik (Erkek, Kadın)
- 46 — Çorapçılık, eldivencilik
- 47 — Giyim işleriyle bağlantılı öteki meslekler
- 48 — Duvarcılık
- 49 — Boyacılık (Yapım)
- 50 — Sobacılık (Yapma ve Kurma)
- 51 — Kiremit ve tuğlacılık
- 52 — Yolculuk, kaldırımcılık
- 53 — Yapı işleriyle bağlantılı öteki meslekler
- 54 — Matbaacılığa ait öteki meslekler
- 55 — Fotoğrafçılık (Rotuşçuluk)
- 56 — Ressamlık
- 57 — Tabelacılık, reklâm ressamlığı

- 58 — Grafik sanatlarıyla ilgili öteki meslekler
59 — Satıcılık, tezgâhtarlık
60 — Ticaret işlerine bağlantılı türlü meslekler
61 — Komisyonculuk
62 — Bankacılık
63 — Sigortacılık
64 — Aşçılık
65 — Garsonluk
66 — Musiki meslekleri
67 — Doktorluk, dişçilik
68 — Çiçekçilik
69 — Hastabakıcılık
70 — Çocuk bakımcılığı
71 — Tekniğe bağlantılı türlü meslekler
72 — Kimyagerlik
73 — Eczacılık
74 — Kitapçılık
75 — Mimarlık
76 — Mühendislik
77 — Demiryolculuk
78 — Burada yazılmayan -her yerin özelliğine göre- başka meslekler
79 — Değişik alanlar için özel ve resmi memurluklar.

TÜSTAV

NOT : Yandaki çizelge (klîşe), önceki çizelgelerin özetlenmiştir. Her öğrenci için böyle bir (Öğrenci Gözlem Fişi) tutmak önerilmeğe değer.

Muallimîn (Mektebin) Yapacağı Mesleki tetkikat için Cevap

Talebenin nüfusu mahiyette karakteristik vasıfları

15 Ocak 1933

(Talebi edilen talebe, hususiyetlerine göre aşağıdaki vasıfları hangi yölelere muvafık bir alfabeye (tümene) rica olunur. Muallim emri halindegi noktaları işaret etsinler. Şüpheli yerleri ( ) işaretli kılınabilir.)

1. İrade hareketi : a) İş hayatında ve emriyle icretilecek vaziyetlerde (Rehber, teşvikçi, ya diğer işler) istikbal hareketi emri, b) İrade kuvveti, c) İrade kuvveti, d) İrade kuvveti, e) İrade kuvveti.

2. Akıl vasıfları : a) Zeki tipi, b) Zeki nazarı, c) Zeki irade, d) Zeki irade ve iradeli hareket, e) Zeki irade ve iradeli hareket, f) Zeki irade ve iradeli hareket, g) Zeki irade ve iradeli hareket, h) Zeki irade ve iradeli hareket, i) Zeki irade ve iradeli hareket, j) Zeki irade ve iradeli hareket, k) Zeki irade ve iradeli hareket, l) Zeki irade ve iradeli hareket, m) Zeki irade ve iradeli hareket, n) Zeki irade ve iradeli hareket, o) Zeki irade ve iradeli hareket, p) Zeki irade ve iradeli hareket, q) Zeki irade ve iradeli hareket, r) Zeki irade ve iradeli hareket, s) Zeki irade ve iradeli hareket, t) Zeki irade ve iradeli hareket, u) Zeki irade ve iradeli hareket, v) Zeki irade ve iradeli hareket, w) Zeki irade ve iradeli hareket, x) Zeki irade ve iradeli hareket, y) Zeki irade ve iradeli hareket, z) Zeki irade ve iradeli hareket.

3. İş usulleri : a) Kafa, b) El, c) İnce, d) İnce, e) İnce, f) İnce, g) İnce, h) İnce, i) İnce, j) İnce, k) İnce, l) İnce, m) İnce, n) İnce, o) İnce, p) İnce, q) İnce, r) İnce, s) İnce, t) İnce, u) İnce, v) İnce, w) İnce, x) İnce, y) İnce, z) İnce.

İmza kısmı :

Yantur.

Tetkik ve irade
Talebinin adı
Kısmal sulu 15 Ocak 1933
İlhan
Ankara 15. Ocak 1933

Y. Kemal
Kısmal

2 — İş ve meslek eğitimi açısından bugünkü Türkiye :

1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre Türkiye nüfusu şu meslekle çalışmakta idi :

Meslekler	Yüzde oranı
Tarım	% 32,05
Sanayi	% 2,20
Ticaret	% 1,89
Genel hizmetler	% 1,84
Serbest meslekler	% 1,28
Mesleki yekûnu	% 39,26
Mesleksizler	% 60,74

İleri memleketlerde olduğu gibi bizde henüz yukarıdaki çizelgede gösterilen değişik meslek sahipleri, sistemli olarak incelenmemiştir. Bu yüzden onların eğitimleri için görüşler ileri sürerken, yön gösterici fikirlere temel olabilecek ayrıntılı incelemelerden yoksunuz. Bunun içindir ki, böyle bir inceleme yapılmadan her meslek hakkında ayrı ayrı ve o meslek sahiplerini karakterize edecek ve onların bütün gereksinmelerini gösterebilecek nitelikte kesin ve olumlu önerilerde bulunmaya -bugün için- olanak yoktur.

Buna karşılık Türkiye nüfusunun başka bir açıdan ve onun eğitiminde gözönünde tutulması gerekli koşulları belirterek genel görüşler ileri sürmek olasıdır. Bu genel görüşlere her meslek dalına ilişkin sistemli araştırmalar da -ileride- eklenecek olursa hiç kuşkusuz Türkiye'nin meslek hayatını gösterecek gerçek tablosu çizilebilecektir.

Burada -şimdilik- köylerde yaşayan çiftçi sınıfı ile şehirlerde yaşayan değişik mesleklerle uğraşanların bugünkü hayatlarının karakteristik nitelikleri kısaca belirtilmeğe çalışılacaktır :

A — KÖY HAYATI VE ÇİFTÇİ SINIF : (Tür-lü tarım meslekleri) : Bütün köylü nüfusu bir bütün olarak alıp da onlar için kesin hükümler vermek hiç kuşkusuz doğru olamaz. Çünkü her köyün hayatı, o köyün işlenecek topraklarına, iklimine, coğrafi durumuna, ulaşım olanaklarıyla bağlantılarına, geleneklerine, endüstri kuruluşlarına, nüfusu göçmenlerden oluşan bir köy ise yerleşim koşullarına göre değişir. Buna karşın köy hayatının ve çiftçi sınıfının bazı önemli ve ortak nitelikleri de gösterilebilir. Bu niteliklere her köyün özelliğine göre yapılacak incelemeler de eklenince o köyü tam ve gerçek karakteri ile tanımak mümkün olacaktır. Şimdilik aşağıda

yazılı genel nitelikteki bilgileri vermekle yetinmek zorunluğuna karşısındayız :

İlkönce genç ve çalışkan iktisatçılarımızdan Şevket Süreyya ve İsmail Hüsrev Beyefendilerin çizdikleri şu tabloyu görelim :

«1927 Ziraat sayımına göre Türkiye’de 1.151.000 çiftçi ailesinden oluşan 9.217.000 çiftçi nüfusu vardır. Bütün Türkiye halkının % 67,7 sini kapsayan bu nüfusun elinde memleket topraklarının yalnız % 4,8 ini gösteren 43.000.000 dönüm ekilmiş toprak ve yine sayım sonuçlarına göre tüm değeri 636.000.000 hesap olunan 25.000.000 hayvan vardır. Şu halde Türkiye, nüfusunun büyük çoğunluğu gıdasını doğrudan doğruya topraktan alan ve yaşamını doğrudan doğruya toprağa başlamış olan bir köy ve köylü memleketidir.»

«Türkiye’de ekilen toprakların tarım maddeleri arasında bölünümü şöyledir : (1927)

	Dönüm	Oranlar	Üretim (Kental)
1 — Buğdaygiller	39.093,220	% 89,5	24.000.000
2 — Baklagiller	1.740.403	% 3,9	1.000.000
3 — Sınavi bitkiler	2.804.104	% 6,6	1.634.000

Türkiye, Buğdaygıl türlerinden özellikle buğday ve arpa üretir. Bütün bu üretimin % 83’ü bu iki türden oluşur. Bunların genel değeri 1927’de 234.000.000 Türk Lirası idi.»

«Türk köyünde keskin bir sosyal eşitsizlik vardır. Köylünün bir bölümü sürekli olarak fakirleşmektedir. Elinde para olanlar da bu fakirleşmeden kendini zor kurtarmaktadır. Küçük köylü ailesi, gün geçtikçe satın alma gücünü kaybetmekte ve dağılmaktadır.»

«Türkiye’de köylü, doğrudan doğruya doğal çevreye çevresinin etkisi altındadır. Bu çevrenin türlü

türlü ve doğal güçlüklerine karşı yetersiz ve savunmasızdır. Sele atılmış bir tahta parçası gibi, doğanın önünde sürüklenip gider. Kuraklık, don, taşkın, dolu v.b. gibi doğal yıkımlar; bitki hastalıkları, böcekler gibi teknik yoksulluklardan doğan belâlar, Türk köyünün sürekli ziyaretçileridir.»

«Doğu illerinde feodal mülkiyet henüz kesin olarak kaldırılıp toprağın köylüye dağıtılmamış olması köylüyü burada kendi mal sahipliğine güvenerek özgür bir iktisat çalışmasında bulunmasını engellemektedir. Ve sonuç olarak köylünün elinde sermaye birikmemektedir.»

«Satım gücü azalan bir memleketin alım gücü de azalır. Alım gücü azalınca, memleketin dünya piyasası ile olan bağlantısı daralır.»

«Alım gücü daralan köylü gelişmekte olan ulusal sanayiimize pazar olamaz. Ulusal sanayiimizin gelişme temposu bu yüzden yavaşlar. Sanayii yaşatacak olan köy pazarlarıdır.»

«Alım ve satım gücü azalan köylü, devletin vergisini veremez. Bugün olduğu gibi gelirin gerçekleşmesi olanakları gittikçe daralır.» Türk köy ekonomisinin gelişmesine ilişkin daha geniş bilgi almak isteyenler İsmail Hüsrev Beyefendinin «Türkiye'de Zirâf Kooperatif Hareketi» adlı yapıtını elde etmelidirler.

Şimdi sosyal pedagoğların ve meslek psikologlarının (C. Weiss, F. Giese) fikirlerinden yararlanarak gelecekte Türkiye için en önemli bir eğitim konusu olan -bugün için çok uzak ufuklarda bir sis bulutu ile örtülü bulunan- köy hayatı, çiftçi psikolojisi, köylü çocuğu, köylü ailesi gibi kavramları gözümüzün önünde belirlemeye çalışalım :

Köylü düşünüş ve zihniyetinin ağırlık merkezi ni; ev, kümes, ahır, hayvan, tarla, bahçe, orman kavramları oluşturur. Bu kavramlara aile ve hizmet-

çileri de eklemek gerekir. Köylü sağlam, kapalı ve elle tutulabilecek gibi realite içinde yaşamaktadır. O, çocuğunu bu realitenin içinde değer haline getirilen işle eğitir. Köylü kendisini de bu realite ile ideallerdirir. Kaybolan her tarla parçası onun benliğinden de bir parçayı beraber söküp götürür, hayvanlarının her çoğalışı onun varlığının artışı gösterir. O, yurduna değinen bu iş ve mal ilgisi yanında kendi kişiliğinin geliştirilmesine pek az vakit bulur yahut hiç bulamaz. Hayatı, eskiye, babadan görmeye, işinin isterlerine göre düzenlenmiş bir hayattır. Bundan fazlası onun için lükstür. Ona yararlı olmayan her bilgi veya bilim onun gözü önünde tıpkı iki başlı mandaya benzeyen bir yaratık gibi görünür.

Nasıl yurdu bütün varlığı ile onun iş çevresini belirliyorsa tıpkı onun gibi köylünün bayramlarını, törenlerini veya eğlence günlerini ve bunların türlerini de gelenekler belirler. Düğünde, cenaze töreninde, doğumlarda ne yapılacaktır, ne gibi yemekler pişirilecektir, kimler buyur edilecektir? Bunların hepsini gelenek gösterir. Köylü sevinçlerini de, sayılabilecek ve ölçülebilecek harcama ve konukseverlikler gibi geleneksel alışlarla ispatlar. Elverir ki, o bu gibi zamanlarda biraz varlık gösterebilir, ortaya bir şeyler çıkarabilir ve bu konukseverliğine önem verildiğini görsün.

Köylünün yaşadığı âlem küçüktür. Onun sosyal bağlantıları yerine göre genişlikten çok zamanla ilgili derinlikler gösterir. Ölmüş büyük anne ve babaların otoritesi yaşayanların otoritelerinden daha güçlüdür. O alışkanlık ve geleneğe sıkı sıkıya bağlı olduğu için yeniliklerin karşısında çoğu kuşkuyla bir durum alır. Düzeltme ve yeniliklere tanık olunca, bunları yapması kendisinden de istenince, «Ne yapayım, büyük babalarımız öyle yapmamışlar, böyle yapmışlar, ben de böyle yaparım» der. Fakat yeni ma-

kine gelip de tohumu temizleyince, yeni gübreler tarlaya serpilip iyi ve olumlu sonuçlar alınca alışı ve geleneğe bağlılığını bırakır.

Buna karşın kim ilkeze alışı ve geleneği bozarsa köylü onu döneke sayar, köyden kovmak bile ister. Köy imamı veya öğretmeni eski bir alışıyı kaldırmak girişiminde bulundular mı, derhal köylünün olumsuz direnişini ile karşılaşır.

Türlü geleneksel kanılarla yoğurulmuş olan köylüye herşey kötü, başarısız, kaderin darbeleri gibi görünür. Ona göre bu işler sürgit böyle olacaktır ve insan kendisini bunlardan kurtarmak gücünde de değildir. Çünkü onun kamsına göre bunlar ötedenberi böyle olagelmışlerdir. Hasat edilecek bir halde bulunan tarlayı mahveden dolu yağmuru, ahırda işe yarayacak değerli bir hayvanın ölümü, büyük babalar döneminde de olmuş şeylerdir. Bütün bunlar onun için değişmesi ve değiştirilmeleri elden gelmeyen olaylardır. Bu bakımdan o, rahata kavuşma araçlarının da değiştirilemeyeceğini sanır ve kendini hayattan ayırt edilmiş görür. Beckmann'ın dediği gibi; «O, değişik doğal ve ekonomik nedenler dolayısıyla eskiden olduğu gibi bugün de henüz yürüten ve yöneten değil, sürüklenen bir yaratıktır. Açıkça bilinen ve görülen amaçları elde edebilen bir kişi haline getirilmemiştir.» Köylü uğradığı kötülükler karşısında Tanrı'ya dönüp nasıl yalvarıyorsa tıpkı onun gibi -zor ve sıkıntılı durumlarda da isteklerini ve yakarılığını devlete iletir. Kanunların dışında kalan olaylarda kendi kendine yardım etme fikri onun hiç hatırına bile gelmez. Bu gibi durumlarda o, daima yüksekte ve güçlüden yardım bekler ve umar. Bunun içindir ki, zaman zaman kendisinden bu yardımı esirgeyenlere düşman olur.

Köylü ailesinde; eski, geleneğe dayalı düzen sürer. Baba bütün aileye egemendir. Kadın ve ço-

cuklar ister istemez ona boyun eğerler. Bu aileye millet varlığına yeni kuşaklar yaratan ve bu kuşakları sosyalleştiren bir görüşle bakabiliriz. Bu bakış onun aynı zamanda doğal bir eğitim ocağı olduğunu da anlatır. Köylü ailesi yüzyıllarca bir iktisat ve hayat birliği idi. Tarla, bahçe, atölye veya iş avadamlıklarına sıkı sıkıya bağlı olan bu kuruluşun, sürmesinin en önemli nedeni hiç kuşkusuz kendi kendini belli edici yaşamını kuşaktan kuşağa sürdürebilmesi düşüncesidir. Çocuklarıyla birlikte tarlayı süren, ürünleri tarladan toplayan, ham madde üreten, kızlarıyla birlikte bu ham maddeyi gıda ve içeceğe, giyime, ev eşyasına dönüştüren köylü, işte bu ailenin yani eğitimin kurumumuzun en canlı bir örneğidir. Aile ne tüketirse bunun büyük bölümünü yine o, kendisi üretir. Bu kurumda ölenlerden miras kalanla yaşayanların işleri hep birlikte bir bütünü oluşturur. Mal edinmek nasıl bir deneye dayanırsa onun yönetimi ve işletilmesi de yine deneye ve geleneğe dayanır. Bu aile yalnız kişilerden oluşan bir bütün değildir, onun soyut bir karakteri de vardır. O aynı zamanda bir değer birliğidir.

Köylünün yurduna ve evine çok bağlı oluşu onu bireyci gibi gösterir. Gerçekten o olabildiğince büyük ölçüde özgür davranmak ister. Yurt ve iş hayatı ona ne gerekli ise bunu vermelidir. Onun içindir ki, o, kendi ekonomik gücü ile, kendi yurdunda, kendi işlerini görmek ister. Karısını ve çocuklarını ekonomik değerlerle ölçer. Aletleri veya makinaları kendi yapmayı veya onlara başkalarıyla birlikte, ortaklaşa sahip olmaktansa tek başına sahip olmayı ister.

Köylü, şehirliler için bilinen rekabet savaşını da bilmez. Onun çabası komşusunu zarara sokmaya veya ocağını söndürmeye yönelik değildir. O, yalnız kendisini düşünerek, tarlada en iyi buğdaya, ağıl-

da da en iyi koyuna sahip olmayı ister. Bütün bu davranışına karşın komşusuyla iyi geçinmeyi de ister. Çünkü o olağanüstü zamanlarda komşusunun yardımına muhtaç olduğunu bilir. Bu nedenledir ki, köy hayatında büyük ölçüde ortak işler, onların eğitimlerine yararlı toplantılara rastlanır. İmece yoluyla iş yapmak, gezek usulü, ulusal hikâyeler söylemek için toplantılar gibi.

Köylüleri birbirine bağlayan şeyler günlük sevinçleri ve ihtiyaçlarıdır. Köyde, köylünün hayatiyle ilgili görevler ve işler de birlikte konuşularak yapılır.

Bütün köy her köylünün gözü önünde açıkça görünür. Bir köylü bütün köydaşlarını, onların zenginliklerini, hatta aile hayatlarını da bilir. Bu bakımdan her köylü, geçen olaylardan bir örnek alır ve bunlar günlerce, haftalarca köylüler için konuşma konusu olur, hatta sert tartışma ve çekişmelere de yol açar. Görenekten, gelenekten ayrılanlar çabucak toplumsal denetimin baskısı ile karşılaşır. Köy muhtarı seçimi köylüler için en canlı bir tartışma, çekişme konusu olur. Buna karşılık İl genel meclisine üye, Millet Meclisine Milletvekili seçimi onları bu kadar ilgilendirmez. Çünkü siyasal partilerin programları onlara çok bir şey anlatmaz, çünkü onlar yalnız realiteyi tanır.

Köylü, kendisine amacı iyice anlatılmayan ve olumlu sonuçları gösterilmeyen genel ve yarı resmî işlerle de kendi işi gibi candan ilgilenmek istemez. Bunun içindir ki, köyde bu tür işler söz konusu olunca sert direnişler, panikler başlar. Buna karşılık gelenek olarak benimsediği görevleri kutsal belle-yerek rahatlıkla yapar, askere gitmek gibi.

Köylünün öteki köylülerle ilişkileri de oldukça ilginçtir. O, başka köyler ve köylülerle alay eder. Onlarla su, orman, tarla, otlak çekişmeleri gibi sert

kavgalara girer. Bu yüzden bazan iki köyün sınırında çatışmalar olur.

Zengin köylülerle yoksul köylüler arasında büyük değişikliklere tanık olunur. Fakirler, zengin köylülerin işçisi ve uşağı gibidirler. Bu ayrılık kişisel işlerde, toplantılarda derhal göze çarpar. Zengin köylü kızını bir hizmetkâra vermek istemez. Fakir de genellikle zengin bir köylünün kızını almayı düşünmez. Fakat bazan gerçek sevgi olayı bu zenginlik farkından doğan sınıf farkıyla karşılaştığı zaman cinayetlere kadar gidebilir.

Köylü çocuğu ya da genci küçük yaştan başlayarak kendisine önceden belirlenmiş meslek hayatı içinde büyür. O, daha okul yaşından önceki ve okul yaşına girmiş olduğu zamanlarda, içinde iş sorumluluğu da bulunan bir hayatın içinde yaşar. Hayvanlara bakmak, onları otlatmak ve başkaları gibi, çocuk daha çok küçükken omuzlarına reel hayatın yüklerini almaya zorunludur. Köyde iş yaşamı ile oyun yaşamı da birbiri içine geçmiş bir durumdur. İş ve oyun birbirine etki yaparak, birbirini tamamlayarak giderler. İşin içinde oyun yaratıcılığına, oyunun içinde de işin öğelerine tanık olunur.

Köy çocuğunun hayatı, sınırlanmış dar bir çevre içinde geçer, bu çevrede çocuğun gelişimine yarayacak, onu canlandıracak şeyler biteviye ve emek bakımından da pek azdır. Bunun sonucu olarak denebilir ki, köylü çocuğu için fikir gelişmesi olanakları daha önceden darlaştırılmış ve kesinleştirilmiştir. Bu tür yaşamın sakıncaları yanında yararlı olanları da vardır: Büyük bir yaşam bilinci, süreklilik ve dayanma alışkanlığı almak gibi. Bunun içindir ki, köy çocuğu kendi hayatına, hayat biçimlerine daha çok uyarlı bir görüntü verir. O kendi çevresi içinde amaçlarını benimsemiş olarak yaşar. Bu çev-

renin dışında da yardımsız ve şaşkın bir halde kalır.

Köy çocuğunun fikir kapasitesi de büsbütün başka türden fikir ve bilgi ile oluşur. Onun bilincine bir damga gibi basılan şey, doğal eşya bolluğu ile köy çevresindeki işlerin izleridir. Onda şehir çocuğunda olduğu gibi teknik ve sosyal nitelikteki anıların izleri çok güçlü değildir. Köy çocuğunun algıları, sık sık yenilenici algılar olduğu için güçlü ve yitirilmeyecek bir mal gibidir. Onun fikir dünyası gözleme dayalı ve somuttur. El çalışmalarına dayalı çevre, eşyası ile birlikte köy çocuğunun üzerine etkiler yaparak onun inceleme yeteneğini de uyarır.

Köy çocuğunu -geniş anlamıyla düşünölmek koşuluyla- aile eğitir. Ailede baba, ölmüş kuşaklardan buyana atanmış ve kabul edilmiş buyurucu ege-men ve efendidir. Kadın ve çocuklar en derin bir şekilde ona bağılırlar. Çoklukla onlar da tarla, ahır gibi birer mal sayılır. Onun içindir ki, çocuklar aralıksız iş başında tutulur. Sıkı ve şiddetli bir iş eğitimi ile donatılırlar. Orada çocuk, herşeyden önce bir iş aracı ve gücü sayılır. Köyde aile hayatı, sert realite, çok eski eğilimler, değiştirilmesi güç âdetlerden yorgurulmuş bir çimento ile bina edilmiştir. Bu hayat mevsimlerin, günün gereklerine göre düzenlenmiş bir iş hayatıdır. Onun içindir ki, orada -bugün de tanık olduğumuz- bir anlamlı, karakter sahibi insanlar yetişir.

Özet olarak : Köylü sert ve tutucu tabiatlıdır. Yurduna bağı ve kapalıdır. Hayatı, doğal olayların doğurduğu iş içinde geçer. Düşünüşü, geleneğe bağı fakat pratik ve yararlı şeylere yöneliktir. Hayatı, ilkel türden, fakat dış olayların etkilerinden çok iç dünyasının, kişiliğinin değerleriyle beslenir.

Doğaya bağı köylü kütlesinin -konumuz dola-

yısıyle- en karakteristik niteliklerinden biri de şudur :

Köylüler yüzyıllardır yiyecek, konut, giyim ve bunun gibi bütün önemli ihtiyaçlarını kendileri sağlamışlardır. Yün evde işlenir, köylü evini kendisi yapar, döşemesini de kendi işleyerek meydana getirir. O, aynı zamanda fırıncı, kunduracı, terzi, dokumacı, saraç, değirmenci v.b. dir. Dışarıdan satın almak zorunda kaldığı kimi eşyayı da kendi üretimi karşılığında sağlamayı düşünür.

«İktisat ve Tasarruf Cemiyeti»nin aracılığıyla 1931'de Ankara'da toplanan Ziraat Kongresi tutanaklarına ve çalışmasına göre Türk köylüsünün uğraştığı en önemli tarım meslekleri veya geçinme araçları şunlardır : 1) Tütüncülük, 2) Afyon, palamut, Miyan kökü ziraatı, 3) Gülcülük ve ıtriyat, 4) İncir, Fındık, Üzüm, Antep Fıstığı gibi kuru yemişçilik, 5) Pamuk, kendir ve keten gibi lifli bitkiler tarımı, 6) Zeytincilik, 7) Buğdaygiller ve baklagiller tarımı, 8) Pirinç tarımı, 9) Taze yemişçilik, 10) Sebzeçilik, 11) Portakal ve limon yetiştirmek, 12) Çiçekçilik, 13) Ormançılık, 14) Sütçülük, 15) Tavukçuluk, 16) İpekböcekçiliği, 17) Şarapçılık, 18) Koyun, kara sığır, manda, at gibi hayvan besleyiciliği, 19) Avcılık, 20) Balıkçılık.

En önemli ekonomik, sosyal nitelikleri, uğraşı türleri yukarıda kısaca anlatılan 9.217.000 Türk köylüsü veya çiftçi nüfusunun gerek genel ve gerek meslek eğitimi söz konusu olunca; gerçeğe, ihtiyaca en uygun yöntem olarak verilecek hüküm hiç kuşkusuz Prof. J. Sewey'in raporundaki şu cümlelerle anlatılabilecektir :

«Okullarda köylülerin ve çiftçilerin ilgi ve gereksinmelerine özel bir önem verilmeden öğretimin genel ve zorunlu kılınması, sosyal zararlar verecek olağanüstü bir korku oluşturur. Köylülerle çiftçilerin

ihtiyaçları ayrıca düşünülmeden kurulacak bir eğitim sistemi kuramsal ve skolastik olur ve genç kuşanın herhangi başka bir meslekte sağlanmamakla beraber onları köy hayatından kolaylıkla uzaklaştırır.

Bundan başka Türkiye'de millî refahın gelişmesi, ziraat çalışmaları düzenlemesi ile sıkı bir biçimde ilgilidir. Bu görüşle; Türkiye eğitimi için en önemli sorun, derslerinin konuları köy hayatına iyice bağlı olarak bir tür ilk ve orta okullar kurulmasıdır».

İtiraf etmek gerekir ki, bugünkü genel ve meslek eğitimi örgütlerimizin niteliği, henüz bu ilkelere uyabilecek nitelikte değildir. Halbuki; köy eğitiminin amacı, büyük ölçüde güçlü vatandaş, yani sosyal bilinçte insan ve memleketin «siyasal, ekonomik ve kültürel hayatının gelişmesine katılacak», yani doğanın bütün güçlüklerine tutsak değil, egemen olabilecek bir güçte iş adamı yetiştirmek olmalıdır. Biz bu amaca götürecek okul da kitap öğretimi değil, iş eğitimi olacaktır.

Köy, yukarıda anlatılan gerçek karakterini kaybedip de öğretmen, doktor, tarımcı, jandarma, fabrika işçisi gibi insanların etkisi altında kalmaya başlayınca küçük kasaba olur ve büsbütün başka nitelikte kendisini gösterir.

B — KASABA, ŞEHİR HAYATI VE DEĞİŞİK MESLEK ADAMLARI : Milletler psikolojisi inceleyicilerinin görüşlerine göre, insanlar arasında sınıf ve meslek ayırımı sonunda ve toplumda siyasal örgütler kurulmaya başladıktan sonra insanlar, konut konusunda yeni bir yer bölümüne de uğrayarak köy ve kasabalarda oturmaya başlamışlardır (Wundt). Uygarlık tarihi inceleyicileri kasabaların kuruluşuna neden olarak başka bir olay daha gösterirler; iş bölümü.

Gerçekten kasaba iş hayatının en belirgin nite-

liği olarak; insanlar arasındaki iş bölümü, yani meslek ayrılığını benimsemek gereklidir.

Kasaba köye oranla tam anlamıyla siyasal karakter de kazanmıştır. Kasaba hayatına en çok etkin olan kişiler; memur, ğretmen, jandarma, hakim, postacı gibi devlet memurlarıdır ve bunların hepsi kasabada birinci derecede siyasal ve kültürel hizmet amaçlarıyla bulundurulmaktadır. Kasabanın iş hayatı erbabı (ziraatçı, el sanatkrları, tüccarlar gibi) bu siyasal memur kütlesinin etkilerinden tamamıyla kurtulmuş bir durumda değildir. Devlet memurları kasabanın geçici oturanları olmak dolayısıyla onların genel hayatlarında, sosyal davranışlarında -Kasabanın yerlilerine göre- daha çok bir esneklik vardır. Bu hayat, esasen köylü veya köylü tipinde olan kasabalılar üzerinde de etkiler yaparak onların esas karakterlerini değiştirmeye neden olur. Memur bunu kendisi için bir görev de sayar. Devlete ait okul, mahkeme, karakol v.b. kuruluşlar bu tür rolleri de yaparlar. Hukuk ve adaletin devlet gücü ile uygulanması da hayatın değişik biçimler almasında etkindir. Bu bakımdan kasabalı yavaş yavaş köylüye oranca benliğinde esneklik, hayata uyarlılık, istekli çaba harcama gibi davranışlar göstermeye başlar ve o, gelenekçi köylüye karşılık, umuda inancı, ilericilik yanlısı, ekonomik hayatta cesur, olumlu görünür. Ona bu karakteri vermeye neden olan hiç kuşkusuz başka olaylar da vardır: Kasabalı köylünün sert ve doğanın elveriliğine bağlı tarla işine karşılık başarı sağlaması daha çabuk ve bir ölçüde kolay işlerle uğraşır. Kasabada nüfusun daha yoğun olarak bir araya toplanmış olması kasabalılara, ağır iş hayatının acılarını unutturacak ve hayattan zevk almaya yarayacak fırsatları da hazırlar, bu nedendir ki, köy gençleri bile genellikle kasabada çalışmak isterler. Bu tür olayların etkisi ile gizli

enerji de meydana çıkar. Fazla enerjiye bağılı çalışma da çok kez köyde olduğu gibi verimsiz kalmaz. Kasaba köye bakarak Posta - telgraf, banka veya yardım sandığı, okul ve benzeri gibi kültür ve ekonomik kuruluşlarla ilişki kurduğu için fazla çalışmanın çok defa yeter oranda yararını da görür. Böylelikle hayatında çalışması arttıkça daha elverişli ve çekici bir refaha kavuştuğunu görür. Böyle ileriye doğru itici bir hayat onun bağılı bulunduğu gelenek bağlarını da sürekli olarak koparır ve sonunda kasabalıyı geçmişin insanı değil; günün adamı yapar. Bu yaşamın ne gibi sonuçlarla bezeneceği kolay anlaşılabilir. Bu sonuçların en önemlilerinden yalnız birini hatırlatalım: Kasabalı köylü gibi kendisini tek yanlı bir uğraşıya bağlamaz, değişik türden uğraşları (hatta meslekleri) yönetmeye çalışır ve gerektiğinde başka insanlarla çeşitli birlikler kurarak daha büyük para, daha sağlam bilgi gücü ve daha sağlam iş tekniğiyle çalışmaya başlar. Kasabaya ekonomik amaçlı toplantıların bir sergisi bile denilebilir. Haftanın belli günlerinde kurulan pazarlar, ihtiyaçlara ve mevsimlere göre panayırlar ve sergiler, kasaba hayatına esneklik ve güç veren olaylardır. Köye oranla daha fazla iş bölümüne dayalı olan bu yaşayış, toplumda ilerlemeye de neden olur. Bugünkü Avrupa uygarlığı, bu tür bir hayata kavuşabilmiş kasabalara dayalı bir uygarlıktır. orada iş bölümü, insanların bol üretim, yaptıkları işleri ucuz, sağlam ve zevke uygun bir biçimde yapmalarına neden olmuştur. Kasaba veya şehirlerde -farkında olmaksızın- işin tekniğini öğrenmek mutluluğunu elde edebilenler, ham maddeyi elde etmek, rekabet gibi insanları başarıya ve refaha kavuşturmaya yarayan olayları da birlikte öğretmişlerdir. Çok, çabuk ve ucuz üretim amacıyla hareket ederken, yeni üretim araçları bulmak, yeni iş metodları kullanmak

zorunda kalarak, yavaş yavaş teknik aracılığıyla doğaya ve hayata egemen olmaya da başlamışlardır. Bu hayat, onlarda aynı zamanda beceriklilik, olayları izleme, amaçları gerçekleştirme, meslekleri uzmanlığa doğru götürme alışkanlıkları gibi bir çok yenilikler yaratmıştır.

Kasaba veya kentin başka önemli bir karakteri de -sosyal ve ekonomik hayatı nedeniyle- insanları elekten geçirmesidir. Bunun sonucu olarak kasabada eleğin üstünde kalan ve tıpkı devlet memurları gibi hukukî, fazla olarak malî durumları bakımından daha üstün bazı nitelikleri taşıyan otelci, fabrikacı, büyük tüccar, hancı ve benzeri gibi insanlarla, köylülerin hayatına benzer bir hayat yaşayan öteki insanların ayrılmış olmasıdır. Bu gelişmenin başlıca nedenlerini, kasabanın coğrafi konumunda, herhangi bir özelliği dolayısıyla ekonomik önem kazanışında, kanunlarda, zenginliğin bölüşülmesinde, kişiliklerin gücünde, sivrilmeyen kimselerin gelenek ve bağlantılarında aramak gerekir.

Kasaba ve şehirlerde, köylerde pek az görülen bir çok sosyal nitelikler önemli olaylar da vardır: Eğlence uğruna yapılan büyük ölçüde harcamalar, karı ve koca kavgaları ve ayrılmalar, babaları bilinmeyen çocuklar, bazan bu gibi çocukların öldürülmesi, intiharlar, cinayetler, soygunlar, okula gitme zorunluğu, fikir düzeyini yükseltme araçları ve fırsatları, eğlence yerleri ve olanakları, teknik yenilikler, bunalımlar, siyasal nitelikte heyecanlı olaylar, her türlü aşk olayları ve benzeri gibi. Bütün bunlar kasaba veya şehir havasının oluşumunda etkili öğelerdir.

Kasaba veya şehirde oturanlar, köylerde yaşayanlar gibi pek basit ve biteviye bir hayat geçirmezler. Oradaki insanlar arasında daha fazla bir hareket, sürekli olarak görülür : İş için veya değişik

nedenlerle başka yerlere gidip gelmeler, göçler, yabancılara şehre gezginci olarak gelmeleri ve bir süre kalıp ayrılmaları gibi. Bu olayların da -sosyal ve ekonomik hayat bakımından- önemleri büyüktür.

Kasabada oturanların başlıca geçim yolları (meslekleri) köylerde yapıldığını önce belirttiğimiz bir bölüm tarım işleriyle şehirlerde en geniş uygulama alanı bulan ve biraz sonra açıklayacağımız el zanaatları, makine çalışmalarına dayalı bazı zanaatlar, ticaret, memurluk gibi mesleklerdir.

Büyük şehir bazı önemli nitelikleriyle kasaba veya küçük şehirlerden ayrılır. Bu ayrıcalıkları sosyal pedagoji bilginlerinin ve uygarlık tarihi araştırmacılarının verdikleri bilgilere dayanarak ve özetle şöyle açıklayabiliriz :

İnsanlar bir yere ne kadar çok toplanırlarsa, tekniği organize ederek onun aracılığı ile doğaya egemen olmaya, yapma bir hayat yaşamaya o kadar çok zorunlu olurlar. Köylü ve hatta kasabalı için besin veren, kutsal sayılan toprak, büyük şehirlinin ayakları altında kaybolur; şoseye, kaldırıma, asfalta dönüşür. Evler göğü kapatacak gibi yükselmeye, dumanlı bacalar gökleri kaplamaya başlar. Büyük şehirlerde su yolları, köyde ve kasabada özlemle beklenen yağmurun, gramofon bülbül sesinin yerine geçer. Bütün çiçekler saksı çiçeği veya geometrik düzenlenmiş bahçe çiçeği, hayvanlar, kümes ve kafes hayvanı haline gelir. Özetle büyük şehirliler doğadan uzak yaşar. Toprak artık onlar için besin veren bir araç, mevsimlerin ahengi hayatın ahengi değildir. Bunların yerine makine, zahire borsası, pazar yeri gelmiştir. Büyük şehirlinin etrafındaki eşyanın çoğu satın alınmış eşya olduğu için ona tomurcuklanan, çiçek açan ve meyve veren bir eşya etkisini yapmaz. O herşeyi yabancı ellerden satın almaya zorunludur. Kendi yaptığı iş de bütün ve bü-

yük bir işin parçasıdır. Görev veya iş olarak eline bir parça iş alıp onu biçimlendirir, karşılığında saymanlık bürolarında hesaplanan gündelik, haftalık veya aylık bir ücret alır.

Kısaca anlattığımız bu yapma ve teknik organize edilmiş yaşam, büyük şehirlinin davranışlarına ve psikolojisine etki yapar. Onun evren anlayışını da mekanik renklerle boyar. Bundan sonra o, artık doğadaki yaratıcı güçleri, kadere bağlı olanı görmeye başlar. Doğa gücü onun gözü önüne, buhar, elektrik, gaz gibi iş aracı olarak çıkar, kendisini doğanın içine doğruca ve kolayca atamaz. Tatil veya Cuma günleri yaptığı gezintiler ve dolaşmalar, tozlu, fırtınalı bir alanda oynanan piyes gibidir. Bütün bunlardan başka onda, doğa adamındaki saf gü-lüş, hayret, saygı, çalışma, bitki ve hayvanlarla ilgilenme, üretici olmak istekleri de kaybolmaya başlar.

Büyük şehirlinin işleri de doğadan uzaktır. Bir büyük şehirli, çok karmaşık bir hale getirilmiş ekonomik hayatın içinde ancak dar bir alanda çaba göstererek yalnız bu dar iş çevresini tanır. O aynı zamanda emirlere, yönetmeliklere, duyurulara göre çalışır. Onun üstünde bir usta ve kalfadan başlayarak fabrikayı veya ticarethaneyi idare eden direktöre; şeften müsteşara kadar rütbeleri kanun veya yönetmelikle belirtilmiş bir sürü insan vardır. Birey, bu büyük makinenin bir çarkının vidası gibidir.

Büyük şehirdeki sosyal yaşam da doğadan uzaktır. Birey orada, sert sosyal ve ekonomik bağların ve yükümler karşısındadır. Onun sosyal ilgileri toplumla birlikte doğal bir yaşam sürdürmekten çok maddî şeylere yöneliktir. Büyük şehir örgüt ve kurumları daha çok «biz» ve «bizim» sözcükleriyle anlatılabilecek ilkelere göre kurulmuştur. Bu oluşumda göze çarpacak yön; bu «biz» ilkesinin sınıf ve

meslek yararı ile bir dayanışmaya varmış olması ve bunların yararlarının her şeyde, her işte daha çok ön plânda tutulmasıdır. Aslında yeni sosyal kültürün çok tartışılan, bir çok çekişmelere neden olan yönü de bu değil midir? Tarihte bu tür anlaşmazlıklar yüzünden bir çok kanlar döküldüğünü görmüyor muyuz? Şehir eğitimi söz konusu olunca bir çok toplumların kendi karakterlerine göre bir eğitim saptayıp gerçekleştirememelerinin en önemli nedenini de burada aramak gerekir.

Kasaba ve şehir çocuğunun eğitildiği çevre, yukarıda niteliklerini göstermeye çalıştığımız işte bu çevredir. Çocuk bu açıklamaya çalıştığımız olayların hepsinden az veya çok etkilenerек, zayıf veya güçlü algılar alarak bu çevrenin içinde aile, meslek, okul ve toplum eğitimi ile yetiştirilmeye çalışılır.

Türkiye nüfusunun köylerde oturan yoğun tabakasından ötesi, kasaba ve şehirlerde ticaret, sınaî işler, memurluk gibi mesleklerle uğraşırlar. İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin aracılığı ile 1930'da Ankara'da toplanan Sanayi Kongresi yayınlarına göre Türkiye Nüfusunun kasaba ve şehirlerde oturan bölümünü ilgilendiren ve onların başlıca geçim araçlarını (mesleklerini) gösteren en önemli sanayi grupları şunlardır :

I — PAMUKLU DOKUMA SANAYİİ :

1) Pamuklu, 2) Yünlü, 3) Halı, 4) İpekli, 5) Trikotaj.

II — BESİN SANAYİİ :

1) Konserve, 2) Değirmen, 3) Şeker, 4) Şarap, sirke, ispirto, 5) Şekerleme, çikolata, bisküvi.

III — DERİ SANAYİİ :

IV — ORMAN SANAYİİ :

1) Ahşap ambalâj, kokuculuk (parfümeri) sanayii, 2) Mobilya, 3) Orman sanayii.

V — TAŞ, TOPRAK. CAM SANAYİİ :

1) Çimento, 2) Aynacılık, 3) Tuğla, kiremit, çini sanayii.

VI — KİMYA SANAYİİ :

1) Zeytin yağı - nebatî yağ - prina yağı sanayii, 2) Sabun sanayii.

VII — MADEN ÇIKARMA SANAYİİ :

VIII — MADENİ EŞYA SANAYİİ :

TÜRKİYE SANAYİİNİN DURUMU : 1927 (Ş. Süreyya beyin «Cihan Tarihinde Türkiye» adlı eserinden)

Sanayi türleri	Kurum (sayı)	%	İşçi	%
1 — Maden Çık. Sn.	556	0,85	18.932	7,37
2 — Tarım sanayii, balık, av	28.439	43,58	110.480	43,01
3 — Dokuma sanayii	9.353	14,34	48.025	18,70
4 — Ağaç ve bitki sa.	7.896	12,12	24.264	9,55
5 — Kâğıt ve karton sanayii	348	0,53	2.792	1,09
6 — Maden ve makine onarımı	14.752	22,60	33.876	13,18
7 — Bina yapım san.	2.877	4,41	12.834	4,81
8 — Kimya sanayii	697	1,07	2.107	1,21
9 — Karışık sanayi	16	0,02	455	0,18
A. Elektrik	90	0,14	1.350	0,52
10 — Değişik sanayi				
B. Ötekiler	221	0,34	1.289	0,48
TOPLAM	65.245	100,00	256.404	100,00

İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin yayınladığı (Sanayi Kongresi Zabıtları) adlı eserde bu meslek gruplarına dair memleketin gerçek durumunu ve ihtiyacını belirten çok önemli ve değerli bilgi vardır. (Zi-

raat Kongresi Zabıtları) adlı eserde tarım mesleklerine ve Türkiye'nin tarım durumuna dair de bir çok önemli bilgi de vardır.

Türkiye'de şimdiye değin türlü ilişki ve fırsatlarda söylediğimiz tarım ve sanayi mesleklerinden başka bir de çeşitli türleri bulunan ticaret meslekleri, her tür yönetsel, tüzel nitelikteki meslekler ile, serbest meslekler denilen meslekler vardır.

Türkiye'nin yönetimini ve Türkiye'de eğitim işleri sorumluluğunu taşıyanlar için bütün mesleklerle birlikte daima gözönünde bulundurulması ve büyük bir yurt sorunu sayılması gereken, sayısı genel nüfusa oranla % 60'ı bulan meslekleri bulunmayan yurttaşlar konusu vardır. Meslekî hayata dayalı çağdaş uygarlıkla donatılmamış toplumlar gözönüne getirilince bu olayın önemi daha çok anlaşılabilir.

Kasaba ve kentlerde oturan, meslekleri yukarıda kısaca söz konusu edilen yurttaşlarla meslekî hayatları bilinmeyen yurttaşların durumları gözönüne getirilince onlara verilecek eğitimin amacı ve biçimi de -açık çizgileriyle- kendiliğinden ortaya çıkar. Aslında gerçek ihtiyaçlar da bunu gösterecek niteliktedir.

Oysaki dünyanın bir çok yerlerinde olduğu gibi, bizde de okul bu gerçek ihtiyaçlara cevap verecek niteliklerden yoksundur. İlk ve orta okulu bitirir bitirmez ya da yüksek okulu bitirdikten sonra yukarıda saydığımız iş alanlarına atılarak iyi birer vatandaş sıfatıyla yaşamaları gereken kasaba ve kent çocuklarına bugün eğitim adı altında okulun verdiği şeye... bin sayfalık... derslerin bilgisi diyebiliriz. Buna karşılık gerçek hayat, çocuk okulu bitirip onun içine atıldığı zaman ona gereken gerçek eğitimi -eksik olmakla birlikte- mutlaka kitap bilgisi şeklinde vermez. Çocuğu, okulun yaptığı gibi bilgi-

lerle cilâlamaz. O hemen gerçek ihtiyaçları, en kısa ve kestirme yollarını gözönüne alarak çocuğu ve genci yeniden ve gerçekten hayatta tutunabilecek kadar yetiştirir.

Yaşanılan kültürün bir kurumu olması gereken okul da hayatın önünden gideceği yerde arkasından gelmeye çalışır. Sinema, radyo, makine, her türlü işler; çocuklara ve gençlere derin etkiler yaparak onları eğitirken okullarda öğretmenler kurulları öğrencinin sinemaya gitmesinin, öğretimde gramofon veya radyodan, bahçe veya tarla işlerinden yararlanılıp yararlanılmamanın uygun olup olamayacağını tartışırlar. Ekonomik özellikte kongreler, sergiler, teknik denemeler gibi aktüel olayların üzerinden yıllar geçtikten sonra okullar onları birer tarihî olay olarak izler ve incelemeye çalışırlar. Özetle, okul, bir türlü katılmış ortaçağ karakterini bırakarak kolay kolay günün ve geleceğin kurumu, gerçek ihtiyacın sözcüsü olamaz.

Onları doğaya her gün biraz daha çok egemen kılmak için yapılmış ders araçları ve benzerleri gibi modern örneklerin tarihleşmiş koleksiyonları, okulun en çok üstüne titrediği şeylerdir. Bunların gençleri doğaya tutsak etmeye yarayan birer eğitim ögesi oldukları görülür. Bu nitelikteki kurum hiç kuşkusuz hasta ve ölüme giden bir kuruluştur. Geleceğin okulu bu kusurların hiçbirini taşımayan insanların yerinde ihtiyaçlarını gözönüne alan, onları kendiliklerinden çalışmaya alıştırarak yetiştirecek bir «iş ve meslek» olacaktır. Ancak ondan sonradır ki, (köy, kasaba, şehir) nerede bulunursa bulunsun, bütün okullarımız, millet bireylerine Prof. J. Dewey'in önerdiği ve istediği gibi :

«1 — Doğru ve siyasal alışkanlıklar ve fikirler verecek,

2 — Onlarda değişik biçimlerde ekonomik ve ticarî yetenek ve becerilere yönelecek.

3 — Erkek ve kadını ulusal egemenliğe, ekonomik açıdan kendisini yönetmeye, zanatı ilerletecek yani onları girişim ve yaratıcılığa, özgür yarıya, bilimsel düşünmeye ve kamu yararı için sosyal görüşle işbirliğine alıştıracak, fikrî ve ahlâkî karakterin çizgi ve eğilimlerini kendiliklerinden geliştirecek» bir hale gelerek «Türkiye'nin sürekli olarak milletler arasında özgür bir üye olarak canlı ve lâ-yık bir Cumhuriyet halinde ilerleemsini» sağlayacaklardır.

C — YENİ OKULUN YENİ ÖĞRETMENİ : İdeal iş okulu yeni nitelikte öğretmenlerin yetiştirilmesi ve var olan öğretmenlerin de onlar gibi bir hale getirilmesini ister. Eski okulun öğretmeni için en önemli ve temel görev sadece ders vermektir. Ders programı ve öğrenim metodu onu en çok uğraştıran işlerdir. Hatta onun içindir ki, öğretmenleri yetiştirmek için açılan kurslardaki uğraşların bile temellerini bu sorunlar belirliyordu. Eski okulun öğretmeni pasif bir durumda, olabildiği kadar yumuşak ders programını bitirmeyi kendisi için en büyük amaç bilen iyi bir işçi idi. Bunlara karşılık yeni iş okulunun öğretmeni, okulunda çalışkan ve organizatör rolü yapan bir kılavuz olacaktır. Çocukları eğitmek, herşeyden önce onları iş birlikleri haline getirerek yönetmek; çocukları okutmak demek de onlara uğraşı ve çalışma yolları bularak, yaratarak onları en verimli ve üretici bir hale getirmek demektir.

İş okulu öğretmeni kendi kendini yetiştiren ve eğiten bir öğretmen olacaktır. Onun bu hale gelebilmesi öğretmen birliklerini iş birliği haline getirmekle mümkün olabilecektir. Öğretmenler örgütlenerek meslekte ilerlemelerine, kültüre hizmet edemedikleri

sürece okulun yukarıda eleştirdiğimiz niteliklerini bırakmalarına olanak yoktur. Çünkü öğretmenler kültürün yükseltilmesine hizmet etmelidirler ki, okulu da bir kültür kurumu haline getirebilsinler. Kültürü yükseltmek demek de; bilimin, tekniğin, zanaatın, özveriliğin yükselmesi ve başarısı demektir. Bu amaçları gerçekleştirmek de öğretmenlerin sadece ders vermeleriyle olası değildir, iş yapabilecek nitelikteki bütün halkı bu çalışmalara ortak yapmak zorunluğudur. Bu tümceleri şöyle özetleyebiliriz: Eski okulun öğretmeni ANSİKLOPEDİK nitelikte bilgileri, kendi kendine toplamaya çalışırdı. Yeni iş okulu öğretmeni organizatör olacaktır; hayat, toplum ve iş aracılığıyla kendi kendini yetiştirecektir. Ancak ondan sonradır ki, okul, yeni ve modern bir millet yaratacak güçte bir kurum olacaktır.

3 — Çağdaş pedagoğlara göre eğitim ülküsü :

İş ve meslek eğitimi konusunda yazdığım bu deneme niteliğindeki yapıtı bu konuda en çok emek vermiş olan ve bir organizatör olarak Münich şehrinde bütün dünyaya örnek olabilecek iş ve meslek eğitimi okulu açmış bulunan çağdaş pedagoğlardan G. Kerschensteiner'in aşağıdaki sözleri ve Prof. J. Dewey'in yargıları ile bitirmek istiyorum. Böyle bir taslak yazmak yürekliliğini de onların yapıtlarındaki ana fikirlerden aldığımı belirtmek isterim.

İş ve meslek öğretimini doğru bir yöne götürmek ve çözümleyebilmek için en önemli nokta, eğitim ve öğretimin görevi ile okul kuruluşunun ana ilkelerini belli etmek gereğidir. Prof. Kerschensteiner bu önemli konuyu şöyle anlatır :

«Ulusal bir toplumun eğitim ve öğretim örgütlerinde; din veya dinsel ayrıcalıklar = konfesyonel, (Almanya'ya göre) bilimsel, siyasal, sosyal, ekono-

mik görüşler gibi bir çok kanılara dayalı olarak belli edilen istekler birbirleriyle çarpışırlar. Eğitimin ve eğitim sorumluluğunu taşıyanların idealleri gibi güçlerin bunlarla karşılaştırılması asıl olguya az etkili oldukları görülür ve kendi olağanüstü görevlerinin niteliğinde birleşemedikçe etkilerinin daha az olacağı da kuşkusuzdur. Eğitmek göreviyle yükümlü olanlar bu göreve içten yetenekli olduklarında sonucunun iyiye dönüşeceğine güvenilebilir. Benim çırpınışım herşeyden önce -bu inanışa varılabilecek bir okul düzeni için- toplu ve genel bir eğitim görüşünde el ele vermek özlemiyle yapılmıştır. Pestalozzi, Paulsen, Schleiermacher, Goethe'nin yemin edilmiş gibi içten belirtmelerine karşın bu ideal yön, bulunmuş ve kaygı giderilmiş değildir. Bu kavram oldum olası yeniden üzücü eğitim anlayışının sislerine karışır, meslektaşlar arasında, parlamentolarda, Millî Eğitim Bakanlıklarında pedagoji yazarlarının hokkalarında, matbaaların makineleri arasında, öğretmen kongrelerinin konuşma kürsüleri üzerinde dolaşır ve cesaretleri toz zerresi gibi dağıtır. Bütün hayatım bu gibi kavgalarla doludur. Ve bu kavgalar onun sonuna kadar da süreceklerdir. Okul örgütleri konusunun, pedagoji teorileri aracılığıyla tümünden çözümlenemeyeceğini de pek iyi bilirim. Özellikle demokrat devletlerde. Onlar ötedenberi bu koshulu bir çıkar sorunu olarak düşünegelmişlerdir ve dünya böyle kaldıkça da bunu savunacaklardır. Fakat siyasal partilerin kendi görüşleri, evrensel davranışları ve yaşama ilkeleri aracılığı ile bu gücün kolunu bükülmez görmeleriyle, tek anlamlı, yürütme -ve içinde sonsuz denilecek kadar çok eğitim ve öğretim ideali düşünülebilen- eğitim kavramının güçlendirilmesi aynı şey değildir. Eğitim kavramı yahut daha doğrusu Millî Eğitim görüşü, eğer toplumun yetişmekte olan kuşaklarına ve bu yoldan da

geleceğin devlet kuvvetlerini ellerinde bulunduracak kimselere etki yapmak istiyorsa ona göre -herşeyden önce- eğitilecekler de açık bir inanışa gelmelidir. Onun içindir ki, eğitim ve öğretim örgütünün en baş görevi; Pestalozzi'nin de ruhunda yaşayan «insan eğitimi» fikrinin benimsenip uygulanması yani yetiştirilecek kimselerin bir mesleğe hazırlanmak için doğal yeteneklerinin, bireysel isteklerinin gösterdikleri yöne doğru götürülmesi ve yetiştirilecekler için bundan daha iyi bir yol bulunamayacağını göstermek olmalıdır. Böyle hareket edilmediği için yüzbinlerce kimsenin zihin oluşmaları ile kendilerine meslek olarak seçtikleri işi sonradan birbirile bağdaştıramamak talihsizliğiyle karşılaştıklarını ve kaderin onlardan bu iyiliği esirgediğini, görmekteyiz. Buna karşın eğitim ve öğretim çabmaları kişiliğin gösterdiği yolu izlemekten başka bir şey yapamaz. Bu temel ilke üzerinde daha çok zaman, sürekli tartışmalar yapılacaktır. Bu ilkenin üstünlük kazanaacağı bir zamanın gelip gelmiyeceğini bize kim söyleyebilir? Şayet böyle bir zaman gelirse o vakit milletler, kendileri için, yetişmekte olan kuşağı ahlâksal özgür kişiler = (sittich-Autonemen- Persönlichkeit) olarak özenli bir biçimde eğitmek, tasasından daha önemli bir dert olmayacağını; kişinin, kendisi için mümkün olanı ancak özgür çalışmayla kendi kendini yetiştirerek kazanabileceğini görebileceklerdir...

Kişinin eğitim ve öğretimi, yalnız onun zihin varlığına ve hayatının gelişme döneminde kazandığı özel biçimlere çok veya az uygun kültür kurumları aracılığıyla sağlanabilir...

Kanıma göre bütün eğitim, nesnel ve kişisel (kültür kuruluşları) kuruluşların bireysel ruh üzerine etkilerinin bir sonucudur. Fakat bu kuruluşları koruma, onlara bakım ve onları sürekli olarak geliş-

tirmek kişinin de bir üyesi bulunduğu toplumun görevidir. Bu, toplumda ortak değer oluşması olayı dolayısıyla kişinin de değerlendirilmesi gereğini belirler. Onun içindir ki, değerlerin yaşanışı yalnız kuruluşların içinde olmakla sağlanabildiğine göre, kişilerin ahlâksal durumları bireyin de arasında bulunduğu toplumun ahlâksal durumuna bağlıdır. Şu halde, kim ahlâksal özgür kişiliği (sittlich-autonomen Persönlichkeit) eğitim ve öğretimin ideali olarak benimserse o, aynı zamanda ahlâksal bağımsız toplum (sittlich-autonomen Gemeinschaft) da ister. Fakat her kişi toplumun üyesi olduğuna göre, eğitim ve öğretim de kendi amacına ancak bireylerin toplumun ahlâklaşması hizmetleri yolunda erişecek demektir. Bu görev şu inanışla yapılmalıdır: Her kişi kendi hayatının sürebilmesi için kendi işini yapmakla birlikte kültür toplumunun sayılamıyacak kadar çok çarklarından birine takılmak zorundadır. Bu görüşte, kişiden, yetenekleri oranında kendi görevini yapmasını veya mesleğinde çalışmasını istemek kavramı da vardır.

Bu açıklamadan hemen anlaşılır ki, toplumsal nitelikte ve meslek için eğitim ile kişisel iş için eğitim ve öğretim temelini gösterir ve bu hale biz genel eğitim demiştik. Her genel nitelikteki eğitim, toplumun bir üyesi olan kişiyi yeteneklerine ve atakalitlerine göre elverişli bir mesleğe erdirmek demektir. Eğitim bu amacı, yalnız özgür ahlâksal kişi oluşturmak ve bağımsız ahlâksal toplum yaratmak için değil, insanların meslek ve iş hayatlarını da kapsayacak başka bir olanak bulunamayacağı için izlemek zorundadır.»

Kerschensteiner'in bu sözlerinin anlamlarını özetleyerek açıklayalım: Ona göre eğitim ideali, idealize edilmiş kişilikte somutlaşır ve o, bu kişiliği gerçek vatandaş kavramı ile anlatır ve eğitimin amacı

sayar. Bu anlayışa göre eğitim, meslek ve iş eğitimi olacaktır. Gerçekten ona göre meslek demek, ahlâksal bir toplumun yararı için yapılan iş demektir. Kerschensteiner'e göre devlet birliğinin, bir kamuyu düşünür, bir de salt kendini düşünür iki amacı vardır. Kamuyu düşünme amacı: «Toplumun kendi gelişmesi sonunda gitgide kendini ahlâksal bir toplum haline gelmeye doğru ilerleterek insanlık devletine yükselmesi ve güçlerini kültür ve hak devleti birliği için çalıştırmasıdır.» Öteki salt kendini düşünme amacı da : «Uyruklarının rahatlığını, sağlığını korumak ve onları savunmak»tır. O, bu amaçlara erişebilmek için, «Vatandaşların, durumlarını daha yaygın bir hale getirmek, kendi işi ile kendi kişiliğinin değerlerini geliştirmesini, yani içinde yaşadığı toplumu -payına düşen ölçüde- ahlâklaştırmaya çalışmasını» ister ve buna şu yargıyı ekler : «Yalnız kültürel görevini bilinçli olarak bilen ve buna çalışan devlettir ki kendisini ideal ahlâksal toplum niteliğinde geliştirebilir.»

Onun bu amaçlara ulaşabilmek için uyguladığı metod da iş okuludur. Ona göre bütün eğitim örgütleri tek okul düzenine dayandırılmalıdır.

Kerschensteiner'e göre kültür paha biçilemeyecek kadar çok ve güçlü değerleri taşır. O: «Anlatma araçlarını, güzel sanatları, tekniği, bilimi, hukuku ve gelenekleri, din işlem ve kurallarını, sosyal ilişkilerin özelliklerini, devlet kanunlarını, siyasal ve ekonomik kuruluşları» kültür kurumları sayar. «Çocuk bir kişilik olarak eğitilmek istenildi mi o zaman yalnız bu kültür kurumları aracılığı ile eğitilerek bu amaca erişilebilir. Böyle bir kültür alanı okulun merkez noktasında bulundurulduğu ve bu kültür kurumları öğrencinin zihin yapısına uygun olduğu zaman gerçekten etkili olabilir. Okulun görevi çocuklara sadece bilgi vermek değildir. Bunun için kültürden bek-

lenilen güç ve canlılık hiçbir zaman bir birlik göstererek meydana gelebilecektir. Okul öğrencide kültür enerjisi yaratmalıdır. Öğrenciyi sadece, bilgi denilen besin ile semirtmek yararsızdır. Bu isteklere göre yapılabilecek tek ve son okul örgütü de iş okulu olacaktır» der.

Bu temel ilkelerin Kerschensteiner'in olağanüstü denilebilecek bütün çalışmalarına karşın Almanya gibi hem genel eğitimi hem de bunun bir bölümü olan meslek eğitimi ve öğretiminin çok gelişmiş olduğu bir memlekette bile ne dereceye kadar anlatılabildiğini ve uygulama alanına geçirilebildiğini yine onun anılarından öğrenebiliriz. Bu anılar, bize aynı zamanda onun çalışmalarını ve bugünkü okullara değgin yargularını bu ideal fikirlerin gerçekleşmesi için insanlık tarihinde kimlerin kılavuzluk ederek çalıştığını ve geleceğin okulunun nasıl olması gerektiğini göstereceklerdir:

«Ömrü uzun bir insan hayatı boyunca süren çalışma sonucunda, eğitimin niteliğine ve metodlarına değgin kanılarımı anlattıktan sonra anılarımı bitirmek istiyorum. Bu fikirlerimin ne derece geniş bir çevrede benimsenmiş olabileceklerini pek az zamanlarda hatırıma getirmişimdir. Kim inandırıcı bir görüş ileri sürerse o, kanılarının benimsenmiş olmalarına güvenebilir. Özellikle 25 sene süren (Münich Millî Eğitim Danışmanlığı) bir memurluğun yapılması sırasında en önemli görev sayarak mümkün olduğu kadar inandırıcı ve soyut görüşlerimle berrak bir hale getirdiğim ve çalıştığım, hiçbir zaman gücümü kaybetmeyecek nitelikte olan ve bir çok karşı çıkışları doğurduktan sonra dünya ile uğraşarak sonunda doğruluğu kabul edilen kanılarımı ve fikirlerimi üstün çıkmış sayabilirim. Buna karşın hiç sanmıyorum ki, eğitim ve öğretim için herhangi bir biçimde yeni bir yol bulmuş olayım, tersine Peta-

lozzi'nin bütün zamanların pedagoğlarına göstermiş olduğu «insana sevgi» prensibi içinde dolaşmaktan başka bir şey yapmadım. Aynı şeyi Goethe de «Willhelm Meister» adlı yapıtında yazıyordu. Ve yine aynı şeyleri -Eğitim Danışmanlığımın ilk on yılı içinde tanımadığım- J. Dewey yalnız öğretmekle ve söylemekle kalmıyor, Chicago'da profesör bulunduğu zaman kurduğu bir deneme okulunda uyguluyordu da...

İdeal insan eğitiminin yolu, daima -ödül kazanan yapıtımda da yazdığım gibi- iyi insan kavramı üzerinden geçecektir. Ve gittikçe bu yol daha güçlü bir biçimde -bu yoldan geçmek zorunda olanlar tarafından- izlenecektir. Fakat bir gün gelecektir ki, pedagoğlar bizim bugünkü okullarımıza güleceklerdir. Nitekim biz şimdi eski Romalıların sadece yazı ve konuşmacılık öğreten okullarına gülmekteyiz. O zaman belki okulların kapılarına Pastalozzi'nin şu sözleri yazılı bir levha asılacaktır: «Her şeyi yapmak için bilmelidir. Denemek ve yapmak her insan için işin en temelli bölümüdür. Bilmek ve anlamak sonuç olarak refah sağlama araçlarıdır. İşte bunun içindir ki, her kişide var olan, insanların bütün benliklerine; yapabileceği denemeye ve işe göre bir yön vermelidir. İnsan doğru öğrendiği zaman daima daha çabuk, erken ve yeterince çok öğrenmeyi de başarır.

Yakındakileri öğrenmek ve yapmakla işe başlanmadığı zamanda da hiçbir zaman doğru ve gerçekten öğrenmeyi başaramaz.»

Şimdi Türkiye eğitiminin özelliklerini gözönüne alarak 1925'te eğitim işlerimiz için bir çalışma programı hazırlamış olan Prof. Dewey'in görüşlerini, ideal fikirlerini tekrar okuyalım :

TÜRKİYE EĞİTİMİNİN AMACI :

«Türkiye'nin ileri milletler arasında saygılı bir üye olarak canlı, özgür, bağımsız ve lâıyk bir Cumhuriyet olarak gelişmesini» sağlamaktır. Bu amaçlar da ancak okulların millet bireyelerine: 1) Doğru ve siyasal alışkanlıklar ve fikirler vermesi, 2) Onlarda değişik biçimlerde ekonomik ve ticarî yetenek ve becerileri öğütlemesi, 3) Erkek ve kadını ulusal ege-menliğe, ekonomik olarak kendi kendini yönetmeye, sanatça ilerlemeğe götürecektir, yani onları girişim ve yaratıcılığa, bağımsızlığını korumağa, hür düşünceye, bilimsel düşünmeğe ve kamu yararı için sosyal anlayışla işbirliğine alıştırarak fikrî ve ahlâkî karakterin çizgilerini ve eğilimlerini kendilerinde geliştirecek» bir eğitim vermesiyle gerçekleştirebileceklerdir. Dewey, bundan başka Türkiye eğitim örgütünün temel ilkesi de şu olacaktır der :

«Bu amaçları gerçekleştirmek için sadece bazı liderler yetiştirmek yeterli değildir. Yurttaşların tümü, yurdun siyasal, ekonomik ve kültürel gelişimine katkıda bulunacak bir eğitim görmüş olmalıdır.»

TÜSTAV
— SON —

TONGUÇ'UN KİTAPLARI

- 1 — Elishleri Rehberi, 1927 (Arap harfleriyle)
- 2 — Muallim Almanağı, 1928
- 3 — Mürebbinin Ruhu ve Muallim Yetiştirme Me-selesi, 1931 Kersehensteiner'den çeviri, An-kara, Köyhocası Basımevi, 140 s.
- 4 — İlk, Orta ve Muallim Mekteplerinde Resim, Elishleri ve San'at Terbiyesi, 1932 İst. Ahmet Halit K. 335 s.
- 5 — İş ve Meslek Terbiyesi, 1933, Hakimiyeti Mil-liye Basımevi, 164 s.
- 6 — Kersehensteiner, 1933, Ahmet Halit Kitabevi, 87 s.
- 7 — Almanya Maarifi, 1934, Reşat şemsettin ile birlikte İst. Devlet Basımevi 248 s.
- 8 — Köyde Eğitim, 1938, İst. Devlet Basımevi 512 s.
- 9 — Canlandırılacak Köy, 1938, İst. Remzi Kita-bevi, 233 s.
- 10 — İlkokul öğretimleri için Yapıtırılacak Evler, 1944
- 11 — İlköğretim Kavramı (Birinci cilt) 1946, İst. Remzi Kitabevi, 412 s.
- 12 — Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy, 1947 İst. Remzi Kitabevi, 666 s.
- 13 — İş Eğitim İlkelerine göre Hazırlanmış Öğret-men Ansiklopedisi, 1949, İskit Yayınevi, İst. I. II. III. Fasikül, 144 büyük sayfa.

- 14 — Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü, 1953, Bir Yayınevi, 567 s.
15 — Pestallozzi Çocuklar Köyü, 1960, Ankara, Doğuş Limited Şirketi, 72 s.

Not : Tonguç'un sağlığında hazırlayıp da yayımlıyamadığı ve şimdiye değin de yayımlanmamış bulunan şu yapıtları da vardır :

- 1 — Çocuk Bakım ve Eğitimi Ansiklopedisi
2 — San'at Eğitimi Sözlüğü
3 — Sağlık Eğitimi Ansiklopedisi

TÜSTAV

I. ve II. BÖLÜMLERDE
KAYNAK OLARAK YARARLANILAN ESERLER :

I. iş kavramı

1. İktisat, İbrahim Fazıl.
2. Elemente der Völkerpsychologie, W. Wundt.
3. Das Berufsproblem, Maria Schwartz.
4. Mecellei umur belediye, O. Nuri C. I.
5. İktisadi meslekler tarihi, Ş. Kaya - A. Muammer C. I.
6. İktisadi meslekler tarihi, Ş. Kaya - A. Muammer C. II.
7. Felsefe ve İhtimiyat mecmuası S. I.
8. Quelle des Wissens, C. II.
9. Türkiye Maarif tarihi C. I. ve II. N. Atuf.
10. Türk Matbuatçılığı, Selim Nüzhet.
11. Cihan İktisadiyatında Türkiye, Ş. Süreyya.
12. Pedagogische Sociologie, Carl Weiss.
13. Ziraat kongrası zabıtları, İ. T. C. neşriyatı.
14. Kapitülasyonlar, tercüme eden A. Reşat ve İskender.
15. Didaktik der Neuen Schule, P. Ficker.
16. Grundfragen der Shulorganisation, G. Kersehensteiner.
17. Terbiye ve Demokrasi, Dewey - Avni.
18. Theorie der Bildung, G. Kersehensteiner.

II. meslek kavramı

19. Cihan tarihinin ana hatları, Wels (Tercüm.)
20. Tarih. T. T. C. C. T.
21. Die Erde U. ihr Wirtschaftsleben, Prof. Dr. S. Passarge.
22. Umumî İhtimiyat, H. Ziya.
23. Yeni İhtimiyat dersleri, M. İzzet,
24. Gesehichte der Erziehung, P. Barth.
25. Handbuch Für das Berufs U. Fachschulwesen, A. Kühne.
26. İhtimiyat, M. Bonafus - N. Sadık.
27. Türk medeniyeti tarihi, Z. Gök Alp.
28. L'evolution de l'education, S. 405. L'étourneau 1898
29. Türk tarih Encümeni mecmuası, A. Fuat 1928.
30. Der Weltverkehr U. Seine Mittel, V. R. Andree 1875.

III. bölümde yazılı
temel düşüncelerin alındığı eserler

1. Entwicklung, Aufgabe u. Aufbau der Berufserziehung, A. Fischer.
2. Wirtschaftende Mensch in der Geschichte, Lujo Brentano.
3. Psychologie des Jugendalters, E. Spranger.
4. Arbeitspsychologie, herausg. F. Giese.
5. Arbeitspädagogik, herausg. F. Giese.
6. Theorie der Bildung, G. Kerschensteiner.
7. Tabii sevklerden manevî şahsiyete doğru, Prof. C. Papillaut - Dr. Şevket Aziz. (Türk Antropodisi mecmuası)
8. Die Grossen Denker — Durant.

The logo of TÜSTAV (Türkiye Üstün Sanatlar Akademisi) is a stylized, symmetrical emblem. It features a central vertical column with a small horizontal bar at its base. This column is flanked by two larger, horizontal bars that are wider than the central column. The entire emblem is set within a square frame.

TÜSTAV

Türkiye

A — YÜKSEK, ORTA, İLK ÖĞRETİM OKULLARI İLE ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ SAYISI
1925 — 1930

— 1 —

Kurumun adı	Okul Sayısı					Öğretmen Sayısı										Öğrenci Sayısı										
	1925	1926	1927	1928	1929	1925-1926		1926-1927		1927-1928		1928-1929		1929-1930		1925-1926		1926-1927		1927-1928		1928-1929		1929-1930		
	1926	1927	1928	1929	1930	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
A — İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ	1	1	1	1	1	13	—	13	—	13	—	13	—	14	—	205	—	167	—	53	—	44	—	35	—	
İst. Üniver. Fen Fakültesi	1	1	1	1	1	25	—	32	—	30	—	32	—	43	—	324	142	465	255	365	107	359	119	153	16	
İst. Üniver. Tıp Fakültesi	1	1	1	1	1	94	—	118	—	93	—	92	—	97	—	293	32	326	104	367	46	298	22	424	33	
İst. Üniver. Hukuk Fakültesi	1	1	1	1	1	30	—	33	—	28	—	30	—	27	—	450	19	444	22	429	31	492	31	613	44	
İst. Üniver. Edebiyat Fakültesi	1	1	1	1	1	33	—	32	—	32	4	31	—	30	—	225	125	110	86	155	107	137	118	141	98	
İst. Üniver. Eczacılık Yüksek Okulu	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	45	—	45	—	164	—	117	10	67	10	60	4	56	5	
İst. Üniver. Dişçilik Yüksek Okulu	1	1	1	1	1	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	226	—	152	6	152	6	86	7	92	12	
İst. Üniver. Kabile Okulu	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	257	—	230	—	258	—	303	—	261	—
Toplam	8	8	8	8	8	234	—	228	—	242	4	243	—	256	—	1,887	575	1,781	713	1,588	565	1,476	604	1,514	469	
B — M. EĞİTİM YÜKSEK OKULLARI																										
Mülkiye Okulu	1	1	1	1	1	28	—	21	—	21	—	22	—	24	—	59	—	82	—	95	—	120	—	126	—	
Güzel Sanatlar Akademisi	1	1	1	1	1	20	—	25	—	29	—	32	—	35	—	137	63	246	70	147	67	128	55	137	54	
Yüksek Öğretmen Okulu	1	1	1	1	1	7	—	4	—	4	—	4	—	5	—	85	20	62	14	62	16	71	10	67	14	
Orta Öğretmen Okulu	—	—	1	1	1	—	—	6	—	8	—	13	—	18	—	—	—	16	—	41	2	66	8	67	4	
Toplam	3	3	4	4	4	55	—	56	—	62	—	71	—	82	—	281	83	406	84	345	85	385	73	397	72	
C — DİĞER BAKANLIKLARIN YÜKSEK OKULLARI																										
Halkalı Tarım Yüksek Okulu	1	1	1	1	—	77	—	15	—	15	—	15	—	11	—	57	—	116	—	78	—	25	—	—	—	
Ticaret Yüksek Okulu	1	1	1	1	1	44	—	—	—	44	—	57	—	71	—	426	8	—	—	401	55	762	54	514	101	
Ormân Yüksek Okulu	1	—	1	1	1	10	—	—	—	15	—	11	—	25	—	112	—	—	—	53	—	40	—	15	—	
Baytar Yük. Okulu	1	—	1	1	1	15	—	—	—	26	—	19	—	47	—	—	—	—	—	46	—	46	—	24	—	
Mühendis Yük. Okulu	1	1	1	1	1	25	—	26	—	26	—	28	—	29	—	139	—	176	—	230	2	244	2	236	—	
Posta ve Telgraf Yük. Okulu	1	1	1	1	1	9	—	5	—	9	—	7	—	5	—	17	—	10	—	18	—	8	—	20	—	
Ankara Hukuk Yük. Okulu	1	1	1	1	1	11	—	13	—	17	—	17	—	16	—	301	—	549	5	762	7	586	12	492	12	
Bahriye Çarkçı ve Kaptan Yüksek Okulu	1	—	1	1	1	9	—	—	—	—	—	17	—	17	—	59	—	—	—	—	—	32	—	32	—	
Toplam	8	5	8	8	7	200	—	59	—	152	—	171	—	221	—	1,111	8	851	5	1,588	64	1,743	68	1,333	113	

Türkiye

A — YÜKSEK ORTA, İLK ÖĞRETİM OKULLARI İLE ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ SAYISI
1925 — 1930

Kurumun adı	Okul Sayısı					Öğretmen Sayısı										Öğrenci Sayısı										
	1925	1926	1927	1928	1929	1925-1926		1926-1927		1927-1928		1928-1929		1929-1930		1925-1926		1926-1927		1927-1928		1928-1929		1929-1930		
	1926	1927	1928	1929	1930	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
M. EĞİTİME AIT MESLEK OKULLARI																										
Sanat Okulları	9	8	11	11	13	77	—	78	—	100	28	100	29	126	59	1,039	—	935	—	1,080	680	1,118	493	1,295	422	
Ticaret Okulu	—	—	5	5	5	—	—	—	—	13	—	59	3	57	1	—	—	—	—	488	45	579	34	667	61	
Toplam	9	8	16	16	18	77	—	78	—	113	28	159	32	183	60	1,039	—	935	—	1,568	725	1,697	527	1,962	483	
DiĞER BAKANLIKLARA AIT MES. OKULLARI																										
Bölge Tarım Okulları	9	8	7	6	10	64	—	66	—	45	—	26	—	33	—	624	—	515	—	390	—	77	—	155	—	
Bayındırlık Fen Okulları	2	2	2	2	1	12	—	16	—	30	—	31	—	31	—	124	—	235	—	128	—	152	—	138	—	
Maliye Uygulama Okulu	1	1	1	1	1	9	—	9	—	10	—	10	—	10	—	55	—	49	—	68	2	101	4	91	3	
Tapu ve Kadastro Okulu	—	1	1	1	1	—	—	9	—	13	—	13	—	13	—	—	—	47	—	170	—	119	—	61	1	
Adliye Meslek Okulu	2	—	1	2	1	24	—	—	—	5	—	9	—	16	—	254	—	—	—	39	—	103	—	504	—	
D.D.Y. Meslek Okulu	1	1	1	1	1	6	—	8	—	10	—	10	—	4	—	88	—	90	—	73	—	116	—	54	—	
İpekçilik ve Böcekçilik Okulu	2	2	4	4	3	3	—	3	—	5	—	5	—	4	—	70	4	65	4	121	20	89	11	122	21	
Erkek Kız Uygulamalı Hayat Okulu	2	2	2	2	2	37	8	40	—	20	7	41	7	46	—	145	213	116	199	218	159	209	233	204	128	
Sağlık Memurları Okulu	—	—	2	2	2	—	—	—	—	6	—	6	—	16	—	—	—	—	—	93	—	100	—	87	3	
Toplam	19	17	21	21	22	155	8	151	—	144	7	151	7	173	—	1,360	217	1,117	203	1,300	181	1,066	248	1,416	156	
ORTAÖĞRETİM																										
Erkek Liseleri	17	15	15	16	15	638	8	429	—	370	32	447	6	470	92	6,307	—	4,886	—	5,447	—	6,751	68	7,744	—	
Kız Liseleri	4	4	4	4	4	77	98	—	134	61	71	62	82	32	90	—	1,413	—	1,512	—	1,575	—	1,657	—	1,718	—
Erkek Orta Okulları	69	55	61	5	6	988	126	564	—	599	53	80	—	114	5	11,366	1,386	5,666	—	8,956	—	1,623	—	2,132	—	
Kız Orta Okulları	—	13	10	7	8	—	—	—	—	156	55	73	44	56	47	68	—	—	1,063	—	1,421	—	1,076	19	1,244	—
Erkek Öğretmen Okulu	15	13	15	14	14	309	5	199	—	293	82	196	2	323	1	4,065	—	2,722	—	2,937	—	2,983	—	2,837	15	
Kız Öğretmen Okulu	10	9	8	10	9	100	129	—	165	71	80	92	75	81	88	—	2,594	—	1,841	—	2,036	—	2,446	—	2,486	—
Musiki Öğretmen Okulu	1	1	1	1	1	9	—	15	—	19	1	18	1	26	2	42	—	60	—	—	—	56	32	73	30	
İmam ve Hatip Okulları	2	2	2	2	2	248	—	42	—	42	—	36	—	32	—	1,009	—	278	—	—	—	222	183	—	141	—
Karma Orta Okullar	—	—	—	59	61	—	—	—	—	—	—	611	91	581	134	—	—	—	—	—	—	8,854	2,217	7,006	2,776	
Toplam	178	112	116	118	120	2,369	366	1,249	455	1,510	392	1,586	313	1,726	480	22,789	5,393	13,612	4,416	17,340	5,254	20,450	7,496	21,952	8,269	

Türkiye

A — YÜKSEK, ORTA, İLK ÖĞRETİM OKULLARI İLE ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ SAYISI
1925 — 1930

— 3 —

Kurumun adı	Okul Sayısı					Öğretmen Sayısı										Öğrenci Sayısı									
	1925	1926	1927	1928	1929	1925-1926		1926-1927		1927-1928		1928-1929		1929-1930		1925-1926		1926-1927		1927-1928		1928-1929		1929-1930	
	1926	1927	1928	1929	1930	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
İLKÖĞRETİM																									
İlk Yatılar	32	37	14	12	10	143	—	210	18	84	18	71	16	59	20	3,157	—	5,244	656	409	2,507	1,965	419	1,564	382
İlk Erkek Okulları	3,050	5,418	6,060	}6,511 }6,366		8,401	—	9,988	—	9,524	2,943	9,752	3,184	10,361	2,938	238,731	—	330,430	—	305,122	—	306,801	129,777	285,234	144,257
İlk Kız Okulları	539	336	—			—	2,479	—	2,383	—	—	—	—	—	—	—	71,022	—	72,995	—	118,046	—	—	—	—
Karma Ana Okulları	99	77	55	66	61	183	—	150	—	124	—	136	—	119	9,470	—	8,073	—	64	85	3,526	3,258	5,810	—	
Darüleytam Şehir ve Köy Yatı M. İeri	1	1	—	—	—	41	—	43	—	45	—	—	—	—	240	—	266	—	—	—	—	—	—	—	—
Türk Özel Okulları	—	40	42	52	37	—	—	308	110	208	163	310	173	285	112	—	—	3,527	1,692	3,374	1,552	4,219	2,602	3,363	1,938
Azınlık Okulları	—	109	116	117	117	—	—	560	504	289	376	588	543	546	630	—	—	9,825	8,347	6,236	5,233	9,358	8,705	11,297	9,295
Yabancı Okullar	—	70	70	78	81	—	—	463	375	572	555	533	444	579	578	—	—	6,020	4,653	5,537	6,388	7,158	6,960	7,577	7,795
Toplam	3,721	6,088	6,357	6,836	6,672	8,768	2,479	11,572	3,540	10,822	4,179	11,254	4,496	11,830	4,397	296,598	71,022	363,385	88,343	320,742	133,811	333,027	151,721	315,845	163,597

ÇEŞİTLİ ÖĞRETİM İÇİN HÜKÜMET TARAFINDAN HARCANAN PARA TUTARI — LİRA
1924 — 1930

Öğretimin çeşidi	1924 — 1925			
	Aylıklar	Yapım ve Onarım	Diğerleri	Toplam
Yüksek Öğretim	91,090	1,194	153,838	246,122
Orta Öğretim	2,827,340	—	1,498,400	4,325,740
İlk Öğretim	3,346,796	816,457	647,358	5,810,611
Sanayi ve Ticaret Okulları	134,119	7,252	232,541	373,912
TOPLAM	7,399,345	824,903	2,532,137	10,756,385
1925 — 1926				
Yüksek Öğretim	468,223	23,880	345,460	837,563
Orta Öğretim	4,083,081	—	1,077,612	5,160,693
İlk Öğretim	7,471,469	1,391,843	991,670	9,854,982
Sanayi ve Ticaret Okulları	180,765	36,896	304,971	522,632
TOPLAM	12,203,538	1,452,619	2,719,713	16,375,870
1926 — 1927				
Yüksek Öğretim	476,434	56,289	497,778	1,030,501
Orta Öğretim	2,251,310	—	1,700,400	3,951,710
İlk Öğretim	4,872,939	2,121,899	616,161	7,610,999
Sanayi ve Ticaret Okulları	217,805	55,112	333,324	606,241
TOPLAM	7,818,488	2,233,300	3,147,663	13,199,451
1927 — 1928				
Yüksek Öğretim	541,303	55,152	422,159	1,018,614
Orta Öğretim	1,948,340	67,880	1,829,482	3,845,702
İlk Öğretim	11,645,093	3,248,937	5,397,236	20,291,266
Sanayi ve Ticaret Okulları	225,771	28,161	289,470	543,402
TOPLAM	14,360,501	3,400,130	7,938,347	25,698,984
1928 — 1929				
Yüksek Öğretim	603,859	41,292	441,279	1,086,430
Orta Öğretim	2,038,229	268,209	1,994,575	4,301,013
İlk Öğretim	11,417,098	3,229,438	1,856,521	16,503,057
Sanayi ve Ticaret Okulları	291,589	51,448	322,608	665,645
TOPLAM	14,350,775	3,590,387	4,614,983	22,556,145
1929 — 1930				
Yüksek Öğretim	630,116	34,902	501,890	1,166,908
Orta Öğretim	2,373,815	406,377	1,800,643	4,580,835
İlk Öğretim	11,395,158	1,562,152	2,964,033	15,921,343
Sanayi ve Ticaret Okulları	372,614	58,231	432,665	863,510
TOPLAM	14,771,703	2,061,662	5,699,231	23,532,596
Yıllar Toplamı :	70,904,350	13,563,001	26,652,074	111,119,431

NOT: Ba cetveller (Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü * İstatistik Yılığın, dördüncü cilt 1930 - 31 den alınmıştır.

İsmail Hakkı TONGUÇ

Hemen her köylü gibi Tonguç'un da doğum tarihi kesin olarak belli değildir. 1897 ya da 1893 yılında doğmuş olabilir. Silistre'nin Tataratmaca köyündendir. Sıradan bir köylü ailesinin çocuğudur.

İlkokulu köyünde, Rüstiyeyi Silistre'de okudu. Öğrenimini sürdürmek için İstanbul'a geldi. Bin güçlükle bir göçmen çocuğu olarak Kastamonu Öğretmen Okulu'na yazıldı. 10.9.1918'de İstanbul Öğretmen Okulundan diploma aldı. Öğrenim için Almanya'ya gönderildi. Resim-Elişleri, Bedeneğitimi ve İş Eğitimi seminerleri ve kursları gördü. 1925'e kadar Eskişehir, Konya, Adana, Ankara Öğretmen okullarında Resim-Elişleri ve Bedeneğitimi öğretmenlikleri yaptı. 1926'da Bakanlık merkez örgütüne geçti. 1932'de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-Elişleri Bölümü'nü kurdu, öğretmenlik ve yöneticiliğini yaptı. 1935-46 arasında İlköğretim Genel Müdürlüğü yaptı. 1946 «kıyım»ında Talim Terbiye Kurulu üveliğine, 1949'da ikinci bir «kıyım»la Atatürk Lisesi Resim öğretmenliğine atandı. 1950 «kıyım»ında da bakanlık emrine alındı. 1954'te emekliye ayrıldı. 23 Haziran 1960'da Ankara'da öldü.

KÖY ENSTİTÜLERİ, eserlerinin en büyüğüdür. Onun kurduğu 21 Köy Enstitüsünden 20.000'e yakın Enstitülü yetişti. Bu Enstitülüler, kendi elleriyle 723 bina, 100 km yol yaptılar. 750.000 ağaç yetiştirdiler. Bunların sadece maddi karşılığı bir milyar liranın üstündedir. Buna karşılık harcanan para ise 44.293.179 liradan ibarettir.

Tonguç'un bıraktıkları, çok söz gerektirmeyecek kadar ortadadır, yaşamaktadır.

10 lira